Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Факультет філології та соціальних комунікацій

Ольга Харлан

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

(1910–1930-і роки)

Навчальний посібник
для студентів вищих навчальних закладів

2017

УДК 821.161.2“19”(091)(075.8)
Х-20

Рецензенти:
Новик О.П. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедрою української літератури та компаративістики Бердянського державного педагогічного університету
Філатова О.С. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедрою української мови і літератури Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

Друкується за рішенням Вченої ради
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 7 від 22 грудня 2016 р.)

Харлан О.Д.
Х-20 Історія української літератури (1910–1930-і роки) : навчальний посібник / Ольга Дмитрівна Харлан. – Бердянськ : БДПУ, 2017. – 152 с.

У навчальному посібнику пропонується курс «Історії української літератури (1910–1930-і роки)» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Українська мова і література».

Посібник призначено для філологів (студентів, магістрантів, аспірантів, викладачів).

УДК 821.161.2“19”(091)(075.8)

© Харлан О. Д., 2017

ЗМІСТ

Передмова	4
Навчальна програма курсу	5
Тексти лекцій	28
Плани практичних занять	102
Теми для самостійної роботи	124
Список художніх текстів для читання	135
Питання до іспиту	139
Тематика курсових, бакалаврських і магістерських робіт	144
Рекомендована література до курсу	147
Список використаних джерел	150

ПЕРЕДМОВА

Однією із найважливіших навчальних дисциплін, що входять до циклу професійно-предметної підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» (спеціальність 6.030500 «Українська мова і література»), можна назвати «Історію української літератури». Курс «Історія української літератури (1910-1930-і рр.)» є його складовою частиною.

Структура навчального посібника зумовлена основними вимогами до знань та вмінь студентів. У посібнику вміщено тексти лекцій (короткий виклад), плани практичних занять та методичні рекомендації до їх підготовки, теми для самостійного опрацювання з методичними рекомендаціями, список художніх текстів для читання і творів для вивчення напам'ять, теми курсових, бакалаврських, магістерських робіт. Окремо подаються питання до іспиту, а також список використаних джерел.

Лекція – одна з основних форм навчання у вищій школі, вона сприяє засвоєнню системи знань зі спеціальності, формує широкий професійний світогляд, загальну культуру. Оскільки лекція є основою для подальшої самостійної роботи, то до кожного плану лекції, вміщеному в посібнику, подається список базової і допоміжної літератури, щоби студент мав змогу ознайомитися не тільки з конспектом лекції, але й опрацювати матеріал самостійно.

Практичні заняття призначені для поглиблення і розширення отриманих на лекціях чи в результаті роботи над навчальними підручниками, посібниками, монографіями, окремими статтями знань. Метою таких занять є також оволодіння методикою роботи з науковим і навчальним матеріалом і окреслення практичних навичок аналізу художнього твору. Практичні заняття носять систематичний характер, йдучи за лекціями, однак лекційного матеріалу, зрозуміло, недостатньо: необхідна попередня самостійна робота студентів із теми за конспектом, підручником, навчальною літературою для ґрунтовного оволодіння теорією питання. Підготовка до занять вимагає знань із історії України та світу, вміння орієнтуватися у різних напрямах мистецтва міжвоєнного двадцятиліття, простежувати зв'язки між авторським словом і національним фольклором.

Успішне проведення практичних занять передбачає повне опрацювання матеріалу, активність студентів під час проведення заняття, чому сприяє комплексна оцінка і введення заохочувальних балів за опрацювання додаткового матеріалу, підготовку доповідей, добирання ілюстрацій та виготовлення наочності з теми.

Самостійна робота з курсу полягає, насамперед, у читанні художніх текстів, вивченні напам'ять творів, а також у засвоєнні теоретичного матеріалу, який винесено на самостійне опрацювання.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ

1.1. Пояснювальна записка

За програмою вищої школи курс «Історія української літератури (1910–1930-і роки)» викладається студентам ІІІ курсу, які навчаються за спеціальністю 6.030500 – Українська мова і література.

Це системне вивчення предмета в історико-літературній послідовності.

Головна увага надається проблемам літературного життя України цього періоду, які відбивають поступовий розвиток формування національної літератури, розкривають її самобутність. У курсі розглядаються проблеми художнього методу, хронотопу, концепції особистості, сприйняття авторами світу і людини, підкреслюється специфіка національного образного мислення.

Мета курсу – дати майбутнім учителям загальноосвітньої школи основи фахової підготовки, розкрити багатство української літератури 10-30-х рр. ХХ століття в її історичній обумовленості та художній цінності, показати поступ філософсько-наукової думки, вплив її на ідейно-художні пошуки письменників.

Завдання вивчення дисципліни:

- розкрити студентам проблеми літературного життя України 10-30-х рр. ХХ ст., які віддзеркалюють поступовий розвиток та формування національної літератури, її своєрідність;
- познайомити студентів із творчістю письменників-новаторів, розвиваючи мислення (образне, асоціативне, абстрактне, логічне), звертаючи увагу на спосіб опанування творами;
- виробляти вміння та навички ідейно-художнього аналізу творів;
- виховувати естетичні смаки, високі духовні якості.

Перелік дисциплін, засвоєння яких необхідне студентам для вивчення дисципліни

- теорія літератури (роди, види, жанри, засоби художньої образності; методи аналізу художнього твору; художні напрями і течії);
- історія української і зарубіжної літератур (закономірність розвитку, традиції, взаємозв'язки та взаємовпливи);
- усна народна творчість (типологія жанрів, тематика);
- історія філософської думки в Україні;
- педагогіка (загальнодидактичні принципи при вивченні творів української літератури в середній школі);
- психологія (вікові особливості літературного розвитку учнів);
- історія України та всесвітня історія;
- історія мистецтва (живопис, музика, скульптура, архітектура);
- культура мовлення.

Студенти повинні знати: особливості художньої літератури як виду мистецтва; основні тенденції розвитку української літератури 10-30-х рр. ХХ ст.; найважливіші факти літературного процесу; найважливіші відомості про творчі методи й літературні напрями, різні погляди дослідників на ці явища; основні етапи життєвого й творчого шляху найбільш видатних письменників; місце та значення найвизначніших творів у доробку письменника та в літературному процесі цього періоду; оцінку вивчених творів у літературознавчих дослідженнях та критичних статтях; місце українського письменства в загальноєвропейському літературному процесі.

Студенти повинні вміти: робити аналітичний огляд літературно-критичних статей і досліджень щодо творчості письменників та літературного процесу взагалі; виявляти основні проблеми у творі, що вивчається; з'ясовувати взаємозв'язок між подіями певної епохи, світоглядом і творчістю письменника; виявляти найхарактерніші ознаки творчих методів та напрямів; зіставляти різні погляди в ході полеміки, виявляти здатність доводити свої твердження, власну думку; користуватися довідковими джерелами, зокрема, літературними енциклопедіями та словниками літературознавчих термінів.

Концепція програми базується на методології, яка дозволяє розглядати текст як самодостатнє естетичне явище, й водночас – як результат синтезу різних культурних парадигм. Подвійне ставлення до тексту вимагає особливого зв'язку здобутків західного літературознавства з вітчизняною методикою аналізу художнього твору. Шлях від первісного прочитання та засвоєння тексту до розгляду його в контексті культурної парадигми або літературної традиції сприятиме розумінню студентами своєрідності того чи іншого твору.

1.2. Зміст дисципліни

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ 10-30-х рр. ХХ ст.

Історичні й політичні обставини. Перша світова війна, розпад Російської та Австро-Угорської імперій, між якими були поділені землі України. Повалення самодержавного ладу в Росії (березень 1917 р.). Проголошення в Києві Української Народної Республіки 22 січня 1918 р., у Львові – Західно-Української Народної Республіки 1 листопада 1918 р. Об'єднання республік в одну соборну державу 22 січня 1919 р.

Збройна інтервенція більшовиків проти незалежних держав, які вийшли зі складу Російської імперії. Окупація Східної України та встановлення на цьому терені УСРР. Конфлікт радянської Росії з УНР, поразка УНР. Встановлення радянської влади в Україні і розкол українського суспільства, в тому числі й національної інтелігенції. Вступ УСРР 30 грудня 1922 р. до складу СРСР.

Поділ західно-українських земель між трьома державами: включення до складу Польщі Галичини і Західної Волині, до складу Румунії – Буковини, до складу Чехо-Словаччини – Закарпаття.

Політична еміграція значної частини демократичної інтелігенції внаслідок несприйняття більшовицької влади.

Політика українізації (1920 – початок 1930-х рр.)

Негативні зміни в другій половині 20-х рр. як політичної, так і культурної ситуації в радянській Україні. Витіснення певного плюралізму у сфері науки, літературі, мистецтві.

Початок масштабних цілеспрямованих репресій 1929 р. арештами у так званій справі СВУ (процес 1930 р.). фатальне значення для України пленумів ЦК ВКП (б) у грудні 1932 і в січні 1933 р.: прийняті постанови, в яких критиці піддано «помилки» в проведенні колективізації та в національній політиці (українізація).

Голодомор 1932–1933 рр.

Самогубство М. Хвильового (13 травня 1933 р.), М.Скрипника.

Розстріл 14 грудня 1934 р., серед інших, Г. Косинки, Д. Фальківського, О. Влизька, К. Буревія, І. Крушельницького. Жертви репресій: режисер Л. Курбас, актор Й. Гірняк, художник М. Бойчук і вся школа «бойчукістів», письменники О. Вишня, М. Куліш, О. Досвітній, трохи пізніше В. Підмогильний, Є. Плужник, Б. Антоненко-Давидович, М. Зеров, П. Филипович, М. Драй-Хмара та багато інших.

Масовий розстріл в'язнів Соловецьких таборів у жовтні-листопаді 1937 р.

Чехо-Словаччина, Прага, як осередок українського громадсько-політичного й культурного розвою у 1920-х рр. на еміграції. Діяльність «Українського громадського комітету», політичних організацій, наукових інституцій, музеїв, архівів: Український академічний комітет, Українська наукова асоціація, Українське історико-філологічне товариство, Українська господарська академія в Подєбрадах, Український вільний університет, перенесений у 1921 р. з Відня, Педагогічний інститут ім. М. Драгоманова, Українська реальна гімназія. Діяльність у Празі видатних українських учених: Д. Чижевський, Д. Антонович, Д. Дорошенко, С. Смаль-Стоцький, О. Колесса.

Культурна ситуація 10-30-х рр. XX ст. Відкриття в березні 1917 р. Української гімназії ім. Т. Шевченка та 2-ої Кирило-

Мефодіївської гімназії. Поява щоденних газет: «Нова Рада» (за редакцією А. Ніковського), «Робітнича газета» (за ред. В. Винниченка), «Народна воля», пізніше – «Боротьба» (за ред. М. Шрага) та ін. Створення Української педагогічної академії, відкриття Українського народного університету в Києві (17 вересня 1918 р. перетворений у Київський державний український університет). Створення в різних містах України понад 80 українських гімназій.

Заснування за Гетьманату 14 листопада 1918 р. Української Академії наук у Києві (очолив В. Вернадський).

Успіхи української преси та книгодрукування. Виникнення видавництв. Культурологічні й літературно-мистецькі видання: квартальник історії, літератури, культури й мистецтва «Наше минуле» (Київ, 1918–1919 рр.) за редакцією В. Королева-Старого, згодом М. Зерова; «Літературно-критичний альманах» (1918) та ін.

Організація культурного та літературного життя після встановлення радянської влади (кінець 1918 – початок 1919 рр.). Заснування Всеукрліткому при Наркомосвіті, створення Всеукрвидаву. Перші журнали та збірники: «Мистецтво», «Музагет», «Червоний вінок», «Гроно», «Вир революції», «Жовтень», «Шляхи мистецтва». Початок групування письменницьких сил у Києві та Харкові. Пролеткульти та їх оцінка. Початок виходу перших «товстих» журналів: «Червоний шлях» та «Життя і революція». Бурхливий розвиток літературно-художньої періодики.

Літературні групи та спілки у світлі естетичних програм. Організація літературних сил в окремих групах, спілках, об'єднаннях.

Символістська «Біла студія» (1918 р., Київ); на початку 1919 р. група реформувалася в нову – «Музагет». «Фламінго» (1919 р., організатор – М.Семенко); «Ударна група поетів-футуристів». 1921 р. (науково-мистецька група «Комкос», Київ); 1922 р. – «Аспанфут» (Асоціація панфутуристів); «неокласики»; «Ланка» (створена 1924 р.). 1926 р. реорганізувалася в МАРС – «Майстерню революційного слова». «Плуг» (1922) – спілка селянських письменників. Ініціатор створення і голова С. Пилипенко. «Гарт» (1923) – спілка пролетарських письменників. Ініціатор створення В. Еллан-Блакитний. Самоліквідація в листопаді 1925 р. «Жовтень» (1925 р.). ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури), створена 1925 р. за ініціативою М. Хвильового як альтернатива масовим і надто підпорядкованим офіціозу організаціям. «Молодняк» (1926–1932); виник як організація комсомольських письменників. ВУСПП (Всеукраїнська спілка пролетарських письменників) – організована в січні 1927 р. з наміром об'єднати всіх лояльних щодо режиму митців. Утворення «Федерації об'єднань

радянських письменників України». 1934 р. – Спілка радянських письменників.

Літературне життя в Західній Україні. Вагомий чинник – творчість представників старшого покоління (Уляна Кравченко, Наталена Королева, Катря Гриневичева, Т. Бордуляк, О. Маковей, Б. Лепкий, Л. Мартович, Марко Черемшина, В. Стефаник).

Об'єднання навколо журналу «Митуса» (1922); гуртування навколо організації «Горно» та видань «Вікна», «Нові шляхи», «Культура» прихильників радянської України; «Літературно-науковий вісник» (1922–1932, згодом «Вісник» (1933–1939), очолюваний Д. Донцовим, як антагоніст радянофільства. Об'єднання «Логос» при видавництві «Добра книжка», журнал «Поступ» (1921–1931): релігійне спрямування творчості авторів. Літературний журнал «Назустріч» (редагував критик і есеїст М. Рудницький).

Розвій українського громадсько-політичного й культурного життя 20-х рр. у Празі (Чехо-Словаччина). «Празька школа»: Є. Маланюк, Ю. Дараган, О. Ольжич, О. Стефанович, О. Теліга, О. Лятуринська, І. Ірлявський та ін.

Варшава як один із центрів політичного життя української еміграції. Ю. Липа, Н. Лівицька-Холодна.

ЕСТЕТИЧНО-ХУДОЖНІ КООРДИНАТИ ЛІТЕРАТУРИ 10-30-х рр . ХХ ст.

Літературна дискусія 1925-1928 рр. про шляхи розвитку національного письменства. Виникнення літературної дискусії у складних умовах наступу компартії на духовно-національне відродження й творчу думку. Звернення до багатьох питань: ставлення до класичної спадщини, проблема традицій і новаторства, шляхи розвитку нового мистецтва тощо. Центральне питанням: *бути чи не бути* українській літературі як самобутньому мистецькому явищу в контексті світового духовного розвитку.

Етапи розвитку дискусії.

М. Хвильовий як генератор дискусії та нових ідей. Окреслення програми українського національного відродження у циклі памфлетів «Камо грядеши» (1925), «Думки проти течії» (1926), «Апологети писаризму» (1926), «Україна чи Малоросія» (1926). Заклик до митців орієнтуватися на кращі класичні зразки світового письменства, «психологічну Європу», тобто на культуру Європи з її давніми гуманістичними традиціями, а не на пролеткультівську комуністичну літературу радянської Росії; гасло «Геть від Москви!».

Участь у дискусії «неокласиків» (М. Зерова, М. Рильського): наголошування на необхідності широкого використання здобутків світової культури; звернення до митців із закликом опановувати

секрети художньої творчості, удосконалювати мову як першоелемент літератури, працювати над словниками.

Основні естетичні, філософські засади «азіатського ренесансу» та художні особливості «романтики вітаїзму». Використання М. Хвильовим концепції німецького філософа О.Шпенґлера («Занепад Європи») про циклічний розвиток світової культури. Думка митця про настання четвертого відродження людства, яке стара Європа уже не може здійснити. Вибір України як держави, що лежить між Азією і Європою, Заходом і Сходом, сконцентрувавши в собі їх контакти. З приходом четвертого відродження Україна, що була пригноблена віками, всю нагромаджену енергію, всі творчі сили віддасть людству.

Поява нового стилю відродження – романтики вітаїзму. Провідна ідея «романтики вітаїзму» – боротьба проти всього несуголосного часові, проти міщанства й бездуховності. Програма активного романтизму М. Хвильового: зображення життя у всіх його проявах – від захоплення романтикою революційної боротьби до викриття недоліків пореволюційних років; настанова на подолання всього негативного, оптимістична віра в торжество ідеалів навіть під час змалювання душевного неспокою вчорашніх борців та широко представленого бюрократизму, міщанства.

ЕСТЕТИЧНІ ПОШУКИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ 10-20-х років XX ст.

Стильові течії, новаторство тематики і жанрових форм.

Гетерогенічність української лірики. Різнорідність талантів, розмаїття стильових течій і форм поетичного моделювання світу думок і почуттів людини. Розвиток у паралельному й складному поєднанні імпресіонізму (В. Чумак, В. Еллан-Блакитний, М. Хвильовий), символізму (М. Філянський, Я. Савченко, П. Савченко, Д. Загул, Д. Ярошенко, М. Терещенко), експресіонізму (Т. Осьмачка), неоромантизму (В. Сосюра, Ю. Яновський, М. Йогансен, О. Влизько), неокласицизму (М. Зеров, П. Филипович, М. Драй-Хмара, М. Рильський), конструктивізму (В. Поліщук), футуризму (М. Семенко, Г. Шкурупій) та інших модерністських і авангардистських течій. Кларнетизм як ідіостиль П. Тичини. Естетичне охоплення українською поезією суперечностей світу, трагізму буття людини у складному вирі подій.

Контамінація елементів різних естетичних концепцій. Поєднання окремими поетами у творчості рис кількох напрямів.

Інтенсивний процес тематичного оновлення лірики і її жанрових форм. Тенденції розвитку поезії: лірика психологічно

поглибленого аналізу складних процесів духовного світу особистості (П. Тичина, В. Сосюра, Є. Плужник, М. Бажан, В. Свідзинський, М.Рильський та ін.); лірика громадянського пафосу, відкритого політичного спрямування, що культивувалася пролетарськими поетами.

Розвиток жанру сонета, медитації, вірша-рефлексії, вірша-пейзажу, вірша-портрета, елегії, балади. Функціонування верлібру. Поема: лірична; ліро-епічна; філософська. Роман у віршах.

Символізм та особливості його функціонування в українському письменстві.

Символізм – філософсько-поетична школа, покликана виразити певний умонастрій і світосприймання; образ-символ відтворює водночас реальний, матеріальний смисл явища і його ідеальну заданість, сакралізовану дійсність. Символісти (Д. Загул, В. Бобинський, М. Терещенко, Я. Савченко, П. Савченко, певною мірою П. Тичина та ін.). Спиралися на досвід і європейських символістів (С. Малларме, М. Метерлінка, Б. Лесмяна), і українських поетів-символістів (О. Олесь, М. Вороний, П. Карманський). Вбачали своє естетичне завдання у подоланні натуралізму й побутовізму, заглибленні в таємні першооснови буття, недоступні логіці. Відмінність українського символізму: менша вага філософської концептуальності та естетичної визначеності, езотеризму, окультності та містицизму – більше відгуків на життя, небайдужість до ідеї національного визволення, що набирала форми «національного містицизму» та «містики національної ідеї» (В. Коряк).

Яків Савченко (1890–1937), автор збірок «Поезії» (1918), «Земля» (1921). У творах фігурують абстрактні образи привидів, змій, дикої сили, почерпнуті з традиції романтиків, які набувають значення символу. Катастрофізм творчості автора («Три кольори», «Христос отаву косив», поема «Гуни»)

Дмитро Загул (1890–1944), поет, перекладач («Фауст» Й.В. Гете, «Пісня пісень» Г. Гайне, балади Ф. Шіллера). Збірки «Мережка» (1913), «З зелених гір» (1918), «На грані» (1919), «Наш день» (1925), «Молитви» (1927). Прагнення збагнути трагізм людського буття й людства. Концепція світу як жахливого хаосу. Єдина цінність – людина, її життя, творчість, праця.

Розширення українськими символістами зображально-виражальних можливостей мистецтва слова. Слово постає не стільки поняттям, що безпосередньо називає річ, скільки образом, що будить асоціації, бентежить багатозначністю та прихованим змістом.

Експериментальний характер творчості футуристів.

Футуризм – один із напрямів авангардизму. Представники: М. Семенко, М. Бажан, В. Поліщук, Г. Шкурупій, О. Влизько, М. Йогансен та ін. Етапи розвитку футуризму в українській літературі: кверо- (перед-)футуризм, 1914–1918 рр.; панфутуризм, 1918–1927; епоха «Нової генерації», 1927–1930. Заслуга українського футуризму в захисті національної суверенності українського художнього слова. Проголошення українськими футуристами деструкції (руйнування) форми, епатажу (скандальної витівки). Звернення до урбаністичних мотивів, творення алогічної (заумної) мови, вживання надмірно приголосних.

Михайль Семенко (1892–1937) як найпослідовніший митець-футурист, руйнівник класичних форм вірша і поетики, впроваджувач дисонансів і верлібру. Переважання у перших збірках «Прелюд» (1913), «Дерзання», «Кверофутуризм» (1914) метафоричної гри понять та образів, присутність слідів символістської поетики.

Риси футуристичної поетики в ліриці М. Семенка: культ урбанізму (авангардні прийоми стилю, так званий «телеграфний» стиль; поєднаність урбаністичної лексики з традиційною; синтаксичний максималізм; введення розмовно-побутової лексики та науково-технічної термінології); культ вітаїзму (обожнювання життя, емоційно загострений життєпафос); зумисний деілюзіонізм та підкреслено відверті еротичні мотиви, грубий прозаїзм, дошкульний і не завжди виправданий епатаж, демонстративна агресивність, декларативний патетизм програмових віршів. Пародіювання заштампованих поетичних прийомів, глузування з традиційних уявлень про поезію, «естетство навиворіт»; заклик «випустити слово на волю». Оновлення поетичної мови. Проголошення необхідності модернізації традиційного словника.

Експериментування з формою: численні формальні експерименти, динамічна естетика звукопису, лексичних новотворів, деструктивно-конструктивних метафор, прозаїзмів та вульгаризмів. Віртуозний звукопис, вибудований за семантичним, музикальним, динамічним принципом. М. Семенко – новатор у вживанні верлібру.

Гео (Григорій) Шкурупій (1903–1937) як один із організаторів футуристичних угрупувань. Перша збірка «Психотези» (1922), наповнення її модерністською урбаністичною лірикою. Відбиття у другій збірці «Барабан» (1923) сподівань митця на оновлення життя, віри в духовну силу людини нової доби. Маніфестація розриву з традиціями й канонами, навмисне нагнітання прозаїзмів, епатаж читачів незвичним словом і ламанням класичних строф. Поетика збірок «Жарини слів» (1925), «Для друзів, поетів, сучасників вічності» (1929). Новаторство в жанрі мариністичної лірики («Пісня зарізаного капітана» та ін.)

Занепад футуризму: тиск радянської ідеології, переключення творчості «на конструктивний шлях функціональних мистецтв» (репортаж, памфлет, марш); свідоме ігнорування художності, політизація мистецтва; відмова від футуристичної теорії та перехід до реалістичного мистецтва.

Традиції футуристів у сучасній поезії (збірки А. Мойсієнка «Шахопоезія» (1997), «Сонети і верлібри» (1998), «Сім струн» (1998), «Віче мечів» (1999), В. Гайди «Ефемериди» (1996) та ін.

Революційний романтизм як стильова течія в поезії 19 20-х рр.

Революційний романтизм заперечував конфлікт мрії і дійсності, оспівував можливість революційного перетворення життя і втілення мрії в результаті революції. Василь Чумак (1900–1919), Активний член Української соціально-революційної партії. Збірка «Заспів» (1919). Талановитий поет-імпресіоніст, елементи символістської поетики. Формувався під впливом О. Олеся. Композиція збірки: цикли «З ранкових настроїв», «Мрійновтома», «Осіннє», «Цикл соціального». «Революційні вірші, ніжна лірика інтимних переживань» (О.Білецький). Космічні образи, героїзація подвигу простої людини й мас. Ідейний пафос: віра в ідею світової революції й відродження України як держави («Червоний заспів»); прославлення української національної революції («Кобзареві, «Заклик», «Геть сумніви». «За кордони», «Пісні помсти»); настрої й почуття тогочасного інтелігента, що живе в умовах жорстоких духовних й соціальних зрушень, трагізм роздвоєння («Дві душі»); характеристика поетичного кредо («Офіра»); особисті почуття («Сьогодні ходив на могилу матусі»). Характерні ознаки стилю: лаконічність, стислість («рубаність вислову»), прості непоширені речення; емоційність; метафори, порівнянь, густа конденсація думок і почуттів.

Типово імпресіоністичні поезії «Ой у полі на обніжку», «Білим жалем вечір кинув тіні», «Ти – жаль», «Конвалії», «Погром».

Василь Еллан-Блакитний (1894–1925). Революціонер, активний партійний діяч УПСР («боротьбисти», від назви газети «Боротьба»). Збірка «Удари молота і серця» (1920). Рання поезія: символістські мотиви безпричинної журби, самоти, розбитого серця юнака, втечі від людського тлуму до природи.

Мотиви післяреволюційної лірики: боротьба, життєствердження, дія. Ліричний герой збірки «Удари молота і серця» – революціонер, максималіст, колективіст, що промовляє за всіх пролетарів, гостро відчуває закостенілість і рутинність мислення поневоленої людини, рудименти міщанської психіки, що заважають скинути кайдани неволі. Мовлення схвильоване, внутрішньо полемічне. Неповторний духовний світ особистості розчинено в масі, замість особи – соціальні типи. Художні прорахунки у створенні образу окремого

індивіда, творця революції: знеособленість, спрощення духовного багатства людини революції.

Риторично й декларативно, але з афористичним напруженням відбито дух доби, соціальне й національне пробудження мас («Після «Крейцерової сонати», «Бастилія», «Канонада»).

Мотив подвигу і самопожертви у поезії «Повстання» (1918–1919), присвяченій письменнику Андрію Заливчому. Патріотизм творчості (поезія в прозі «Україна», 1919).

Художня своєрідність поезії неокласиків. «Неокласицизм» як філософія консервативної модернізації (М. Зеров, М. Рильський, П. Филипович, М. Драй-Хмара, О. Бургардт).

Риси неокласицизму: система світосприймання, позначена рисами «аристократизму духу» та творчого інтелекту; тяжінням до гармонії між раціональною сферою та почуттями, власне до сподіваної «калагатії», високої культури мислення та поетичного мовлення. Звідси – захоплення досконалістю античної лірики, художньою філігранністю французьких «парнасців», доробком російського «срібного віку», що поєднувалося з інтересом до української класики, розбудови національної, перейнятої «вітаїстичною» енергією культури. Спростування власними творами закидів вульгарної критики у відстороненості від дійсності.

Микола Зеров (1890–1937) – основоположник неокласичної школи поетів; тлановитий митець, неперевершений перекладач античної поезії, історик літератури, блискучий та ерудований критик і полеміст, педагог і палкий патріот. Концепція відродження української літератури М. Зерова: бережливе ставлення до класичного набутку й засвоєння культури минулого. Основні видання: перекладена з латинської «Антологія римської поезії» (1920), антології «Нова українська поезія» (1920), «Слово» (1923), збірка поезій «Камена» (1924), нариси «Леся Українка», «Нове українське письменство», збірник статей «Ad fontes» («До джерел», 1926), «Від Куліша до Винниченка» (1928) та ін. Культурологічний та історіософський характер поезії М. Зерова, дисциплінованість думки, майстерність формою; «окультуреність» емоцій, контролювання їх тонким розумом і вишуканим смаком.

Михайло Драй-Хмара (1889–1939), поет, учений-філолог, славіст, перекладач П. Верлена, С. Малларме, М. Метерлінка, А. Пушкіна та інших видатних поетів. Поетична збірка «Проростень» (1926): тема мистецтва і його роль у новій добі, національне відродження України в ХХ ст., екзистенціальні (лат. existentia – існування) мотиви буття людини, її самотності, вибору, глибока віра в людину, заклики до героїчної боротьби зі антигуманною дійсністю. Алегоричний характер сонета «Лебеді» (1928). Вплив символізму, «невпорядкована» чуттєва стихія, вторгнення емоційно

«випадкового»; наявність таємничості, позараціонального залишку, прихованого життя душі. Спостерігаються елементи сюрреалізму, «позараціоналістичної» поетичної мови, мови уяви, підсвідомості та інтуїції.

Максим Рильський (1895–1964), поет, учений-філолог, перекладач, академік АН УРСР, АН СРСР. Досягнення найвищого розвитку традиційної поетики у його творчості, поєднання простоти і глибини. Дебютна збірка «На білих островах» (1910); наступні збірки «Під осінніми зорями» (1918), «Синя далечінь» (1922), «Крізь бурю й сніг» (1925), «Тринадцята весна» (1926), «Де сходяться дороги» (1929), «Гомін і відгомін» (1929) та ін. Поєднання в художній системі М. Рильського при єдності загальних стильових принципів різноманітних манер і стилістичних розгалужень. Ліричний імпресіонізм ранньої творчості автора, медитативність поезії, майстерність у жанрі «побутово-конкретного описового малюнка» (Л. Новиченко). Суперечливий характер творчості М. Рильського 30-х років: збірки «Знак терезів» (1932), «Київ» (1935) та ін.

Ліро-епос М. Рильського: жанрово-тематичне багатство. Полеміка про культурну спадщину в поемі «Чумаки» (1923), драматичні контрасти поеми «Крізь бурю й сніг» (1925), соціально-національна проблематика поеми «Марина» (1938). Елегійний характер ранньої прози М. Рильського: «Бабине літо» (1967).

Павло Филипович (1891–1937). Ліризм і розкутість, елементи народнопоетичної та модерністської поетики, безпосередність у вираженні громадянських проблем, вольове начало в поезії, вплив символізму. Поетичні збірки «Земля і вітер» (1922), «Простір» (1925). Висока філологічна культура поезії, самостійність художнього мислення, щирість самовираження. Медитативність лірики П. Филиповича, особливе багатство інтимної лірики автора. Поезія «Різьбярі» як естетичне кредо автора.

Освальд Бургардт (1891–1947) – учений, поет, перекладач. Майстерність у галузі перекладу з німецької, англійської та ін. Найвизначніші твори написані на еміграції (з 1931) – поеми «Прокляті роки» (1937) та «Попіл імперій» (1943–1947); історіософський пафос спрямований проти деспотизму, політичного, національного й морального пригнічення людини і людства. Збірка «Каравели» (1944): переплетення античної героїки, європейської лицарської романтики з українською культурною традицією.

Творчість Є. Плужника. Євген Плужник (1898–1936). Збірки «Дні» (1926), «Рання осінь» (1927), «Рівновага» (1933, надрукована 1943). Напруженість, схвильованість, «антисентиментальність», «антипатетичність» лірики. Поезія як гранично стисле,

психологічно насичене висловлювання, що вкладається здебільшого в кілька канонічних строф. Відображення в ліриці Є.Плужника настроїв доби, змалювання трагізму буття людини у світі катастроф, революції та братовбивчих воєн. Проблема людини і сенсу її буття, утвердження гуманістичного ідеалу. Автор п'єс «Професор Сухораб» (1928), «У дворі на передмісті» (1929), роману «Недуга» (1929).

Поезія В. Свідзінського: традиції та новаторство.

Володимир Свідзінський (1885–1941). Збірки «Ліричні поезії» (1922), «Вересень» (1927), «Поезії» (1940), «Медобір» (втрачена). Збереження у творчості духовної незалежності і непіддатливості. Неокласицистична захопленість античністю, дисципліна вислову, певний раціональний контроль за почуттєвою сферою, водночас органічність народнопоетичного світогляду, безпосередність інтуїції та підсвідомості, розкутість вірша і слова.

Явище стрілецької поезії. Репрезентують автори Василь Бобинський (1898–1938), Олесь Бабій (1897–1975), Роман Купчинський (1894–1978), Юра Шкрумеляк, Микола Голубець, Левко Лепкий та ін.

О. Бабій, В. Бобинський, Ю. Шкрумеляк – фундатори групи поетів-символістів «Митуса» (1922). О. Бабій, активний учасник літературно-мистецького життя Львова як письменник і журналіст. Автор збірок «Ненависть і любов» (1921), «Поезії» (1923), повісті «Перші стежі» (1937). Р. Купчинський учасник походів січових стрільців (роман-трилогія «Заметіль» – «Курилася доріженька», «Перед навалою», «У зворах Бескиду»). Пісні на його слова, інколи з його музикою («Зажурились галичанки...», «Човник хитається», «Накрила нічка...», «Їхав стрілець на війноньку» та ін.). Збірка поезій «Недоспівані пісні» (1983), видана в Нью-Йорку (упорядник Б. Бойчук). В. Бобинський, учасник Першої світової війни, в 1920 р. перейшов на бік Червоної Армії, став комуністом; повернення 1921 до Львова, редактор різних легальних і нелегальних видань – органів КПЗУ, з 1927 р. – редактор місячника «Вікна», навколо якого групуються письменники прорадянського спрямування. 1930 р. за рекомендацією ЦК КПЗУ переїхав до Харкова; репресований.

Прихильність поетів до символізму. Особливості: поєднання В. Бобинським витонченості версифікації європейських поетів з українською фольклорною символікою, вміння передати тонкі порухи підсвідомості; поезії споглядально-рефлексивного плану О. Бабія, порушення у віршах проблеми людської цивілізації, життя і смерті, таємниці буття, використання точної і несподіваної метафори; любов до персоніфікації природи у Р. Купчинського: або психологізація пейзажу, або матеріалізація через природні явища власного психологічного стану.

Особливості поетики представників Празької школи.

Об'єднання у Празькій школа самобутніх і близьких за світоглядом авторів: Юрій Дараган, Євген Маланюк, Леонід Мосендз, Юрій Клен, Олег Ольжич, Наталя Лівицька-Холодна, Юрій Липа, Олекса Стефанович, Оксана Лятуринська, Галя Мазуренко, Олена Теліга, Андрій Гарасевич та інших. Володимир Державин як автор назви «празька школа» в роботі «Три роки літературного життя на еміграції (1945–1947)». Суперечки навколо поняття «празька школа»: твердження, що як літературний гурт чи осередок «празька школа» не існував, оскільки група не виробила жодних маніфестів, програм та інших документів, які підтверджували б її соціо-літературне функціонування.

Географічний чинник як один із суттєвих аргументів на користь назви «празька школа»: становлення поетів як індивідуальних творчих особистостей відбулося в Празі 20-х років, де більшість із них навчалися, відвідували лекції чи викладали у місцевих вузах та інших навчальних установах; Карловий університет (О. Стефанович, О. Лятуринська, О. Ольжич, Н. Лівицька-Холодна, А. Гарасевич), Український Вільний Університет (О. Стефанович, О. Ольжич, А. Гарасевич), Українська господарська академія (Є. Маланюк, Л. Мосендз), Український високий педагогічний інститут ім. Михайла Драгоманова (Ю. Дараган, О. Теліга, Г. Мазуренко), Українські студії практичного мистецтва (О. Лятуринська, Г. Мазуренко).

Існування в літературознавчій науці певних розбіжностей щодо чіткого окреслення «празької школи» як колективного феномена (думки М. Неврлого, М. Ільницького, О. Астаф'єва, А. Дністрового та ін.).

Тематично-стильові тенденції «празької школи»: посилена увага до історичного як не лише до минулих епох, але й континуальної, цілісної картини національного буття, увага до релігійно-метафізичної проблематики, симбіоз символічного, неокласичного, необарокового стильових начал.

Новаторський характер представників західноукраїнської поезії.

Богдан Ігор Антонич (1909–1937). Збірки: «Привітання життя» (1931), «Три перстені» (1934), «Книга Лева» (1936), «Зелена Євангелія» (1938), «Ротації» (1938). Кожна збірка доповнює попередню, вирізняючись своєрідною тематикою, стильовими особливостями. Головне спрямування поетичної спадщини автора: переосмислення народнопоетичних мотивів та образів у поезії Б.-І. Антонича («Село», «Яворова повість»); своєрідність інтерпретації біблійних мотивів («Різдво», «Скарга терену», «Терен співає», «Балада про пророка Йону»); «біологізм» як поетична концепція

(«До істот з зеленої зорі», «Сад», «Пісня про незнищенність матерії», «Вишні»); сюрреалістичні тенденції в поезії Б.-І. Антонича («Сурми останнього дня», «Страшний суд»).

Святослав Гординський(1906–1993). Збірки: «Барви й лінії» (1933), «Буруни» (1936), «Слова на каменях» (1937), «Вітер над полями» (1938), «Легенди гір» (1939), «Сім літ» (1939). Ліричний герой протистоїть убогому животінню обивателя, подеколи епатує його смаки в дусі А. Рембо, М. Семенка чи О. Влизька, при цьому ніколи не втрачає інтелігентності. Для стилю характерний своєрідний еклектизм: нагромадження романтизованих елементів футуризму, «неокласицизму» та неоромантизму. Тематика: здебільшого тема мистецтва, пейзажна лірика.

ХУДОЖНІЙ СВІТ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ 10–30-х рр. XX ст.

Жанрово-тематичний діапазон прози.

Відображення на розвитку тогочасної прози суспільних обставин, еміграції ряду зрілих майстрів (В. Винниченко), важке адаптування до нових умов на батьківщині (С. Васильченко, М. Чернявський, Л. Яновська, А. Кримський).

Перші видання: К. Анищенко «Оповідання» (1918); А. Заливчий «З літ дитинства» (1919); М. Івченко «Шуми весняні» (1919); В. Підмогильний «Твори. Том І» (1920); Г. Михайличенко «Блакитний роман» (1921) та «Новели» (1922); Г. Косинка «На золотих богів» (1922).

Початок 1920-х рр.: розвиток короткої епічної форми: ескіз, етюд, шкіц, новела, оповідання, згодом – повість і роман.

Паралельне функціонування багатьох стильових течій, напрямів і художніх манер письма: символізм (Г. Михайличенко, Галина Журба), експресіонізм (О. Турянський, І. Дніпровський, І. Сенченко), імпресіонізм (М. Івченко, М. Ірчан, Г. Косинка, А. Головко), орнаменталізм (М. Хвильовий, П. Панч), неоромантизм (Г. Епік, О. Досвітній, Ю. Яновський, О. Довженко) тощо. Змалювання неспокійної дійсності багатоаспектно й багатогранно: поруч із реалістичним принципом правдоподібності, відтворення життя «у формах самого життя» проза використовує романтичні засоби, умовно-асоціативні форми, фантастику, гротеск, алегорію.

Новелістика. Розквіт новели; демонстрування високої художньої майстерності у змалюванні драматизму життя і долі людини. Збірки «Новели» (1922) Г. Михайличенка, «Сині етюди» (1923) М. Хвильового, «Дівчина з шляху» (1923), «Червона хустина» (1924) А. Головка, «Мамутові бивні» (1925), «Кров землі» (1927) Ю. Яновського,

«Твори. Т. 1» (1920), «Проблема хліба» (1927) В. Підмогильного, «Переможець дракона» (1925) Г. Шкурупія та ін.

Жанрові різновиди: на початковому етапі – етюди, ескізи, акварелі, новелетки (А. Заливчий, Г. Михайличенко, В. Чумак, В. Еллан-Блакитний), у 20-х рр. – імпресіоністична (А. Головко, Г. Косинка), реалістична новела, сповнена аналізу непростих людських стосунків, нових конфліктів і перипетій, вчинків і розв'язків; новела й оповідання з філософським спрямуванням (В. Підмогильний, А. Любченко, Г. Шкурупій), пригодницько-фантастичного і детективного змісту (Ю. Шовкопляс), сатирично-гумористичного спрямування. Створення О. Вишнею нового жанру – усмішку, що синтезує у собі жанрові ознаки гумористичного оповідання й фейлетона.

Повість. Новаторський характер жанру повісті; відображення ідейних, духовних і етичних шукань людини першої третини XX ст. Основа – національна традиція. Розвиток жанрових різновидів: родинно-побутова, соціально-побутова, історична, пригодницька, психологічна, фольклорно-лірична повість. Експериментування письменників, застосування новітніх прийомів письма: монтаж, часові зміщення, асоціативне мислення, мозаїчна композиція, «потік свідомості» та ін. Символістська повість «Блакитний роман» (1919) Г. Михайличенка: насиченість символікою, алегоричними образами, багатою кольористикою, ліризмом; моделювання у такий спосіб перебігу революційних подій в Україні. Ретроспекції, зміщення подій, пролепсис (забігання наперед) – ознаки структури повісті «Байгород» (1927) Ю. Яновського.

Лірична повість. Розповідь ведеться від імені ліричного «я». Органічне поєднання ліризму з достовірністю, конкретністю, документальністю зображуваних подій. Використання імпресіоністичної поетики. Повісті «Шуми весняні» (1919), «Горіли степи» (1923), «В тенетах далечини» (1924) М. Івченка, «Можу» (1922), «Червоний роман» (1923), «Зелені серцем» (1924), «Пасинки степу» (1924) А. Головка.

Великі аналітичні й пізнавальні можливості жанрової палітри повісті: використання детективної і сатиричної поетики (Ю. Смолич, М. Хвильовий), збагачення мотивами пригодництва (О. Досвітній, Ю. Яновський), історичного біографізму (С. Васильченко). Жанр кіноповісті: поєднання жанрових ознак епосу й кіно – сюжет і авторські описи, коментарі, відступи, характеристики героїв (ознаки повісті), розбивка дії на дрібні сценки, лаконічні діалоги, монтажний принцип поєднання й чергування епізодів тощо (ознаки кіно). О. Довженко («Звенигора», «Арсенал», «Щорс», «Земля»), А. Головко, М. Бажан, Ю. Яновський, М. Йогансен, Ю. Тютюнник та ін.

Роман. Новий рівень художнього синтезу в романі. Посідання з кінця 20-х рр. панівного місця в літературному процесі.

«Американці» (1925) О. Досвітнього, «Останній Ейджевуд» (1926) Ю. Смолича, «За плугом» (1926) Варвари Чередниченко, «Бур'ян» (1927) А. Головка – перші твори цього жанру; змалювали історично правдивий і епічно широкий погляд на епоху і її людей.

Естетичні відкриття в романній формі: «Майстер корабля» (1928), «Чотири шаблі» (1930), «Вершники» (1935) Ю. Яновського, «Мати» (1932) А. Головка, «Місто» (1928), «Невеличка драма» (1930) В. Підмогильного, «Недуга» (1928) Є. Плужника, «Вальдшнепи» (1927) М. Хвильового. Традиції та новаторство: збереження традиційних засобів розкриття конфлікту (боротьба героїв, діалог, авторський коментар, ясна розв'язка тощо); застосування новаторських засобів (підтекст, позафабульні компоненти, деталі, що набувають символічного лейтмотиву, використання прийомів кіно).

Жанрові різновиди: новелістичний роман («Чотири шаблі», «Вершники» Ю. Яновського), роман-розв'язання («Майстер корабля», Ю. Яновського, «Вальдшнепи» М.Хвильового) роман-панорама («Мати» А. Головка), роман-памфлет («Сорок вісім годин» Ю. Смолича), соціально-побутовий і психологічний романи («Місто», «Невеличка драма» В. Підмогильного, «Визволення» О. Копиленка, «Чад» Я. Качури), біографічний («Аліна і Костомаров», «Романи Куліша» В. Петрова-Домонтовича), історичний («Мазепа» Б. Лепкого, «В степах» С. Божка), сатиричний («Інтелігент» М. Скрипника, «По той бік серця» Ю. Смолича, «Голландія» Д. Бузька, «Недуга» Є. Плужника), науково-фантастичний і пригодницький («Сонячна машина» В. Винниченка, «Прекрасні катастрофи» Ю. Смолича, «Чорний Ангел» О. Слісаренка, «Двері в день» Г. Шкурупія). Культивування В. Підмогильним, В. Домонтовичем («Без ґрунту», «Доктор Серафікус») інтелектуальної прози: насичення творів глибоким психологізмом, філософськими роздумами, парадоксальними судженнями, полемічністю.

Особливості стильового вираження прози. Новаторська тенденція «лівого», «модерністського» характеру, спроба «очуднення», експериментування із формою, парадоксального конструювання, демонстрування «прийому» та деконструкції, намагання поєднати психологізм з напруженою інтригою, з ігровим сюжетом (Д. Бузько, Г. Шкурупій, Л. Скрипник; М. Йогансен). Друга тенденція – творчість письменників, які не були принципово націлені на стильове новаторство, виходили з традиції класиків, але прагнули поглибити і збагатити їхній досвід (Г. Косинка, М. Івченко, В. Підмогильний, Б. Антоненко-Давидович, І. Дніпровський, А. Головко, І. Сенченко, П. Панч, А. Любченко). Відхід від описового реалізму, схиляння до орнаментальності, імпресіонізму та експресіонізму, ритмомелодійної індивідуалізації стилю.

Функціонування прозових жанрів у Західній Україні та на еміграції. У літературі Західної України та емігрантській домінували найавторитетніші представники старшого покоління: В. Стефаник, Марко Черемшина, О. Маковей, О. Кобилянська, Б. Лепкий, В. Винниченко, хоча не всі зберігали творчу активність.

Тематика: страждання та руїна в часи Першої світової війни: О. Турянський «Поза межами болю», новелістика В. Стефаника, Марка Черемшини, О. Маковея, К. Гриневичевої та ін.;

стрілецька тема: О. Бабій «Голгофа українських полків», Р. Купчинський «Заметіль»;

визвольна війна (подається в романтичних барвах): Ф. Дудко «Отаман Крук» (повість, 1924), «В заграві», «Чорторий», «Квіти і кров»; Клим Поліщук «Отаман Зелений» (роман у двох частинах, 1922), роман «Гуляйпільський батько» (1925); О. Бабій «Дві сестри» (1936); Ю. Горліс-Горський «Холодний Яр» (1937); та ін.;

історична проза: Б. Лепкий, К. Гриневичева, О. Назарук, Ю. Опільський, Н. Королева, В. Будзиновський, В. Бірчак та ін;

психологічна проза (І. Вільде, Б.-І. Антонич та ін.).

Проза представників «Празької школи». Ю. Липа «Нотатник» (у 3 тт.), «Козаки в Московії»; Л. Мосендз «Євшан-зілля», «Останній пророк»; О. Теліга «Або-або»; Г. Мазуренко «Не той козак, що поборов, а той, що вивернеться» та ін.

Творчість Миколи Хвильового: жанри, проблеми, стильові особливості. Микола Хвильовий (1893–1933), справжнє прізвище М. Фітільов. Дебют 1921 р. у столичному Харкові як поета: збірки «Молодість» (1921) і «Досвітні симфонії» (1922). Збірки прози: 1923 р. – «Сині етюди», 1924 р. – «Осінь», 1927 – «Твори. Т. 1», 1928 – «Твори. Т. 2». 1930 р. – «Твори. Т. 3», 1929 р. – повість «Іван Іванович», оповідання «Ревізор» тощо. Незакінчені романи «Іраїда» (початок у 1925 р., 1930 р. видано твір під заголовком «Зав'язка»); «Вальдшнепи» (ж-л «Вапліте», 1927 р. № 5, друга частина опублікована в наступному номері, але весь наклад журналу був конфіскований). Активний учасник дискусії 1925–1927 рр. Покінчив життя самогубством 13 травня 1933 р.

Виділення дослідниками у творчій еволюції письменника (Г. Костюк, В. Агеєва та ін.) двох етапів: перший (1923–1926) – романтична, лірико-експресіоністична, в основному безсюжетна проза; другий (1926–1927) – період поступового переходу до врівноваженішої конкретно-реалістичної манери письма, опанування майстерністю сюжетобудови у великих прозових формах, посилення іронічних, сатиричних інтонацій.

Мотиви творчості: амбівалентний характер революції («Життя», «Шляхетне гніздо», «Кіт у чоботях», «На глухім шляху»); «Я (Романтика)»; постреволюційний синдром «втраченого покоління»

(«Юрко», «Синій листопад», «Заулок», «Кімната, ч.2»); «Повість про санаторійну зону»; безвихідь як спосіб існування («Редактор Карк», «Силуети»); «Сентиментальна історія», «Вальдшнепи»; мотив смерті (загибелі) («Солонський Яр», «Бараки, що за містом»); сатира і гротеск («Колонії, вілли...», «Свиня»); пародійна модель світу («Чумаківська комуна»).

Різностильовість творчості письменника.

Проза Валер'яна Підмогильного:проблематика, образи, художні засоби. Валер'ян Підмогильний (1901–1937). Прозаїк (оповідання, новели, повісті, романи), перекладач з французької класики (Вольтер, Д. Дідро, В. Гюго, О. Бальзак, А. Доде, Г. де Мопассан, П. Меріме. А. Франс). Збірки прози: «Твори. Том І» (1920), «Військовий літун» (1924), «Проблема хліба» (1927), повісті «Остап Шаптала» (1921), «Третя революція» (1925), романи «Місто» (1928), «Невеличка драма» (1930), «Повість без назви» (1934).

Художні домінанти прозаїка: людина і обставини, колективне й особисте, сліпі інстинкти природи й зобов'язуюча суспільна мораль, суперечності прагнень розуму й серця.

Основна тема: людина і революція; проблема міста і села; екзистенційні пошуки.

Художній світ прози Віктора Петрова (Домонтовича). Віктор Петров (1894–1969) (псевдоніми В. Домонтович, В. Бер) – оригінальний прозаїк, літературознавець, етнограф, фольклорист, мовознавець, філософ, історик, археолог. Перший твір – новела «Розмови Екегартові з Карлом Гоцці» (написана біля 1925 р., опублікована 1946). Романи «Дівчина з ведмедиком» (1928), «Аліна й Костомаров» (1929), «Романи Куліша» (1930), «Без грунту» (1946). Розділи повісті «Напередодні (Гракх Бабеф)» (журнал «Життя й революція», 1934 р.); роман «Доктор Серафікус» (за свідченням автора, написаний 1927–1929 рр., опублікований 1947 р.).

Дві жанрові групи прози: романізовані історико-біографічні твори; психологічна проза. Інтелектуальний, екзистенціальний, ірраціональний, «театральний» («автори як маски, тексти як шифри»), сексуальний дискурси прози В. Петрова (С. Павличко).

Приналежність романів В. Петрова до нового для української літератури типу інтелектуального роману (переважання думки над формою; романи-дискусії). Зосередженість на універсальних проблемах людського існування.

Новаторський характер творчості Майка Йогансена. Майк Йогансен (1895–1937) – письменник, літературознавець, мовознавець. Збірки поезій: «Д'горі» (1921),«Кроковеє коло» (1923), «Революція» (1924), «Пролог до Комуни» (1924), «Балади про війну і відбудову»

(1933), збірки прози «17 хвилин» (1925), «Оповідання про Майкла Паркера» (1931), «Життя Гая Сергійовича Шайби» (1931), романи «Пригоди Мак-Лейстона, Гаррі Руперта та інших» (1925), «Подорож ученого доктора Леонардо і його майбутньої коханки Альчести у Слобожанську Швайцарію» (1930), «Югурта» (нанадрукований, зберігся в російському перекладі П. Зенкевича), теоретичні розвідка «Елементарні закони версифікації (віршування)» (1922), «Як будувати оповідання», кіносценарій «Марево землі», книги нарисів «Подорож людини під кепом: Єврейські колонії» (1929), «Подорож у радянську Болгарію» (1930), «Три подорожі» (1932), «Під парусом на дубі» (1933), «Подорож у Дагестан» (1933) та «Кос-Чагил на Ембі» (1936).

Особливості поезії: «міфологізована» поетична гра, тонкий імпресіоністичний інструментарій, спроба згармонізувати модель «людина і світ».

Найприкметніші риси прози: яскраво виражена фабульність, чітка конструкція і захоплюючий, гострий, незрідка авантюрний сюжет.

Побудова роману «Пригоди Мак-Лейстона, Гаррі Руперта та інших» за традиціями жанру пригодницького роману, яскраво виражена кінематографічність викладу, напруженість подій, змінюваність «кадрів» та місця їхнього розгортання (Америка, Британія, Франція, Африка, Україна), демонстративний, подекуди епатажний, монтаж окремих епізодів.

Експериментальний характер роману «Подорож ученого доктора Леонардо і його майбутньої коханки Альчести у Слобожанську Швайцарію». Вигадливий тон викладу; химерний зміст, пародійно-іронічні містифікації. Ліричність викладу, наявність поетичних вставок.

ДРАМАТУРГІЯ ПЕРІОДУ 10–30-х рр. XX ст.: ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО

Два напрямки розвитку українського театру: психологічний та експериментальний.

Розвиток професійного театру 1920–1930-х рр. у двох напрямах, які умовно можна назвати «психологічним» та «експериментальним». «Психологічний» напрям пов'язаний з театром ім. І. Франка, керованим Г. Юрою. «Експериментальний» тип театру – це, насамперед, пошуки «Березолю», керівник якого Л. Курбас намагався створити так званий «театр дії», «рефлексологічний» театр. Він спирався на активну позицію глядача і був здатний втілювати найскладніші речі світового (насамперед західноєвропейського) репертуару. За Л. Курбасом, мистецтво, щоб осягти діалектику дійсності, повинне вдаватися до

образного перетворення, яке засноване на законах асоціативного мислення.

Переїзд у 1926 р. театру «Березіль» до столиці (Харків). Вистави «Народного Малахія» та «Мини Мазайла» за творами М. Куліша як привід для політичного цькування Л. Курбаса-режисера, так і М. Куліша-драматурга. Філософізм театру Л. Курбаса – М. Куліша як привід для знищення.

Тематично-жанровий діапазон драматургії.

Мелодрама на тему громадянської війни: І. Дніпровський (І. Шевченко) «Любов і дим» (1925), «Яблуневий полон» (1926).

Тема ідейного фанатизму порушувалася в Західній Україні. Я. Галан – «Дон Кіхот із Еттенгайму» (1925–1927), «Вантаж» (1927–1928), «Вероніка» (1928–1929). Поетика модернізму. П'єси 30-х рр. позбавлені цих рис: памфлет «99 %», «Човен хитається» – 1930; «Осередок» (1932).

Драматичні етюди: Я. Мамонтов «Dies irae» (1922), «Третя ніч» (1922), «Захід» (1922).

Ліричні драми, п'єси романтичного, символічного спрямування: Я. Мамонтов «Дівчина з арфою» (1922), «Веселий Хам» (1926).

Фантастичні п'єси: Є. Кротевич «Син сови» (1923); І. Кочерга – п'єса-феєрія «Марко Проклятий» (1928), «Майстри часу» (1934); М. Ірчан «Радій» (1927); «Дума про Британку» (1937) Ю.Яновського.

Історична драма. Найпомітніші постаті – Богдан Хмельницький і Тарас Шевченко, яких позбавлено історичної конкретики й перетворено на символ національної історії в її класовому варіанті: О. Корнійчук «Богдан Хмельницький» (1938), драматичний етюд П. Тичини «Шевченко і Чернишевський»; К. Буревій «Павло Полуботок» (1928), І. Кочерга «Алмазне жорно» (1927), «Свіччине весілля» (1930), І. Микитенко «Маруся Шурай» (1934).

Соціально-побутова комедія: Я. Мамонтов «Рожеве павутиння», І. Микитенко «Соло на флейті» (1933–1936), «Дні юності» (1931–1936).

Соціально-психологічна драма сучасної авторам тематики: М. Ірчан «Дванадцять» (1923) – реальні події (революційні виступи в Галичині 1922 р.); «Родина щіткарів» (1924), «Отрута» (1927); І. Микитенко «Диктатура», «Світіть нам, зорі» («Кадри») – 1930, «Справа честі» (1931), «Дівчата нашої країни» (1933), «Як сходило сонце» (написана 1937, надрукована 1962), «Бастилія божої матері» (1933).

Сатиричні п'єси: К. Буревій «Хами» (1925), «Овечі сльози» (1930), «Опортунія», «Чотири Чемберлени» (1931).

Жанр трагікомедії (політичної, ідеологічної, психологічної) розробляв М. Куліш.

Новаторський характера драматургії М. Куліша.

М. Куліш (1892–1937) – один із найвизначніших українських драматургів, лідер українського художньо-мистецького процесу, теоретик художньої культури й літератури, інтелектуал, діяч мистецького й національного руху.

Продовження М. Кулішем розробки жанрових різновидів української драматургії: драми, комедії, трагедії. Розвиток жанру соціально-побутової драми («97», «Комуна в степах»), побутової комедії («Отак загинув Гуска»), психологічної драми («Зона», «Закут»), гротескної комедії-сатири («Хулій Хурина»), абсурдистської трагедії («Народний Малахій»), філософсько-інтелектуальної драми («Вічний бунт»), психологічно-інтелектуальної трагедії («Патетична соната»), соціально-інтимної комедії («Мина Мазайло»), алегорійно-психологічної драми («Прощай, село»), соціально-метафоричної драми («Маклена Граса»). Особливості поетики: фрагменти поетики художнього абсурду, ірраціоналізму, трагедокомедійності, поетики концептуально-структурного оксиморону (пізніше репрезентували себе в творчості Е. Іонеско, С. Беккета, С. Мрожека та інших «абсурдистів»).

Зображення інтелектуально-психологічного стану персонажа у різні моменти й фази його буття: у побутових стосунках і реаліях; екстремально загострених ситуаціях; властивому для оточенні; незвичному, невластивому для нього середовищі; у драматичні й трагедійні періоди його життя; комічних сценах і ситуаціях. Характери Миколи Куліша – це драматично-складні й художньо-самобутні утворення.

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА 1930-х рр.: У КООРДИНАТАХ СОЦРЕАЛІЗМУ

Соціалістичний реалізм як ідеологічно-естетична система

В основі соцреалізму – адаптований до потреб радянського соціуму реалізм і політичні, позахудожні дискурси з означенням «соціалістичний». Уперше словосполучення «соціалістичний реалізм» використовується в «Литературной газете» в редакційній статті «За роботу». Варіанти: «революційно-соціалістичний реалізм» (І. Кулик).

Джерелами «соцреалізму» визначали: утопії Т. Мора, Т. Кампанелли, Ж. Верна, Г. Веллса та ін.; усічений марксо-ленінським літературознавством реалізм XIX ст., що отримав назву «критичного; натуралізм, на який спиралася соціальна критика (першорядне місце відведено творам О. де Бальзака на противагу прозі Е. Золя). Найчастіше за основне джерело творчого методу брали драму «Вороги» й особливо роман «Мати» М. Горького, в якому перетрансформовано образ Матері Божої та її Сина, почасти

апелювали до «прогресивного» романтизму, неначе засвідченого тенденційно-ілюстративними творами Паризької комуни, надто ранньою прозою М. Горького, «романом виховання» «Як гартувалася сталь» М. Островського з аскетичним жертовним ідеалом, утіленим в образі Павки Корчагіна. Таке розуміння «соцреалізму» відповідало занесеній до статуту Спілки письменників колишнього СРСР, виголошеній головним ідеологом штучного напряму А. Ждановим на Першому Всесоюзному з'їзді радянських письменників формулі, припасованій для «правдивого, історичного-конкретного зображення дійсності в її революційному розвитку» відповідно до «завдань ідейної переробки та виховання трудящих в дусі соціалізму».

Література 30-х рр. XX ст.: теми, проблеми, образи.

1930-і роки як період втрати творчого потенціалу, що окреслився у попередні десятиліття. Уніфікація проблематики й тематики; збідніліcть поетики; зникнення стильових пошуків. Вихід на перший план соціального замовлення, однозначного оспівування героїки колективізації та індустріалізації, культурної революції, що включала в себе конструювання «нової людини» та «нової моралі»; боротьба з різними «ізмами». Поступове перетворення літератури у пропагандистське відомство, виробництво ідеологічних стереотипів. Наявність чіткого поділу: свій – чужий.

Популярність «виробничої» літератури. Напрацювання низки стереотипів: викриття шкідництва буржуазних «спеців», троцькістів та націоналістів. В. Кузьмич «Крила» (1930), Г. Коцюба «Нові береги» (1932), С. Скляренко «Бурун» (1932), О. Донченко «Зоряна фортеця» (1933), Ф. Кандиба «Повість про Тракторобуд» (1933). Спроба у деяких авторів патетику соціалістичного будівництва вписати в загальнішу гуманістичну духовну проблематику: О. Копиленко «Народжується місто» (1932), Ю. Шовкопляс «Інженери» (1934–1937).

Розробка образу інтелігента і проблем інтелігенції; викриття «художніми» засобами підривної діяльності «української буржуазної інтелігенції». П. Колесник «Боротьба» (1932).

Уславлення діяльності ДПУ. І. Микитенко «Ранок» (1933), В. Гжицький «Семен Вовгура» (1932), Л. Юхвід «Вибух», Н. Рибак «Київ» (1936).

Антирелігійні мотиви. І. Микитенко «Ранок».

Тема колективізації; скарги на засилля куркульства у керівництві колгоспів. І. Кириленко «Аванпости», Г. Епік «Перша весна».

Друга половина 1930-х рр.: оспівування щастя колгоспної праці, казкового достатку: О. Кундзіч «Родичі», К. Гордієнко «Діти землі».

Українська дитяча література 30-х років XX ст.: виховання почуттів.

Дитяча література 30-х рр. XX ст. як період вимог ідеологічної наснаженості творів; повного контролю літератури Держметодкому Народного комісаріату освіти. Один із найпомітніших наслідків вульгарно-соціологічного контролю – заборона казки, романтики, фантастики, що скувала дитячу літературу наприкінці 1920-х рр. Популярність ідеї векторності дитини – односпрямованості в часі, розуміння юного героя як представника прийдешніх поколінь, позбавленого власного конкретного минулого. Типовий конфлікт – протиборство майбутнього (уособленого, як правило, образом юного героя) з минулим (дійсність із невикоріненими «пережитками»): «Пилипко» та «Червона хустина» А. Головка, «Злодій» М. Іваницької, «Приблуда» С. Васильченка, «Весела компанія» В. Чередниченко, «Хмереч» Ю. Платонова. Відсутність акцентування на індивідуальних рисах характеру, відповідно – широкі можливості для самоототожнення читача з героєм. Відсутність (майже) негативних юних персонажів через специфіку героя й конфлікту.

Проблема колективного й індивідуального. Переважне вирішення: самозречення, самопожертва героя, індивіда на користь інших, колективу, народу (оповідання А. Головка, повісті Г. Бабенка, О. Донченка, П. Усенка, В. Чередниченко та ін.). Виняток – оповідання С. Васильченка «Приблуда» (1924), герої якого – мешканці дитячого будинку, колектив – ідуть на самопожертву заради одного – «музиканта Мишка». Гуманістичний пафос не відповідав домінантним тенденціям «класової боротьби».

Поява на рубежі десятиліть анімалістичної прози (М. Йогансен). Авторська позиція забезпечується тонкою спостережливістю, психологізмом, влучною художньою деталлю, доброзичливим гумором.

Тема життя дитячого будинку, комуни, колонії.

Спричинення подальших змін у дитячій літературі пильною увагою керівництва країни до виховання «належного підростаючого покоління». Вихід на рубежі десятиліть понад десяти різноманітних постанов, пов'язаних із цим.

1934 р. – проведення в Харкові Всеукраїнської партнаради у справах дитячої літератури. Ознаменування, попри її директивність, початку нового етапу в розвитку літератури для юного читача: урізноманітнення у 30-і роки дитячої літератури. Звернення багатьох письменників у 1930-і роки виключно до літератури для дітей (Н. Забіла, О. Донченко, О. Копиленко).

Творчість О. Іваненко як приклад успішної адаптації до тогочасних умов; «Сандалики, повна скорість!» (1935), «Великі очі» (1936), «Лісові казки» (1935).

ТЕКСТИ ЛЕКЦІЙ

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ 10–30-х рр. ХХ ст.

План

1. Історичні й політичні обставини розвитку літератури.
2. Культурна ситуація 10–30-х рр. ХХ ст.
3. Літературні групи та спілки у світлі естетичних програм.

Базова література

1. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – початок ХХІ ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3 : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.

Допоміжна література

1. Агеєва В. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму : [монографія] / В. Агеєва. – К. : Факт, 2003. – 319, [1] с.
2. Андрусів С. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х рр. ХХ ст. : [монографія] / С. Андрусів. – Тернопіль : Джура; Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2000. – 339, [1] с.
3. Астаф'єв О. Образ і знак: Українська емігрантська поезія в структурно-семіотичній перспективі : [монографія] / О. Астаф'єв. – К. : Наукова думка, 2000. – 268 с.
4. Бернадська Н. І. Роман: проблеми великої епічної форми : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / Н. І. Бернадська. – К. : Логос, 2007. – 116 с.
5. Бернадська Н. І. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція : [монографія] / Н. І. Бернадська. – К. : Академвидав, 2004. – 368 с.
6. Біла А. Український літературний авангард: пошуки стильової системи : [монографія / вид. друге, доповнене і перероблене] / Анна Біла. – К. : Смолоскип, 2006. – 463, [1] с.
7. Борисенко М. В. Уніфікація літературного життя України в 1920–1932 роках / М. В. Борисенко. – К. : УНІСЕРВ, 2001. – 126 с.
8. Васьків М. С. Український роман 20-х – початку 30-х років: генерика й архітектоніка : [монографія] / М.С. Васьків. – Кам'янець-Подільський : Буйницький О. В., 2007. – 205 с.
9. Двадцяті роки: літературні дискусії, полеміки: Літературно-критичні статті / Упор. В.Г. Дончик. – К. : Дніпро, 1991. – 366 с.
10. З порога смерті: Письменники України – жертви сталінських репресій / Авт. кол.: Бойко Л.С. та ін. – К. : Радянський письменник, 1991. – 494 с.
11. Ільницький О. Український футуризм (1914–1930) / Олег Ільницький : [пер. з англ. Р. Тхорук]. – Львів : Літопис, 2003. – 456 с.
12. Кавун Л. «М'ятежні» романтики вітаїзму: проза ВАПЛІТЕ : [монографія] / Л. Кавун. – Черкаси : Брама, 2006. – 328 с.
13. Костюк В. Модерн як поле експерименту: Комічне, фрагмент, інтертекстуальність / В. Костюк, В. Денисенко. – К., 2002. – 176 с.
14. Куліш В. Слово про будинок «Слово» / В. Куліш // Березіль. – 1991. – № 5. – С. 85–115.

15. Лавріненко Ю. Розстріляне Відродження : Антологія 1917–1933. Поезія-проза-драма-есей / Ю. Лавріненко [упоряд., передм., післямова Ю. Лавріненка ; післямова Є. Сверстюка]. – К. : Смолоскип, 2004. – 992 с.
16. Михайловська Н. Трагічні оптимісти. Екзистенційне філософування в українській літературі XIX – першої половини XX ст. / Наталія Михайловська. – Львів : Світ, 1998. – 212 с.
17. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі : [монографія] / Раїса Мовчан. – К. : ВД «Стилос», 2008. – 544 с.
18. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини XX ст.: Україна і Польща / В. Моренець. – К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. – 327 с.
19. Огнєва Т. Відбиток часу у дзеркалі буття : [монографія] / Тетяна Огнєва. – К. : Академвидав, 2008. – 213, [3] с. – (Серія «Монограф»).
20. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі : [монографія]. – 2-е вид., перероб. і доп. / Соломія Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 448 с.
21. Пахаренко В. Поєдинок з Левіяфаном. Міт і псевдоміт в українській літературі 20-х років / Василь Пахаренко // Українська мова та література. – 1999. – Ч. 25–28, 37.
22. Просалова В. Текст у світі текстів Празької літературної школи : [монографія] / В. Просалова. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2005. – 342, [1] с.
23. Свербілова Т. Г. Українська драма 30-х років XX ст. як модель масової культури та історія драматургії в постатях / Т. Г. Свербілова, Л. В. Скорина. – Черкаси : Маклаут, 200. – 384, [1] с.
24. Сеник Л. Роман опору: Український роман 20-х років: проблема національної ідентичності / Л. Сеник. – Львів : Академ. Експрес, 2002. – 240 с.
25. Слоньовська О. Слід невловимого Протея : [Міф України в літературі української діаспори 20–50-х років XX століття] : [монографія] / Ольга Слоньовська. – Івано-Франківськ : Плай; Коломия : Вік, 2006. – 684, [4] с.
26. Смолич Ю. Розповіді про неспокій. І знову про неспокій. Розповідям про неспокій немає кінця // Смолич Ю. Твори : У 7 т. – Т.7. – К. : Дніпро, 1982. – 692 с.
27. Філатова О.С. Українська література 20–30-х років XX століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії : навчальний посібник / О.С. Філатова, О.В. Казанжи. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 312 с.
28. Філатова О. Український роман 20–30-х років XX століття : типологія авторської свідомості : монографія / О. Філатова. – Миколаїв : Іліон, 2010. – 405 с.
29. Шкандрій М. Модерністи, марксисти і нація: українська літературна дискусія 1920-х років / М. Шкандрій : [пер. з англ. М. Климчука]. – К. : Ніка – Центр, 2006. – 383, [1] с.

1. Історичні й політичні обставини.

У розвитку періоду, що вивчається, визначаємо три підперіоди: часи Першої світової війни, революцій і боротьби за встановлення української державності; 20-і роки – Розстріляне Відродження (Ю. Лавріненко); 30-і роки – епоха тоталітаризму в суспільстві.

Напередодні та в перебігу подій першої російської революції 1905 р. в Україні відроджується національно-визвольний рух. Перша світова війна прискорила національні визвольні рухи в Східній

Європі, це привело до розпаду Російської та Австро-Угорської імперій, між якими були поділені землі України. В Росії відбулася друга революція – повалення самодержавного ладу в березні 1917 р. Такі обставини прискорюються розвиток національної визвольної революції на всіх українських землях.

20 листопада 1917 р. – проголошення Української Народної Республіки; 22 січня 1918 р. у Києві проголошено незалежну державу – Українську Народну Республіку.

29 квітня 1918 р. – 14 грудня 1918 р. – Гетьманат Скоропадського.

1 листопада 1918 р. у Львові проголошено Західно-Українську Народну Республіку.

14 листопада 1918 – 10 листопада 1920 р. – Директорія.

22 січня 1919 р. обидві республіки об'єдналися в одну соборну державу.

Збройна інтервенція більшовицької Росії закінчилася окупацією Східної України та встановленням на цьому терені Української Радянської Соціалістичної Республіки, влада якої збройним шляхом перейшла на інші землі України.

30 грудня 1922 р. УРСР увійшла до складу СРСР.

Західні українські землі внаслідок закінчення війни були поділені між трьома державами: до Польщі відійшли Галичина і Західна Волинь, до Румунії – Буковина, до Чехо-Словаччини – Закарпаття. Такий поділ затримався до початку Другої світової війни.

Політика українізації (1920 – початок 1930-х рр.)

У другій половині 20-х рр. як політична, так і культурна ситуація в радянській Україні починає змінюватися на гірше. Витісняється певний плюралізм у сфері науки, літературі, мистецтві.

Масштабні цілеспрямовані репресії розпочалися в 1929 р. арештами у так званій справі СВУ, яку розглядали на судовому трагіфарсі в березні-квітні 1930 р. У грудні 1932 і в січні 1933 р. відбулися пленуми ЦК ВКП (б), що мали фатальне значення для України: були прийняті постанови, в яких гострій критиці піддано «помилки» в проведенні колективізації та в національній політиці (українізація).

Голодомор 1932–1933 рр.

Після провокаційного вбивства С. Кірова розстріляно 26 грудня 1934 р. Г. Косинку, Д. Фальківського, О. Влизька, К. Буревія. Жертвами репресій стали режисер Л. Курбас, М. Бойчук і вся школа «бойчукістів», письменники О. Вишня, М. Куліш, О. Досвітній, трохи пізніше В. Підмогильний, Є. Плужник, Б. Антоненко-Давидович, М. Зеров, П. Филипович, М. Драй-Хмара та багато інших.

На еміграції найбільшим осередком українського громадсько-політичного й культурного розвою у 20-х рр. була Чехо-Словаччина, власне Прага. Діяв «Український громадський комітет», численні політичні організації, наукові інституції, музеї, архіви: Український академічний комітет, Українська наукова асоціація, Українське історико-філологічне товариство, Українська господарська академія, в Подєбрадах Український вільний університет, перенесений у 1921 р. з Відня, Педагогічний інститут ім. М. Драгоманова, Українська реальна гімназія.

Видавнича діяльність – центри у Празі та Подєбрадах. Протягом 1920–1930-х рр. діяло 143 видавничі осередки, видано 734 назви книжок.

У Празі жили й працювали видатні українські вчені: Д. Чижевський, Д. Антонович, Д. Дорошенко, С. Смаль-Стоцький, О. Колесса. Українське мистецьке життя репрезентоване іменами М. Бутовича, Р. Лісовського, Г. Мазепи, В. Січинського, М. Бринського.

2. Культурна ситуація 10–30-х рр. XX ст.

Розвиток освіти, видавничої справи, науки. У березні 1917 р. відкрито Українську гімназію ім. Т. Шевченка та 2-гу Кирило-Мефодіївську гімназію. У березні-квітні з'явилися щоденні газети «Нова Рада» (за редакцією А. Ніковського), «Робітнича газета» (за ред. В. Винниченка), «Народна воля», яка далі дістала назву «Боротьба» (за ред. М. Шрага) та ін. Створено Українську педагогічну академію, відкрито Український народний університет у Києві (17 вересня 1918 р. перетворений у Київський державний український університет), в різних містах України створено понад 80 українських гімназій.

За гетьманату 14 листопада 1918 р. засновано Українську Академію наук у Києві, яку очолив В. Вернадський.

Особливо вражаючими були успіхи української преси та книгодрукування. Протягом 1917 р. виникло 78 видавництв, 1918 р. їх налічувалося вже 104. З культурологічних і літературно-мистецьких видань слід відзначити квартальник історії, літератури, культури й мистецтва «Наше минуле» (Київ, 1918–1919 рр.) за редакцією В. Королева-Старого, згодом М. Зерова; «Літературно-критичний альманах» (1918).

Як відомо, поруч із домінуючим у літературі реалізмом вкінці XIX ст. в Європі виникають нові мистецькі і літературні напрямки – імпресіонізм, символізм та ін. Модернізм. Нові напрями появляються і в українській літературі.

Модернізм проявився в новому світосприйманні, в появі нової тематики та ідей у мистецтві й літературі, застосуванні нових засобів зображення, зокрема досконалої метафоризації, психологізму.

Під впливом нових методів творчості стає відмінним і реалізм, отримуючи визначення «психологічний реалізм».

Авангардизм: футуризм, експресіонізм.

Здобутки наукового літературознавства – праці С. Єфремова, М. Грушевського, М. Возняка, В. Щурата, М. Зерова та ін.

Розвиток літературної та мистецька критика (В. Горленко, М. Вороний, М. Євшан та ін.).

Три покоління письменників:

1. Старше покоління: І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, І. Франко, Леся Українка, М. Коцюбинський, О. Кобилянська, О. Маковей, В. Стефаник, В. Самійленко, А. Тесленко, М. Вороний, О. Олесь, В. Винниченко та ін.
2. Письменники середнього покоління: А. Кримський, М. Яцків, С. Черкасенко, Г. Чупринка, М. Філянський, П. Карманський, Т. Бордуляк, Г. Хоткевич, М. Чернявський, Б. Лепкий, Н. Романович-Ткаченко, Л. Старицька-Черняхівська та ін.
3. Молодше покоління: М. Рильський, П. Тичина, М. Семенко, М. Хвильовий, В. Підмогильний, М. Йогансен, В. Сосюра, Є. Маланюк, Б.-І. Антонич та ін.

3. Літературні групи та спілки у світлі естетичних програм.

Літературне й мистецьке життя радянської України цих років відзначається різноманітністю і змагальністю різних груп.

Почали виникати організаційні осередки та більш-менш сталі об'єднання:

символістська «Біла студія» (1918 р., Київ); Я. Савченко, П. Савченко, К. Поліщук, П. Тичина, О. Слісаренко, В. Кобилянський, М. Семенко; Л. Курбас, М. Терещенко, А. Петрицький. На початку 1919 р. група реформувалася в нову – «Музагет».

український футуризм; визрівав у надрах символізму, не зразу виокремився організаційно; 1919 р. М.Семенко створює осередок «Фламінго», потім – «Ударну групу поетів-футуристів». 1921 р. заявляє про себе київська науково-мистецька група «Комкос» (Комуністичний космос); на початку 1922 р. вона під впливом Семенка перетворюється в «Аспанфут» (Асоціація панфутуристів); у Харкові діяв «Ком-Космос» (1921); в Одесі – «Юголіф» (за участю російських футуристів). Футуристи войовничо нападали на прихильників традиційних форм, пропагували урбанізацію культури й експериментаторство аж до деструкції; їхніми виданнями у 20-ті рр. були «Семафор у майбутнє», «Гольфшторм», «Катафалк искусства». Під впливом цієї течії перебував створений у 1925 р. у Москві Союз українських пролетарських і селянських письменників «Сім» («Село і місто»). Багато символістів – О. Слісаренко, Я. Савченко, В. Ярошенко, М. Терещенко; з'явилися нові – Гео Шкурупій, Гео Коляда, М. Щербак.

«неокласики». Ще в роки революції навколо М. Зерова склалася група поетів і літературознавців, зорієнтованих на створення високого гармонійного мистецтва на основі засвоєння класичних здобутків світової літератури (М. Рильський, П. Филипович, М. Драй-Хмара, О. Бургардт).

«Ланка» – створена 1924 р., об'єднала письменників різних напрямів, які намагалися протистояти ідеологічному тискові, зберегти творчу незалежність. Входили: В. Підмогильний, Є. Плужник, Б. Антоненко-Давидович, Т. Осьмачка, Б. Тенета, М. Івченко, Г. Косинка, Я. Качура, Я. Савченко та ін. 1926 р. реорганізувалася в МАРС – «Майстерню революційного слова».

«Плуг» (1922) – спілка селянських письменників. Ініціатором створення і головою був С. Пилипенко, його активними членами – А. Головко, А. Панів, І. Сенченко, Г. Епік, І. Кириленко, О. Копиленко, Д. Гуменна, П. Панч, В. Гжицький, П. Усенко та ін. 3 квітня 1922 р. ухвалили «Платформу ідеологічну і художню». Орієнтував письменників на глибинний і драматичний матеріал життя українського села. Зашкодило намагання обмежити й регламентувати підхід письменника до тлумачення та обробки матеріалу, абсолютизація простоти й доступності форми, курс на масовість.

«Гарт» (1923) – спілка пролетарських письменників. Ініціатором створення був В. Еллан-Блакитний, а також В. Коряк, І. Кулик, В. Сосюра, М. Хвильовий та ін. Спілка мала центральне бюро в Харкові на чолі з В. Блакитним, а також філії в Києві та Одесі. Найсильнішим був харківський осередок, до якого входили М. Хвильовий, П. Тичина, М. Йогансен, В. Поліщук, І. Дніпровський, О. Досвітній, А. Любченко, Г. Коцюба, П. Лісовий, М. Майський, П. Іванів, Ю. Смолич, а згодом О. Слісаренко, М. Яловий, М. Бажан, Г. Шкурупій та ін. Претендував на роль найадекватнішого інтерпретатора партійної лінії в культурному житті й відповідно провідну роль в літературному та мистецькому процесі. В листопаді 1925 р. більшість письменників вийшла зі складу спілки, і «Гарт» фактично самоліквідувався.

ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури) – створена 1925 р. за ініціативою М. Хвильового як альтернатива масовим і надто підпорядкованим офіціозу організаціям, як лабораторія професійного удосконалення. Входили: М. Куліш, А. Любченко, Ю. Шпол, М. Бажан, І. Сенченко, М. Йогансен, П. Тичина, П. Панч, Ю. Смолич, О. Досвітній, І. Дніпровський, Г. Епік та ін. Видавався збірник з однойменною назвою.

«Молодняк» (1926–1932); виник як організація комсомольських письменників (у Харкові – П. Усенко, Л. Первомайський, І. Момот, В. Кузьмич, О. Кундзіч, Я. Гримайло та ін.; у Києві – Б. Коваленко, О. Корнійчук, М. Шеремет, А. Шиян, П. Колесник, А. Клоччя» були

філії в Дніпропетровську, Запоріжжі, Миколаєві та інших містах). Чимало зробили для активізації літературної творчості молоді, виявлення талантів, але водночас і деморалізації українського письменства своєю агресивною ортодоксальністю та наскоками на інакодумців.

ВУСПП (Всеукраїнська спілка пролетарських письменників) – організована в січні 1927 р. з наміром об'єднати всіх лояльних щодо режиму митців у протидії тим, кого партія вважала носіями буржуазно-націоналістичної чи буржуазно-естетської небезпеки. Прагнула взяти під свій контроль усе літературне життя, перебирала на себе роль прямого речника партії в літературних справах. Політику визначали керівники організації: І. Кулик, В. Коряк, І. Микитенко, І. Кириленко.

У Західній Україні після поразки ЗУНР в перший час характерна певна депресивність. Проте літературне життя поволі відроджувалося й організовувалося. Вагомим чинником літературного процесу в Західній Україні була творчість представників старшого покоління. Серед них – У. Кравченко, Наталена Королева, Катря Гриневичева, Т. Бордуляк, О. Маковей, Б. Лепкий, Л. Мартович, М. Черемшина, В. Стефаник.

Символісти молодшого покоління об'єднуються навколо журналу «Митуса» (1922). Тут виступають В. Бобинський, О. Бабій, О. Турянський, Ю. Шкрумеляк, М. Підгірянка, Р. Купчинський, М. Голубець.

Навколо організації «Горно» та видань «Вікна», «Нові шляхи», «Культура» гуртувалися прихильники радянської України (А. Крушельницький, І. Крушельницький, А. Павлюк, Я. Галан, С. Тудор, П. Козланюк).

Антагоністом радянофільства виступав очолений Д. Донцовим «Літературно-науковий вісник».

Релігійне спрямування переважало в авторів, які об'єдналися навколо «Логосу» при видавництві «Добра книжка», виступали у католицькому львівському журналі «Поступ» (1921–1931).

Чимало літераторів, які прагнули зберегти нейтралітет у дедалі гострішій ідеологічній та політичній боротьбі, дбаючи про особисту світоглядну незалежність і професійні естетичні критерії, тяжіли до літературного журналу «Назустріч», який редагував критик і есеїст М. Рудницький. Тут активно співпрацювали О. Боднарович, В. Симович, С. Гординський, Ю. Косач, Б.-І. Антонич.

«Празька школа»: О. Теліга, Є. Маланюк, Ю. Дараган, О. Ольжич, О. Стефанович, О. Лятуринська, І. Ірлявський та ін. Варшава відома як один із центрів політичного життя української еміграції («варшавська група» – Ю. Липа, Н. Лівицька-Холодна.

ЕСТЕТИЧНО-ХУДОЖНІ КООРДИНАТИ ЛІТЕРАТУРИ 10–30-х рр. XX століття

План

1. Літературна дискусія 1925–1928 рр. про шляхи розвитку національного письменства.
2. Основні естетичні, філософські засади «азіатського ренесансу» та художні особливості «романтики вітаїзму».

Базова література

1. Двадцяті роки: літературні дискусії, полеміки: Літературно-критичні статті / Упор. В. Г. Дончик. – К. : Дніпро, 1991. – 366 с.
2. Історія української літератури XX ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина XX ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
3. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – початок XXI ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
4. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі : [монографія] / Раїса Мовчан. – К. : ВД «Стилос», 2008. – 544 с.
5. Шкандрій М. Модерністи, марксисти і нація: українська літературна дискусія 1920-х років / М. Шкандрій : [пер. з англ. М. Климчука]. – К. : Ніка – Центр, 2006. – 383, [1] с.

Допоміжна література

1. Агеєва В. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму : [монографія] / В. Агеєва. – К. : Факт, 2003. – 319, [1] с.
2. Бернадська Н. І. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція : [монографія] / Н. І. Бернадська. – К. : Академвидав, 2004. – 368 с.
3. Бернадська Н. І. Роман: проблеми великої епічної форми : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / Н. І. Бернадська. – К. : Логос, 2007. – 116 с.
4. Біла А. Український літературний авангард: пошуки стильової системи : [монографія / вид. друге, доповнене і перероблене] / Анна Біла. – К. : Смолоскип, 2006. – 463, [1] с.
5. Васьків М. С. Український роман 20-х – початку 30-х років: генерика й архітектоніка : [монографія] / Микола Степанович Васьків. – Кам'янець-Подільський : Буйницький О. В., 2007. – 205 с.
6. Жулинський М.Г. Із забуття – в безсмертя (Сторінки призабутої спадщини) / М.Г. Жулинський. – К. : Дніпро, 1990. – 447 с.
7. Кавун Л. «М'ятежні» романтики вітаїзму: проза ВАПЛІТЕ : [монографія] / Л. Кавун. – Черкаси : Брама, 2006. – 328 с.
8. Лавріненко Ю. Розстріляне Відродження : Антологія 1917–1933. Поезія-проза-драма-есей / Ю. Лавріненко [упоряд., передм., післямова Ю. Лавріненка ; післямова Є. Сверстюка]. – К. : Смолоскип, 2004. – 992 с.
9. Огнєва Т. Відбиток часу у дзеркалі буття : [монографія] / Тетяна Огнєва. – К. : Академвидав, 2008. – 213, [3] с. – (Серія «Монограф»).
10. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі : [монографія]. – 2-е вид., перероб. і доп. / Соломія Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 448 с.
11. Пахаренко В. Поєдинок з Левіяфаном. Міт і псевдоміт в українській літературі 20-х років / Василь Пахаренко // Українська мова та література. – 1999. – Ч. 25–28, 37.

1. Літературна дискусія 1925–1928 рр. про шляхи розвитку національного письменства.

У складних умовах наступу компартії на духовно-національне відродження й творчу думку виникла літературна дискусія 1925–1928 рр., у ході якої порушувалося багато питань: ставлення до класичної спадщини, яку пролеткультівці відкидали, прикриваючись лівацькими (марксистськими) фразами, проблему традицій і новаторства, шляхів розвитку нового мистецтва. Але центральним питанням було *бути чи не бути* українській літературі як самобутньому мистецькому явищу в контексті світового духовного розвитку.

Дискусія проходила в три етапи:

1) від 30 квітня 1925 р., що почалася статтею Г. Яковенка «Про критиків і критику в літературі», відповіддю йому М. Хвильового «Про сатану в бочці, або про графоманів, спекулянтів та інших “просвітян”» на сторінках «Культури й побуту» (додатку газети «Вісті ВУЦВК»), участю С. Пилипенка (оприлюднив п’ять статей), Г. Епіка, Б. Коваленка та ін. до публікації памфлету «Апологети писаризму» (1926) Хвильового, який сформулював центральні проблеми дискусії і накреслив пропозиції щодо їх реалізації; 24 травня 1925 р. у залі Всенародної бібліотеки України відбувся диспут, на якому були присутніми понад 800 осіб й взяли участь представники всіх літературних організацій Києва. Тут виступали О. Дорошенко (голова), Ю. Меженко (доповідач), М. Зеров, В. Десняк, В. Підмогильний, С. Щупак, М. Могилянський, П. Филипович, Б. Антоненко-Давидович, Іван Ле, М. Івченко, В. Нечаївська, І. Жигалко, М. Рильський та ін. Неокласики, представники «Ланки» розвивають тези М. Хвильового, доповнюють їх, ведуть розмову в площині естетики, по-справжньому дбаючи про духовні цінності й високо художні твори, а пролетарські – грубо підмінюють розмову політичними гаслами, перетворюють своїх опонентів на «ідейних противників», «агентів імперіалізму», «націоналістів»;

2) від 26 квітня 1926 р., листа Й. Сталіна «Тов. Л.М. Кагановичу та членам політбюро ЦК КП(б)У» до розпуску ВАПЛІТЕ на початку 1927 р.;

3) втручання партійних органів та функціонерів у дискусію, яка набула політичного спрямування. Дискусія захлинулася, розчинившись у схоластичній риториці, почалися політичні звинувачення, процвітає сталінська теза про «загострення класової боротьби», утверджується сталінізм: письменникам навішуються ярлики, при чому партійні опоненти виголошували їх від імені компартії й народу. У 1934–1937 рр. радянські каральні органи за участь митців у дискусії їх арештовували й фізично знищували.

Генератором дискусії й нових ідей був М. Хвильовий. Свої погляди він виклав у процесі полеміки в циклі памфлетів «Камо грядеши» (1925) («Куди йдеш»), «Думки проти течії» (1926), «Апологети писаризму» (1926), «Україна чи Малоросія» (1926), окресливши програму українського національного відродження. Він закликав митців орієнтуватися на кращі класичні зразки світового письменства, «психологічну Європу», тобто на культуру Європи з її давніми гуманістичними традиціями, а не на пролеткультівську комуністичну літературу радянської Росії, відмовитися від малоросійського епігонства й провінціалізму. Адже російський ЛЕФ (Лівий фронт), РАПП, підтримувані компартією, мали вплив і на українські організації, насаджували антиестетичні тенденції, нігілістично ставилися до української культури та мови. Тому Хвильовий висунув гасло «Геть від Москви!», в «Апологетах писаризму» радив українським митцям орієнтуватись не на російську комуністичну культуру: «Від російської літератури, від її стилів українська поезія мусить якомога швидше втікати... Наша орієнтація – на західноєвропейське мистецтво, на його стиль, на його прийоми... Москва сьогодні є центр всесоюзного міщанства». На його погляд, повинен настати кінець імперській, великодержавницькій гегемонії. Він міркував: «Росія самостійна держава? Самостійна!» Так і Україна самостійна! Українське мистецтво має розвиватися самобутньо. Воно має свою концепцію – ідею вітаїзму (від латинського слова vita – життя), романтики вітаїзму, активного романтизму або «азіатського ренесансу».

М. Зеров під час дискусії так само наголошував, що широке використання здобутків світової культури «підійме на вершину мистецьку техніку, утворить з нашої творчості могутній культурою слова потік, що на поверхні примусить держатися тріски і сміття графоманів». Талановитий поет і літературознавець закликав митців слова «вибагливо і незалежно від попередніх оцінок переглянути дотеперішнє надбання української літератури. Ми повинні знов по-новому придивитися до наших уславлених письменників, інколи тільки з голосу нам відомих, з'ясувати їх значення для нинішнього нашого розвитку, їхнє місце в нашій літературній традиції». Разом з М. Рильським він звертався до митців опановувати секретами художньої творчості, удосконалювати мову як першоелемент літератури, культивувати наше «степове, пахуче», але «дике ще слово», працювати над словниками, що було дуже актуальним для культурного відродження України та державного статусу її мови.

Виступи Хвильового заторкували не тільки проблеми літератури, розвитку стильових напрямів, а й культури в цілому, ідеології, врешті питання – бути чи не бути українській нації, як їй вижити в межах СРСР, як зберегти свою національну й духовну самобутність під тяжкою загрозою наступу модифікованої російської імперії. Ці

виступи письменника відбили загальний настрій нації. Його підтримали академіки, вчителі, студенти, неокласики, зосібно М. Зеров, М. Рильський, М. Могилянський, відомий польський письменник Б. Ясенський. До його тез приєдналась Українська Академія Наук (УАН), політики, економісти, інженери. Зокрема, економіст М. Волобуєв за допомогою статистичних даних довів, що більшовицький уряд у Москві продовжує стару імперську колоніально-економічну політику на Україні. Тому він вимагав зробити її незалежною від імперського центру – Москви. А член ЦК КП(б)У О. Шумський доповнив Хвильового, вимагаючи від Й. Сталіна усунути російське керівництво з ЦК КП(б)У та уряду України, сприяти *дерусифікації* українського пролетаріату.

Протилежну позицію зайняла комуністична влада. У дискусію втрутився Й. Сталін, написавши лист «До тов. Кагановича Л.М. та інших членів ЦК КП(б)У» від 26 квітня 1926 р., в якому виправдовував більшовицьку експансію в Україні і в усіх «гріхах» звинуватив М. Хвильового та українських «хвильовистів», тобто націоналістів. З розгромними статтями, спрямованими проти духовно-національного відродження України, виступили «рідні» партійні функціонери, спрямувавши свої удари проти «хвильовизму» як нібито соціал-націоналістичного ухилу в партії. Дискусія з естетичної площини перейшла в політичну. Почалися політичні звинувачення, навішування «ярликів» «ворогів народу». У такий спосіб літературну дискусію було силоміць пригашено. Не маючи естетичних та ідеологічних аргументів, незабаром компартія вдалася до засобів НКВС – тотального терору українців, провокацій, голодомору 1933 р. У таких жорстоких умовах наклав на себе руки і Хвильовий – він не захотів бути рабом чужої народові влади, вціливши своєю кулею в більшовицький соціалізм і ствердивши цим ідейну перемогу фізично розстріляного відродження над силами зла й мракобісся.

2. Основні естетичні, філософські засади «азіатського ренесансу» та художні особливості «романтики вітаїзму».

Чому митець назвав новий стиль «азіатським ренесансом»? На думку Хвильового, тоді наставало четверте відродження людства. Здійснити нове відродження стара Європа уже не могла. На те вказувало багато фактів, і це збагнув О. Шпенглер у філософському трактаті «Присмерк Європи». Хто ж його здійснить? Його мала б здійснити країна в Азії, але місія падає на Україну, що лежить між Азією і Європою, Заходом і Сходом, увібравши у себе їх контакти.

Оскільки Україна, як і азійські народи, була пригноблена віками, то з приходом четвертого відродження, вона всю нагромаджену енергію, всі творчі сили віддасть людству. Вже тепер Україна стала центром появи нового стилю відродження – романтики вітаїзму.

Отже, українські митці будуть першими заспівувачами «азіатського ренесансу» в мистецтві, їхній стиль – активний романтизм – стане стилем четвертої епохи Відродження. «Азіатський ренесанс», – писав Хвильовий, – це епоха європейського відродження плюс незрівняне греко-римське мистецтво... Зерови відчули запах нашої епохи й пізнали, що нове мистецтво мусить звернутися до зразків античної культури». А тому молодим митцям потрібно вчитися, освоюючи багату класичну спадщину. Вони мають бути «інтелектуально розвиненими, талановитими, геніальними людьми», а не представниками «червоної халтури», графоманами, що прикриваються партійними гаслами й творять низькопробне чтиво.

Концепція М. Хвильового «романтики вітаїзму». Провідна ідея «романтики вітаїзму» – боротьба проти всього несуголосного часові, проти міщанства й бездуховності. Програма активного романтизму М. Хвильового: зображення життя у всіх його проявах – від захоплення романтикою революційної боротьби до викриття недоліків пореволюційних років; настанова на подолання всього негативного, оптимістична віра в торжество жаданих ідеалів навіть під час змалювання душевного неспокою вчорашніх борців та широко представленого бюрократизму, міщанства.

ЕСТЕТИЧНІ ПОШУКИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ 20-х років ХХ ст.

План

1. Стильові течії, новаторство тематики і жанрових форм.
2. Символізм та особливості його функціонування в українському письменстві.
3. Експериментальний характер творчості футуристів.
4. Революційний романтизм як стильова течія в поезії 1920-х рр.
5. Художня своєрідність поезії неокласиків.

Базова література

1. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г.Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – початок ХХІ ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Ткачук М. Українська література ХХ століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
4. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.

Допоміжна література

1. Біла А. Український літературний авангард: пошуки стильової системи : [монографія / вид. друге, доповнене і перероблене] / Анна Біла. – К. : Смолоскип, 2006. – 463, [1] с.
2. З порога смерті: Письменники України – жертви сталінських репресій / Авт. кол.: Бойко Л.С. та ін. – К. : Радянський письменник, 1991. – 494 с.
3. Ільницький О. Український футуризм (1914–1930) / Олег Ільницький : [пер. з англ. Р. Тхорук]. – Львів : Літопис, 2003. – 456 с.
4. Київські неокласики / [упоряд. В. Агеєва]. – К. : Факт, 2004. – 252 с.
5. Лавріненко Ю. Розстріляне Відродження : Антологія 1917–1933. Поезія-проза-драма-есей / Ю. Лавріненко [упоряд., передм., післямова Ю. Лавріненка ; післямова Є. Сверстюка]. – К. : Смолоскип, 2004. – 992 с.
6. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща / В. Моренець. – К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. – 327 с.
7. Наливайко Д. До співвідношення декадансу», модернізму», авангардизму» / Дмитро Наливайко // Слово і Час. – 1997. – Ч. 11–12. – С. 44–48.
8. Огнєва Т. Відбиток часу у дзеркалі буття : [монографія] / Тетяна Огнєва. – К. : Академвидав, 2008. – 213, [3] с. – (Серія «Монограф»).
9. Семенко І. Михайло Семенко – основоположник українського футуризму / Ірина Семенко // Хроніка-2000: документи українського авангарду. – К. : Фонд сприяння розвитку мистецтв, 2007. – Рік видання XVI. – Ч. 65–66. – С. 15–57.
10. Смолич Ю. Розповіді про неспокій. І знову про неспокій. Розповідям про неспокій немає кінця // Смолич Ю. Твори : У 7 т. – Т.7. – К. : Дніпро, 1982. – 692 с.
11. Шкандрій М. Модерністи, марксисти і нація: українська літературна дискусія 1920-х років / М. Шкандрій : [пер. з англ. М. Климчука]. – К. : Ніка – Центр, 2006. – 383, [1] с.

1. **Стильові течії, новаторство тематики і жанрових форм.**

Українська лірика доби була гетерогенічною (різнорідною), дивуючи багатством талантів, розмаїттям стильових течій і форм поетичного моделювання світу думок і почуттів людини. Паралельно й у складному поєднанні розвиваються імпресіонізм (В. Чумак, В. Еллан-Блакитний, М. Хвильовий), символізм (М. Філянський, Я. Савченко, П. Савченко, Д. Загул, Д. Ярошенко, М. Терещенко), експресіонізм (Т. Осьмачка), неоромантизм (В. Сосюра, Ю. Яновський, М. Йогансен, О. Влизько), неокласицизм (М. Зеров, П. Филипович, М. Драй-Хмара, М. Рильський), конструктивізм (В. Поліщук), футуризм (М. Семенко, Г. Шкурупій) та інші модерні течії.

На початку періоду панують патетичні інтонації, «космізм», узагальнений образ маси. З часом українська поезія звертається до широкого діапазону тем і мотивів, що стосуються людського буття.

Оновлення тематики лірики і її жанрових форм:

героїко-романтичне оспівування української національної революції, внутрішні процеси народження нової людини, свідомого українця, захисника незалежної вітчизни (П. Тичина «На майдані», «Як упав же він...»). «Нещастя українського народу стали для нього емблемою й панацеєю. Поезії Тичини нагадують квиління рапсодів при руйнуванні Трої...Він іде по рівнинах історії, як серед могил. В його історичній концепції відіграють немаловажну роль біблійні, релігійні мотиви» (В. Юринець 1928);

переживання людини в добу революції й визвольної війни (І. Кулик «Мої коломийки», 1921; М. Йогансен («Д'гори», 1921), М. Бажан («17-й патруль», 1926), В. Сюсюра та ін.). Зокрема, Є.Плужник (1898–1936), автор збірок «Дні» (1926), «Рання осінь» (1927), «Рівновага» (1933), переконливі та майстерно передав трагізм України в цей період.

Тенденції у розвитку поезії: психологічна лірика (П. Тичина, В. Сосюра, Є. Плужник, М. Бажан, В. Свідзинський, М. Рильський та ін.); лірика громадянського пафосу, що культивувалася пролетарськими поетами (В. Еллан-Блакитний та ін.).

Жанрово-тематичні різновиди та форми: медитація, вірш-рефлексія, вірш-пейзаж, вірш-портрет, елегія, балада; урбаністична поезія; звертаються до форм дистиха, елегії, сонета.

Розвиток *верлібра* (франц. vers libre – вільний вірш) у творчості М. Семенка, В. Поліщука, Гео Шкурупія, О. Влизька та ін.

Поезомалярство: поеми «Каблепоема» (1920) М. Семенка, «Аерокоран», «Лікарепопиніада» (1922) Г. Шкурупія, «Поеми» (1923) О. Слісаренка, які виконані на рівні кращих досягнень тодішньої західноєвропейської поезії.

Поема. Новий жанровий різновид – *лірична поема*, головний персонаж – ліричний герой, сюжет розгортається як потік роздумів і

переживань героя: «В електричний вік», «Поема моєї сестри» (1921), М. Хвильового, «Галілей» (1924), «Канів» (1925) Є. Плужника.

Велике значення на характер шукань українських поетів мали поеми «Золотий гомін» (1917) П. Тичини, «Червона зима» (1921) В. Сосюри. Помітних художніх відкриттів В. Сосюра досяг в історичних поемах «Тарас Трясило» (1925), «Мазепа» (1928).

У літературному процесі виділяються філософські поеми М. Бажана: «Розмова сердець» (1928), «Гофманова ніч» (1929), «Гетто в Умані» (1929), «Сліпці» (1931), «Число» (1931), «Смерть Гамлета» (1932).

2. Символізм та особливості його функціонування в українському письменстві.

Символізм – філософсько-поетична школа, покликана виразити певний умонастрій і світосприймання; образ-символ відтворює водночас реальний, матеріальний смисл явища і його ідеальну заданість, сакралізовану дійсність. Представники: Павло і Яків Савченки, Дмитро Загул, Микола Терещенко, Володимир Кобилянський, Олекса Слісаренко (збірка «На березі Кастальському», 1919) та ін. Вони спиралися на досвід і європейських символістів (С. Малларме, М. Метерлінка, Б. Лесмяна), і українських поетів-символістів (О. Олесь, М. Вороний, П. Карманський). Символ розглядали як засіб збагнути таємничу сутність речей приніс у поезію багато навіювань, рефлексій, інтуїтивних здогадів, гри на багатозначності слова. Основним тропом був символ – стійка метафора.

Відмінність українського символізму: менша вага філософської концептуальності та естетичної визначеності, езотеризму, окультності та містицизму – більше відгуків на життя, небайдужість до ідеї національного визволення, що набирала форми «національного містицизму» та «містики національної ідеї» (В. Коряк).

Яків Савченко (1890–1937), автор збірок «Поезії» (1918), «Земля» (1921). У творах фігурують абстрактні образи привидів, змій, дикої сили, почерпнуті з традиції романтиків, які набувають значення символу. Катастрофізм творчості автора («Три кольори», «Христос отаву косив», поема «Гуни»)

Дмитро Загул (1890–1944), поет, перекладач («Фауст» Й.В. Гете, «Пісня пісень» Г. Гайне, балади Ф. Шіллера). Збірки «Мережка» (1913), «З зелених гір» (1918), «На грані» (1919), «Наш день» (1925), «Молитви» (1927). Прагнення збагнути трагізм людського буття й людства. Концепція світу як жахливого хаосу. Єдина цінність – людина, її життя, творчість, праця.

Українські символісти розширили зображально-виражальні можливості мистецтва слова. У їх ліриці слово було не стільки поняттям, що безпосередньо називало річ, скільки образом, що

будив якісь асоціації, бентежив своєю багатозначністю та прихованим змістом.

3. Експериментальний характер творчості футуристів.

Футуризм – один із напрямів авангардизму. Представники: М. Семенко, М. Бажан, В. Поліщук, Г. Шкурупій, О. Влизько та ін. Етапи розвитку футуризму в українській літературі: кверо- (перед-) футуризм, 1914–1918 рр.; панфутуризм, 1918–1927; епоха «Нової генерації», 1927–1930. Заслуга українського футуризму в захисті національної суверенності українського художнього слова. Своїм завданням футуристи бачили європеїзацію української літератури, запевняли, що творять мистецтво завтрашнього дня.

Михайль Семенко (1892–1937). Проголошував деструкцію (руйнування) форми, епатаж (скандальна витівка). Звернення до урбаністичних мотивів. Творили алогічну (заумну) мову, вживали надмірно приголосні, що повинно було передавати голос індустріального міста. Класичним зразком такої поезії є вірш «Місто» М. Семенка. Збірки «Прелюд» (1913), «Дерзання», «Кверофутуризм» (1914). Після революції: «П'єро задається», «П'єро кохає», «П'єро мертвопетлює», «Дев'ять поем» (1918–1919).

Риси футуристичної поетики в ліриці М. Семенка: культ урбанізму (авангардні прийоми стилю, так званий «телеграфний» стиль; поєднаність урбаністичної лексики з традиційною; синтаксичний максималізм; введення розмовно-побутової лексики та науково-технічної термінології); культ вітаїзму (обожнювання життя, емоційно загострений життєпафос); зумисний деілюзіонізм та підкреслено відверті еротичні мотиви, грубий прозаїзм, дошкульний і не завжди виправданий епатаж, демонстративна агресивність, декларативний патетизм програмових віршів. Пародіювання заштампованих поетичних прийомів, глузування з традиційних уявлень про поезію, «естетство навиворіт»; заклик «випустити слово на волю». Оновлення поетичної мови. Проголошення необхідності модернізації традиційного словника.

Експериментування з формою: численні формальні експерименти, динамічна естетика звукопису, лексичних новотворів, деструктивно-конструктивних метафор, прозаїзмів та вульгаризмів. Віртуозний звукопис, вибудований за семантичним, музикальним, динамічним принципом. М. Семенко – новатор у вживанні верлібру.

Модернізували українську лірику поети-футуристи А. Чужий, Г. Шкурупій, львівський митець Я. Цурковський. «Королем футуропрерій» називали **Гео** (Григорія) **Шкурупія** (1903–1937), який брав жваву участь в естетичних боях того часу і був одним із організаторів футуристичних угрупувань. Збірки «Психотези» (1922), «Барабан» (1923), «Жарини слів» (1925), «Для друзів поетів, сучасників вічності» (1929). Цікавою є маринистична лірика.

Традиції футуристів помітні в сучасній поезії, зокрема у збірках А. Мойсієнка «Шахопоезія» (1997), «Сонети і верлібри» (1998), «Сім струн» (1998), «Віче мечів» (1999), В. Гайди «Ефемериди» (1996) та ін.

4. Революційний романтизм як стильова течія в поезії 1920-х рр.

Революційний романтизм заперечував конфлікт мрії і дійсності, оспівував можливість революційного перетворення життя і втілення мрії в результаті революції. **Василь Чумак** (1900–1919), Активний член Української соціально-революційної партії. Збірка «Заспів» (1919). Талановитий поет-імпресіоніст, елементи символістської поетики. Формувався під впливом О. Олеся. Композиція збірки: цикли «З ранкових настроїв», «Мрійновтома», «Осіннє», «Цикл соціального». «Революційні вірші, ніжна лірика інтимних переживань» (О. Білецький). Космічні образи, героїзація подвигу простої людини й мас. Ідейний пафос: віра в ідею світової революції й відродження України як держави («Червоний заспів»); прославлення української національної революції («Кобзареві, «Заклик», «Геть сумніви». «За кордони», «Пісні помсти»); настрої й почуття тогочасного інтелігента, що живе в умовах жорстоких духовних й соціальних зрушень, трагізм роздвоєння («Дві душі»); характеристика поетичного кредо («Офіра»); особисті почуття («Сьогодні ходив на могилу матусі»). Характерні ознаки стилю: лаконічність, стисліть («рубаність вислову»), прості непоширені речення; емоційність; метафори, порівнянь, густа конденсація думок і почуттів.

Типово імпресіоністичні поезії «Ой у полі на обніжку», «Білим жалем вечір кинув тіні», «Ти – жаль», «Конвалії», «Погром».

Василь Еллан-Блакитний (1894–1925). Революціонер, активний партійний діяч УПСР («боротьбисти», від назви газети «Боротьба»). Збірка «Удари молота і серця» (1920). Рання поезія: символістські мотиви безпричинної журби, самоти, розбитого серця юнака, втечі від людського тлуму до природи.

Мотиви післяреволюційної лірики: боротьба, життєствердження, дія. Ліричний герой збірки «Удари молота і серця» – революціонер, максималіст, колективіст, що промовляє за всіх пролетарів, гостро відчуває закостенілість і рутинність мислення поневоленої людини, рудименти міщанської психіки, що заважають скинути кайдани неволі. Мовлення схвильоване, внутрішньо полемічне. Неповторний духовний світ особистості розчинено в масі, замість особи – соціальні типи. Художні прорахунки у створенні образу окремого індивіда, творця революції: знеособленість, спрощення духовного багатства людини революції.

Риторично й декларативно, але з афористичним напруженням відбито дух доби, соціальне й національне пробудження мас («Після «Крейцерової сонати», «Бастилія», «Канонада»).

Мотив подвигу і самопожертви у поезії «Повстання» (1918–1919), присвяченій письменнику Андрію Заливчому. Патріотизм творчості (поезія в прозі «Україна», 1919).

5. Художня своєрідність поезії неокласиків.

Риси неокласицизму: система світосприймання, позначена рисами «аристократизму духу» та творчого інтелекту; тяжінням до гармонії між раціональною сферою та почуттями, власне до сподіваної «калагатії», високої культури мислення та поетичного мовлення. Звідси – захоплення досконалістю античної лірики, художньою філігранністю французьких «парнасців», доробком російського «срібного віку», що поєднувалося з інтересом до української класики, розбудови національної, перейнятої «вітаїстичною» енергією культури. Спростування власними творами закидів вульгарної критики у відстороненості від дійсності.

Микола Зеров (1890–1937) – основоположник неокласичної школи поетів; тлановитий митець, неперевершений перекладач античної поезії, історик літератури, блискучий та ерудований критик і полеміст, педагог і палкий патріот. Концепція відродження української літератури М. Зерова: бережливе ставлення до класичного набутку й засвоєння культури минулого. Основні видання: перекладена з латинської «Антологія римської поезії» (1920), антології «Нова українська поезія» (1920), «Слово» (1923), збірка поезій «Камена» (1924), нариси «Леся Українка», «Нове українське письменство», збірник статей «Ad fontes» («До джерел», 1926), «Від Куліша до Винниченка» (1928) та ін. Культурологічний та історіософський характер поезії М. Зерова, дисциплінованість думки, майстерність формою; «окультуреність» емоцій, контролювання їх тонким розумом і вишуканим смаком.

Михайло Драй-Хмара (1889–1939), поет, учений-філолог, славіст, перекладач П. Верлена, С. Малларме, М. Метерлінка, А. Пушкіна та інших видатних поетів. Поетична збірка «Проростень» (1926): тема мистецтва і його роль у новій добі, національне відродження України в XX ст., екзистенціальні (лат. existentia – існування) мотиви буття людини, її самотності, вибору, глибока віра в людину, заклики до героїчної боротьби зі антигуманною дійсністю. Алегоричний характер сонета «Лебеді» (1928). Вплив символізму, «невпорядкована» чуттєва стихія, вторгнення емоційно «випадкового»; наявність таємничості, позараціонального залишку, прихованого життя душі. Спостерігаються елементи сюрреалізму, «позараціоналістичної» поетичної мови, мови уяви, підсвідомості та інтуїції.

Максим Рильський (1895–1964), поет, учений-філолог, перекладач, академік АН УРСР, АН СРСР. Досягнення найвищого розвитку традиційної поетики у його творчості, поєднання простоти

і глибини. Дебютна збірка «На білих островах» (1910); наступні збірки «Під осінніми зорями» (1918), «Синя далечінь» (1922), «Крізь бурю й сніг» (1925), «Тринадцята весна» (1926), «Де сходяться дороги» (1929), «Гомін і відгомін» (1929) та ін. Поєднання в художній системі М. Рильського при єдності загальних стильових принципів різноманітних манер і стилістичних розгалужень. Ліричний імпресіонізм ранньої творчості автора, медитативність поезії, майстерність у жанрі «побутово-конкретного описового малюнка» (Л. Новиченко). Суперечливий характер творчості М. Рильського 30-х років: збірки «Знак терезів» (1932), «Київ» (1935) та ін.

Ліро-епос М. Рильського: жанрово-тематичне багатство. Полеміка про культурну спадщину в поемі «Чумаки» (1923), драматичні контрасти поеми «Крізь бурю й сніг» (1925), соціально-національна проблематика поеми «Марина» (1938). Елегійний характер ранньої прози М. Рильського: «Бабине літо» (1967).

Павло Филипович (1891–1937). Ліризм і розкутість, елементи народнопоетичної та модерністської поетики, безпосередність у вираженні громадянських проблем, вольове начало в поезії, вплив символізму. Поетичні збірки «Земля і вітер» (1922), «Простір» (1925). Висока філологічна культура поезії, самостійність художнього мислення, щирість самовираження. Медитативність лірики П. Филиповича, особливе багатство інтимної лірики автора. Поезія «Різьбярі» як естетичне кредо автора.

Освальд Бургардт (1891–1947) – учений, поет, перекладач. Майстерність у галузі перекладу з німецької, англійської та ін. Найвизначніші твори написані на еміграції (з 1931) – поеми «Прокляті роки» (1937) та «Попіл імперій» (1943–1947); історіософський пафос спрямований проти деспотизму, політичного, національного й морального пригнічення людини і людства. Збірка «Каравели» (1944): переплетення античної героїки, європейської лицарської романтики з українською культурною традицією.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ ПРЕДСТАВНИКІВ ПРАЗЬКОЇ ШКОЛИ

План

1. Умови формування празької школи.
2. Тематично-стильовий діапазон поезії.
3. Художня своєрідність прози «пражан».

Базова література

1. Астаф'єв О. Образ і знак: Українська емігрантська поезія в структурно-семіотичній перспективі : [монографія] / О. Астаф'єв. – К. : Наукова думка, 2000. – 268 с.
2. Ільницький М. Від «Молодої Музи» до «Празької школи» / Микола Ільницький. – Львів, 1995. – 318 с.
3. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
4. Просалова В. Текст у світі текстів Празької літературної школи : [монографія] / В. Просалова. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2005. – 342, [1] с.

Допоміжна література

1. Андрусів С. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х рр. ХХ ст. : [монографія] / С. Андрусів. – Тернопіль : Джура; Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2000. – 339, [1] с.
2. Баган О. Як трактувати творчість Євгена Маланюка у школ / О. Баган // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях і колегіумах. – 2002. – № 6. – С. 92–103.
3. Державин В. Три роки літературного життя на еміграції (1945–1947) / Володимир Державин. – Мюнхен : Вид-во Академія, 1948. – 31 с.
4. Квіт С. Трагічний оптимізм Дмитра Донцова / С. Квіт // Слово і час. – 1993. – № 3. – С. 32–45.
5. Ковалів Ю. Естетична концепція «філософії чину»: до 100-річчя Євгена Маланюка / Ю. Ковалів// Вітчизна. – 1997. – № 1–2. – С. 143–146.
6. Кухар О. «… Март, і Марія, і вечір» («Березіль» Є. Маланюка як поетичний відгук на «Арабески» М. Хвильового) / О. Кухар // Слово і час. – 2003. – № 10. – С. 34–40.
7. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща / В. Моренець. – К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. – 327 с.
8. Набитович І. Леонід Мосендз – лицар Святого Грааля: Творчість письменника в контексті європейської літератури / Ігор Набитович. – Дрогобич : Відродження, 2001. – 222 с.
9. Нахлік О. Апеляція до княжої доби в еміграційній поезії / О. Нахлік // Дзвін. – 1997. – № 7. – С. 139–144.
10. Неврлий М. Празька поетична школа / М. Неврлий // Слово і час. – 1995. – № 7. – С. 21–28.
11. Таран О. Своєрідність поетичної манери О. Ольжича / О. Таран// Слово і час. – 2000. – № 4. – С. 59–61.
12. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.

13. Харчук Р. «Вчини мене бичем твоїм…» / Р. Харчук // Слово і час. – 1992. – № 8. – С. 46–51.
14. Шептицька Т. Проблема «роздвоєності української душі» у поетичних творах «Літературно-наукового вісника» (1922–1932) / Т. Шептицька // Література. Фольклор. Поетика: Зб. наук. праць. Вип. 15. – К. : Твім інтер, 2003. – С. 190–197.
15. Шерех Ю. Пісня «Княжої емалі» // Шерех Ю. Третя сторожа: Література. Мистецтво. Ідеології. – К. : Дніпро, 1993. – С. 409–454.

1. Умови формування празької школи.

«Празька школа» в українській літературі – феномен, який не має аналогів у світовій літературі XX століття, оскільки безпосередньо пов'язаний з процесами національного становлення і тими катастрофами, що випали на долю української політичної нації.

Представники: Юрій Дараган, Євген Маланюк, Леонід Мосендз, Юрій Клен, Олег Ольжич, Наталя Лівицька-Холодна, Юрій Липа, Олекса Стефанович, Оксана Лятуринська, Галя Мазуренко, Олена Теліга, Андрій Гарасевич та ін. Назва вперше була Володимиром Державиним у роботі «Три роки літературного життя на еміграції (1945–1947)». Навколо поняття «Празька школа» точилися суперечки: висловлювали думку, що як літературний гурт чи осередок «Празька школа» не існував, оскільки група не виробила жодних маніфестів, програм та інших документів, які підтверджували б її соціо-літературне функціонування. Однак «пражани» були своєрідним центром, у якому циркулювала низка художніх, філософських, політичних, ідеологічних тощо ідей, котрі поділялися співрозмовниками. Отже, маємо справу з «нестандартним» колективним явищем в історії української літератури, яке, попри окресленість однією назвою та певною співзвучністю тих чи інших ідей, образів, мотивів у творчості, передбачає розмову про доволі насичені, різнобарвні, глибоко самобутні і самостійні художні практики «пражан», об'єднані лише певними загальними рисами.

Ще одним суттєвим аргументом на користь назви «Празька школа» є географічний чинник. Не слід забувати, що становлення поетів як індивідуальних творчих особистостей відбулося в Празі 1920-х років, де більшість із них навчалися, відвідували лекції чи викладали у місцевих вузах та інших навчальних установах; Карловий університет (О. Стефанович, О. Лятуринська, О. Ольжич, Н. Лівицька-Холодна, А. Гарасевич), Український Вільний Університет (О. Стефанович, О. Ольжич, А. Гарасевич), Українська господарська академія (Є. Маланюк, Л. Мосендз), Український високий педагогічний інститут ім. Михайла Драгоманова (Ю. Дараган, О. Теліга, Г. Мазуренко), Українські студії пластичного мистецтва (О. Лятуринська, Г. Мазуренко). Міжвоєнна Прага, по суті, перетворилася на один із

найбільших мегаполісів українського наукового, літературного та політичного життя на еміграції.

«Пражани» зазнавали впливу Дмитра Донцова, ідеолога українського націоналізму, який надавав їм змогу друкуватися на сторінках свого журналу «Літературно-науковий вісник» (1922–1933), а з 1933 р. – «Вісник». Вони поділяли його намагання сформувати новий тип українця з чіткими націо- та державотворчими настановами, з волею до життя на противагу традиційним, розслаблено-чуттєвим типам національного характеру (надмірна емоційність, ліризм, сентиментальність тощо). Одначе «пражани» (активну роль у протистоянні поглядам Д. Донцова зіграв Є. Маланюк) не поділяли його силового поєднання романтизму і догматизму, високого ідеалу і «творчого насильства» меншості над більшістю, що нагадувало більшовицький, а згодом – нацистський стилі. До того ж, Донцов вважав, що письменницька функція – виховувати свою націю, а Маланюк виступав проти приниження ролі митця, мислення якого відбувається «на його власній, єдиному йому відомій мові», до рівня виконавця службової повинності

Погляди Є. Маланюка лягли в основу естетичної концепції «празької школи». У ній не знімалися, навпаки – підкреслювалися питання відповідальності письменника за долю нації, література визнавалась як рівновелика і непідлегла іншим сферам духовного життя (політика, релігія, педагогіка тощо).

2. Проблемно-стильовий діапазон поезії.

У 1925 р. вийшла друком збірка Ю. Дарагана «Сагайдак», у якій знайшли втілення ключові теми «Празької школи»: києворуське середньовіччя; українське Бароко (гетьман Мазепа); трагедія поразки у визвольних змаганнях; авторське «я» у всіх виявах: інтимному і громадському. Стильову домінанту «Празької школи», на думку М. Ільницького, можна виявити у «своєрідному симбіозі символічного та неокласичного стильових начал». Є. Маланюк помічає у творчості окремих пражан, зокрема Ю. Липи, барокові ознаки. Ці співвідношення у творчості кожного виступають у різних пропорціях.

Тенденції символізму найбільше відчутні в поезії Юрія Клена, Юрія Дарагана, Олекси Стефановича, Галі Мазуренко, Оксани Лятуринської, Наталі Лівицької-Холодної та інших. Їх естетика тяжіє до ідеалізації дійсності, для них реальним є не зовнішній світ (матерія, простір, час), а світова «воля», вічні форми речей, а мистецтво виступає лише засобом споглядання, прозріння ідей-форм. В основі такого письма – принципи ідеальності світу, свобода поетичного вираження, що інтуїтивно прозріває ідеально-істинний світ, приховану у глибині речей ідею, доступну лише поезії та музи-

ці, бажання виявити і відтворити образ Краси, а через нього й розкрити ідею добра.

Християнську символічну концепцію світу найповніше виражають твори Юрія Клена («Володимир», «Софія», поема «Жанна д'Арк», «Потоп», «Попіл імперій»), Євгена Маланюка («Євангеліє піль», «Собор», «Візія», «Молитва» та ін.), Юрія Липи («Львів», «Св. Юрій», Прокляття»), Олекси Стефановича («Біля сфінкса», «Молитва», «Хрест», Юрій». «Над Христом»), Оксани Лятуринської («Молитва», «З літопису»), Наталі Лівицької-Холодної («Терпко в роті», «Христос Воскрес»), Олени Теліги («Сучасникам», «Лист»), Олега Ольжича («Муки св. Катерини», «Молитва», «Манастир»), Галі Мазуренко («Різдво», «Гетсиманський сад», «Христос і Леонардо да Вінчі»).

Серед панівних стильових прикмет поезії «Празької школи» помічаємо риси бароко, чи, за Ю. Лавріненком, необароко. Найповніше вони виявляють себе у творчості Євгена Маланюка.

Історія в поезії пражан набуває обрисів глибокого переосмислення і, власне, перестає бути історією як об'єктивною реальністю, минулим із чіткими просторово-часовими обрисами. Подібне ставлення до історії позначають як історіософізм, або ж, метаісторія. Історіософська чи метаісторична поетика творчості пражан уреальнює ті ціннісно-смислові засади, які пов'язані з героїзмом, патріотизмом та національною традицією. Оскільки нація, за пражанами, проголошується основною «персоною» історії, зрозуміло, що остання прочитується чи художньо реконструюється ними в площині національного буття як єдиного реального простору існування.

Національне буття пражани уявляли як тяглість, на котру впродовж історії впливали різноманітні чинники: візантійський вплив на становлення культури, варязький вплив на зародження адміністративної та військової традиції, Дике поле (степ) – кочівники, які хвилеподібно вривалися на терени України, після занепаду київської княжої держави та королівства Данила Галицького – небезпека іноземної інтервенції з боку поляків, угорців, а після Переяславської угоди 1654 року – початок московського володарювання.

Якщо врахувати й те, що поети-пражани за життя стали свідками краху державних інститутів (Центральна Рада, Гетьманат, Директорія) і поневолення України радянським режимом, стає цілком зрозуміло, чому в поетиці їхньої творчості загострюється почуття трагічного. Трагічне для пражан є ознакою загальноісторичного, універсального розвою, оскільки поразки зазнала споконвічна боротьба, й епохальною колізією трагічного є втрата державності, а відтак – втрата сенсу буття.

На думку А. Дністрового, ключовою для творчості «Празької школи» є психологема степу.

Історіософській поетиці празької школи притаманний не тільки песимізм. Антитезою до трагічного у багатьох поетів-пражан виступає ідея возвеличення всього героїчного, мілітарного (військового), переможного, що знала українська історія. Героїчне, по суті, постає «ідеальним часом» у поетичних візіях Є. Маланюка, Ю. Клена, О. Ольжича, а в творчості О. Лятуринської набуває частково романтичних ноток. Цим і мотивується помітна ідеалістична романтизація історичних персоналів, зафіксована чи присвятами, чи згадками імен у поезії пражан.

Глибоко символічною для празької школи є постать гетьмана Івана Мазепи. Мазепа став не просто символом хоробрості й мудрості, а перш за все фундатором національної ідеї, тим необхідним уроком», котрий поєднав два великих «материки» української історії: «давньоукраїнський» (Русь, Галицько-Волинська держава, козаччина) і «модерний» (символи якого – Шевченко, Франко, УНР, процеси відновлення політичної нації у ХХ столітті).

На практиці пражани пробують експлуатувати усі технічні можливості слова: відшукують різні відтінки виразів, творять нові слова, спираючись на старі корені і т.д. (напр., Олекса Стефанович: «Засни, засни... Да нічегоже Не потривоже твоїх снів»). Подібні слова формують нову, есенційну поетичну мову, дуже відмінну від повсякденно-комунікативної (безпосередньої).

3. Художня своєрідність прози «пражан».

У зверненні «пражан» до прози простежуються певні закономірності: йдеться насамперед про часову дистанцію між пережитим і зображеним, про відтворення у текстах діалогу свідомостей, наприклад, автора і героя чи героїв.

О. Ольжич рано почав писати прозу, про що свідчить оповідання «Рудько». За винятком цього твору, прозові спроби О. Ольжича не друкувалися, зберігаючись в архіві його батька О. Олеся. Освоєння початківцем жанру казки здійснювалося шляхом трансформації фольклорних сюжетів («Казка про Правду і Кривду», «Дивна подорож»), що відбивали коло його інтересів.

О. Теліза належить лише один прозовий фрагмент “Або-або...”. Він є своєрідною частиною її невеликої за обсягом лірики. Письменниця послідовно утверджувала, як і в поезії, новий тип героїні – сильної, принципової, гордої особистості, що не скоряється обставинам.

Роман «Козаки в Московії» Ю. Липи привернув увагу сучасників і викликав діаметрально протилежні оцінки: в О. Моха, Ю. Косача, М. Рудницького – негативні, в О. Дніпровського, М. Мухина, С. Доленги та інших – позитивні. Як перша спроба

історичної белетристики автора твір зацікавив і викликав неоднозначну реакцію.

На думку В. Просалової, роман із XVII століття відтворює колорит напруженої доби. Численні архаїзми, вкраплення латинських, польських слів у мовлення героїв маркують текст. М. Мухин, працюючи над рукописом роману, радив авторові дещо модернізувати стиль, з чим Ю. Липа погодився, проте модернізація тексту була здійснена лише почасти.

Перипетії національно-визвольної боротьби знайшли відображення переважно у новелах, оповіданнях та повістях тих письменників, котрі були її учасниками («Людина покірна» Л. Мосендза, «Нотатник» Ю. Липи, «Не той козак, хто поборов, а той козак, хто «вивернеться» Г. Мазуренко). Фрагментарність вражень, що збереглися в пам'яті учасників визвольних змагань, динамічний перебіг подій виявилися адекватними саме «малій» прозі.

Три книги нарисів і повістей про перипетії змагань і їх трагічні наслідки Ю. Липа назвав «Нотатником», підкреслюючи стислість здійснених записів, достовірність зображеного, подеколи репортажний характер творів. Це об'єднане спільною назвою трикнижжя варто розглядати не як сукупність текстів, а, згідно з авторським задумом, як «нотатки» з письменницького записника, як віртуальний інтертекст, що обростає додатковими і новими значеннями, входить у літературний контекст і формує його.

Збірка епічних творів Л. Мосендза «Відплата» (1939) (у другому виданні – «Помста») відзначалася яскраво вираженою інтертекстуальністю. Оповідання, навіяні темами Середньовіччя і Відродження, вступали у взаємодію з текстами попередньої культури, творами самого автора та його сучасників. Якщо збірка Л. Мосендза «Відплата» вписується у контекст ідейно-естетичних пошуків Юрія Клена, то «Людина покірна» (1937) – Ю. Липи. Ця збірка об'єднала твори, в яких зображувалися події національно-визвольної боротьби та її учасники. Непохитна людина асоціювалася у Л. Мосендза з берладником – одним з найулюбленіших образів, що засвідчував регіональну закоріненість автора.

Повість Г. Мазуренко «Не той козак, хто поборов, а той козак, хто «вивернеться»...» (1974) – це автобіографічний твір з драматично напруженим сюжетом, з несподіваними перипетіями, виданий уперше в Лондоні за кошти самої письменниці і присвячений пам'яті її матері. Текст повісті, у свою чергу, складається з кількох текстів: заголовка-цитати, кількох епіграфів, самого тексту і присвяти. Ці компоненти взаємодіють між собою, об'єднуючись у структурі цілого.

Повість «Не той козак, хто поборов, а той козак, хто «вивернеться»...» складається з окремих новел, об'єднаних долею

головної героїні, котра пройшла добру школу гарту, мужності у визвольних змаганнях. Ліза – не лише очевидець того, як роздягнуті, роззуті, нищені ворогом і хворобами бійці УНР виконували свій обов'язок, а й безпосередній учасник боротьби.

Літопис національно-визвольної боротьби творили її учасники – Ю. Липа, Л. Мосендз, Г. Мазуренко, прагнучи розповісти про бурхливий і неповторний час, передати дух визвольного пориву. Типаж їх творів колоритний: від історичних осіб, серед яких Петлюра, Махно, Котовський, Яворницький, Омелянович-Павленко, – до злодіїв. Авторам вдалося зберегти індивідуальні особливості розмовного мовлення героїв, що стає їх візитною карткою.

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ 10–20-х рр. XX ст.

План

1. Жанрово-тематичний діапазон прози.
2. Особливості стильового вираження прози.
3. Функціонування прозових жанрів у літературі Західної України.

Базова література

1. Історія української літератури XX ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина XX ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – початок XXI ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі : [монографія] / Раїса Мовчан. – К. : ВД «Стилос», 2008. – 544 с.
4. Ткачук М. Українська література XX століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.

Допоміжна література

1. Агеєва В. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму : [монографія] / В. Агеєва. – К. : Факт, 2003. – 319, [1] с.
2. Андрусів С. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х рр. XX ст. : [монографія] / С. Андрусів. – Тернопіль : Джура; Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2000. – 339, [1] с.
3. Бернадська Н. І. Роман: проблеми великої епічної форми : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / Н. І. Бернадська. – К. : Логос, 2007. – 116 с.
4. Бернадська Н. І. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція : [монографія] / Н. І. Бернадська. – К. : Академвидав, 2004. – 368 с.
5. Васьків М. С. Український роман 20-х – початку 30-х років: генерика й архітектоніка : [монографія] / Микола Степанович Васьків. – Кам'янець-Подільський : Буйницький О. В., 2007. – 205 с.
6. Двадцяті роки: літературні дискусії, полеміки: Літературно-критичні статті / Упор. В.Г. Дончик. – К. : Дніпро, 1991. – 366 с.
7. З порога смерті: Письменники України – жертви сталінських репресій / Авт. кол.: Бойко Л.С. та ін. – К. : Радянський письменник, 1991. – 494 с.
8. Ільницький О. Український футуризм (1914–1930) / Олег Ільницький : [пер. з англ. Р. Тхорук]. – Львів : Літопис, 2003. – 456 с.
9. Кавун Л. «М'ятежні» романтики вітаїзму: проза ВАПЛІТЕ : [монографія] / Л. Кавун. – Черкаси : Брама, 2006. – 328 с.
10. Костюк В. Модерн як поле експерименту: Комічне, фрагмент, інтертекстуальність / В. Костюк, В. Денисенко. – К., 2002. – 176 с.
11. Михайловська Н. Трагічні оптимісти. Екзистенційне філософування в українській літературі XIX – першої половини XX ст. / Наталія Михайловська. – Львів : Світ, 1998. – 212 с.
12. Огнєва Т. Відбиток часу у дзеркалі буття : [монографія] / Тетяна Огнєва. – К. : Академвидав, 2008. – 213, [3] с. – (Серія «Монограф»).
13. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі : [монографія]. – 2-е вид., перероб. і доп. / Соломія Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 448 с.

14. Пахаренко В. Поєдинок з Левіяфаном. Міт і псевдоміт в українській літературі 20-х років / Василь Пахаренко // Українська мова та література. – 1999. – Ч. 25–28, 37.
15. Сеник Л. Роман опору: Український роман 20-х років: проблема національної ідентичності / Л. Сеник. – Львів : Академ. Експрес, 2002. – 240 с.
16. Слоньовська О. Слід невловимого Протея : [Міф України в літературі української діаспори 20-50-х років ХХ століття] : [монографія] / Ольга Слоньовська. – Івано-Франківськ : Плай; Коломия : Вік, 2006. – 684, [4] с.
17. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.

1. Жанрово-тематичний діапазон прози.

Тематика зумовлюється, передусім, досвідом війни 1914–1918 рр., подіями 1917 р.; боротьбою за незалежність і втратою здобутої державності; у творах постали широкі картини й узагальнення, що набули загальнолюдського звучання: людина й жорстока доба, самотність індивіда і проблема його духовних можливостей, особа й колектив, агресивність, руїнницькі дії революційних мас і зіткнення розуму з ницими інстинктами.

Проза 20-х рр. відзначається інтенсивним жанрово-стильовим оновленням. На початку 20-х рр. бурхливо розвивається коротка епічна форма: ескіз, етюд, шкіц, новела, оповідання, а згодом – повість і роман.

Справжнього розквіту досягає передусім новела. Новації митців у жанрі новели такі вагомі, що забезпечили їй європейський рівень. З'являються збірки: «Новели» (1922) Г. Михайличенка, «Сині етюди» (1923) М. Хвильового, «Дівчина з шляху» (1923), «Червона хустина» (1924) А. Головка, «Мамутові бивні» (1925), «Кров землі» (1927) Ю. Яновського, «Твори. Т.1» (1920), «Проблема хліба» (1927) В. Підмогильного, «Переможець дракона» (1925) Гео Шкурупія та ін.

Розвивається *імпресіоністична* (А. Головко, Г. Косинка) й *реалістична* новела; функціонує *новела й оповідання з філософським спрямуванням* (В. Підмогильний, А. Любченко, Г. Шкурупій), *пригодницько-фантастичного змісту, сатирично-гумористичного спрямування*. О. Вишня створює новий жанр – *усмішку*, що синтезує у собі жанрові ознаки гумористичного оповідання й фейлетона.

У психологічній малій прозі В. Підмогильного, П. Панча, М. Хвильового, Б. Антоненка-Давидовича з неперевершеною майстерністю змальовано образи інтелігенції на тлі революції, голодних років війни й післявоєнні, її болі, намагання якось пристосуватися до «нового життя», яке її нищить духовно й фізично.

Серед оповідних жанрів новаторською була і **повість**, яка відбила ідейні, духовні й етичні шукання людини першої третини ХХ ст. Вона спиралася на національну традицію, адже в ХІХ ст. досягла свого розквіту в таких жанрових різновидах, як *родинно-*

побутова, соціально-побутова, історична, пригодницька, психологічна, фольклорно-лірична повісті. Тепер письменники сміливо йшли на експеримент, застосовуючи новітні прийоми письма: монтаж, часові зміщення, асоціативне мислення, мозаїчну композицію, «потік свідомості» та ін. Про це, зокрема, засвідчує символістська повість «Блакитний роман» (1919) Г. Михайличенка, яка насичена символікою, алегоричними образами, багатою кольористикою, ліризмом, у такий спосіб моделюючи протікання революційних подій в Україні. Така ж «ламана дія» (ретроспекції, зміщення подій, пролепсис, тобто забігання наперед) визначає структуру повісті «Байгород» (1927) Ю. Яновського, яка має ще й обрамлення – митець починає й завершує твір зверненням до буйної молодості, прославляє романтику подвигу.

Серед жанрових різновидів виділяється *ліричная повість*, у якій часто розповідь ведеться від імені ліричного «я». Тут органічно поєднується ліризм з достовірністю, конкретністю і навіть документальністю зображуваних подій. Часто така повість була написана в поетиці імпресіонізму. Цікавими були імпресіоністичні повісті «Шуми весняні» (1919), «Горіли степи» (1923) М. Івченка, написані з ліричним драматизмом і глибоким психологізмом. У біографічній повісті про Г.Сковороду «В тенетах далечини» (1924) митець порушує питання екзистенції людини, її зв'язку з вічністю і «душею» рідної землі. Чотири імпресіоністичні повісті створив А. Головко: «Можу» (1922), «Червоний роман» (1923), «Зелені серцем», «Пасинки степу» (обидві – 1924).

Жанрова палітра повісті цієї доби характеризується великими аналітичними й пізнавальними можливостями. Вона випробовує детективну й сатиричну поетику (Ю. Смолич, М. Хвильовий), збагачується мотивами пригодництва (О. Досвітній, Ю. Яновський) й історичного біографізму (С. Васильченко), витворює такий новий у письменстві жанр, як **кіноповість**. Тут поєднуються в одне ціле жанрові ознаки епосу й кіно: сюжет й авторські описи, коментарі, відступи, характеристики героїв, як і в повісті, а також кінематографічні прийоми розповіді (розбивка дії на дрібні сценки, лаконічні діалоги, монтажний принцип поєднання й чергування епізодів тощо). Творцем жанру кіноповісті був О. Довженко («Звенигора», «Арсенал», «Щорс», «Земля»), А. Головко, М. Бажан, Ю. Яновський, М. Йогансен та ін.

Якісно нового рівня художнього синтезу досягнув **роман**, посідаючи з кінця 20-х рр. панівне місце. «Американці» (1925) О. Досвітнього, «Останній Ейджевуд» (1926) Ю. Смолича, «За плугом» (1926) Варвари Чередниченко, «Бур'ян» (1927) А. Головка — перші твори цього жанру, що змалювали історично правдивий і епічно широкий погляд на епоху і її людей.

У передвоєнні десятиліття романна форма досягає великих естетичних відкрить і цікавих жанрових різновидів. Романи «Майстер

корабля»(1928), «Чотири шаблі» (1930), «Вершники» (1935) Ю. Яновського, «Мати» (1932) А. Головка, «Місто» (1928), «Невеличка драма» (1930) В. Підмогильного, «Недуга» (1928) Є. Плужника, «Вальдшнепи» (1927) М. Хвильового – це важливі віхи українського епосу, свідоцтво його зрілості. Він по-своєму повніше і глибше за інші жанри дав анатомію і панораму політичних, суспільних і національних відносин першої половини ХХ ст., висвітлив сам процес формування людини в її духовних пошуках і зв'язках з іншими людьми, охоплював й історичний, і філософський, і етичний матеріал. Роман стає напрочуд всеохоплюючим і гнучким: він зберіг і традиційні засоби розкриття конфлікту (боротьба героїв, діалог, авторський коментар, ясна розв'язка тощо) і набув непрямих засобів (підтекст, позафабульні компоненти, деталі, що набувають символічного лейтмотиву, використання прийомів кіно). Застосовуючи класичну композицію щодо часу і послідовності розгортання подій, романісти водночас послуговуються і сучасною, із переставленням часових шарів і «напливами», видіннями, поверненням минулого, як це робиться в кіно. Виникає новелістичний роман («Чотири шаблі» Ю. Яновського), роман-розв'язання («Майстер корабля», Ю. Яновського, «Вальдшнепи» М. Хвильового) роман-панорама («Мати» А. Головка), роман-памфлет («Сорок вісім годин» Ю. Смолича), функціонують соціально-побутовий і психологічні романи («Місто», «Невеличка драма» В. Підмогильного, «Визволення» О. Копиленка, «Чад» Я. Качури), біографічний («Аліна і Костомаров», «Романи Куліша» В. Петрова-Домонтовича), історичний («Мазепа» Б. Лепкого, «В степах» С. Божка) і сатиричний («Інтелігент» М. Скрипника, «По той бік серця» Ю. Смолича, «Голландія» Д. Бузька, «Недуга» Є. Плужника), науково-фантастичний і пригодницькі («Сонячна машина» В. Винниченка, «Прекрасні катастрофи» Ю. Смолича, «Чорний Ангел» О. Слісаренка, «Двері в день» Гео Шкурупія) епічні полотна. В. Підмогильний, В. Домонтович («Без ґрунту», «Доктор Серафікус»), культивують інтелектуальну прозу, насичуючи свої романи глибоким психологізмом, філософськими роздумами, парадоксальними судженнями, полемічністю, утверджуючи урбаністичний роман.

Жанрові різновиди повісті та роману: соціально-психологічні; політичний детектив; політична сатира; революційно-пригодницькі; історико-біографічні; історичний детектив; експериментально-формальна проза; інтелектуальний роман.

2. Особливості стильового вираження прози.

Водночас і паралельно функціонує багато стильових течій, напрямів і художніх манер письма: символізм (Г. Михайличенко, Галина Журба), експресіонізм (О. Турянський, І. Дніпровський, І. Сенченко), імпресіонізм (М. Івченко, М. Ірчан, Г. Косинка, А. Головко), орнаменталізм (М. Хвильовий, П. Панч), неоромантизм

(Г. Епік, О. Досвітній, Ю. Яновський, О. Довженко) та ін. Неспокійна дійсність змальовується багатоаспектно й багатогранно: поруч із реалістичним принципом правдоподібності, відтворення життя «у формах самого життя» проза використовує романтичні засоби, умовно-асоціативні форми, фантастику, гротеск, алегорію.

Важлива – новаторська тенденція «лівого» характеру, спроба «очуднення», експериментування із формою, парадоксального конструювання, демонстрування «прийому» та деконструкції, намагання поєднати психологізм з напруженою інтригою, з ігровим сюжетом (Д. Бузько, Ґ. Шкурупій, Л. Скрипник; М. Йогансен). Друга тенденція – творчість письменників, які не були принципово націлені на стильове новаторство, виходили з традиції класиків, але прагнули поглибити і збагатити їхній досвід (Г. Косинка, М. Івченко, В. Підмогильний, Б. Антоненко-Давидович, П. Панч, А. Головко, І. Сенченко, І. Дніпровський, А. Любченко). Вони відійшли від описового реалізму, схиляючись до орнаментальності, імпресіонізму та експресіонізму, ритмомелодійної індивідуалізації стилю. Ю. Яновський («Майстер корабля», 1928) подав зразок органічного поєднання потужної романтичної сугестії з модерною конструкцією.

3. Функціонування прозових жанрів у літературі Західної України.

У літературі Західної України домінували найавторитетніші представники старшого покоління: В. Стефаник, Марко Черемшина, О. Маковей, О. Кобилянська, Б. Лепкий, хоча не всі зберігали творчу активність.

Тематика: страждання та руїна в часи Першої світової війни: О. Турянський «Поза межами болю», новелістика В. Стефаника, Марка Черемшини, О. Маковея, К. Гриневичевої та ін.;

стрілецька тема: О. Бабій «Голгофа українських полків», Р. Купчинський «Заметіль»;

визвольна війна (подається в романтичних барвах): Ф. Дудко «Отаман Крук» (повість, 1924), «В заграві», «Чорторий», «Квіти і кров»; Клим Поліщук «Отаман Зелений» (роман у двох частинах, 1922), роман «Гуляйпільський батько» (1925); О. Бабій «Дві сестри» (1936); Ю. Горліс-Горський «Холодний Яр» (1937); та ін.;

історична проза: К. Гриневичева, О. Назарук, Ю. Опільський, Н. Королева, В. Будзиновський, В. Бірчак та ін;

психологічна проза (І. Вільде, Б.-І. Антонич та ін.).

«Мазепою» Б. Лепкого, яка складається із романів «Мотря» (1926, дві частини), «Не вбивай» (1926), «Батурин» (1927), «Полтава» (1928–1929, дві частини), «Орли», «З-під Полтави до Бендер» (написані в кінці 20-х, але побачили світ у 1934, 1955 рр.), «Волинню» (1931–1937) У. Самчук утвердили в українській прозі **роман-епопею**.

ТВОРЧІСТЬ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО: ЖАНРИ, ПРОБЛЕМИ, СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ

План

1. Драма життя і творчості письменника.
2. Мотиви прози М. Хвильового.
3. Проблематика роману «Вальдшнепи».
4. Основні риси художнього стилю автора.

Базова література

1. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Безхутрий Ю.М. Хвильовий: проблеми інтерпретації / Ю.М. Безхутрий. – Харків : Фоліо, 2003. – 495 с.
3. Ткачук М. Українська література ХХ століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.

Допоміжна література

1. Агеєва В. Українська імпресіоністична проза / В. Агеєва. – К. : Наукова думка, 1994. – 160 с.
2. Бернадська Н. І. Роман: проблеми великої епічної форми : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / Н. І. Бернадська. – К. : Логос, 2007. – 116 с.
3. Бернадська Н. І. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція : [монографія] / Н. І. Бернадська. – К. : Академвидав, 2004. – 368 с.
4. Білецький О. Проза взагалі й наша проза 1925 року // Білецький О. Літературно-критичні статті. – К. : Дніпро, 1990. – С. 51–90.
5. Васьків М. С. Український роман 20-х – початку 30-х років: генерика й архітектоніка : [монографія] / Микола Степанович Васьків. – Кам'янець-Подільський : Буйницький О. В., 2007. – 205 с.
6. Грабович Г. Символічна автобіографія у прозі М. Хвильового / Г. Грабович // Критика. – 2003. – № 6. – С. 20–23.
7. Гриценко О. «Іван Іванович»: текст і контекст / О. Гриценко // Вітчизна. – 1989. – № 2. – С. 136–142.
8. Гудзь О. Рецидиви Дмитрія Карамазова (До проблеми «Хвильовий і Шевченко») / О. Гудзь // Слово і час. – 1999. – № 3. – С. 24–28.
9. Двадцяті роки: літературні дискусії, полеміки: Літературно-критичні статті / Упор. В.Г. Дончик. – К. : Дніпро, 1991. – 366 с.
10. Жулинський М. Талант, що прагнув до зір // Хвильовий М. Твори : У 2-х т. – К., 1991. – Т. 1. – С. 5–42.
11. Кавун Л. «М'ятежні» романтики вітаїзму: проза ВАПЛІТЕ : [монографія] / Л. Кавун. – Черкаси : Брама, 2006. – 328 с.
12. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – початок ХХІ ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
13. Колісниченко А. Катастрофа Кентавра. Микола Хвильовий і естетика розстріляного Ренесансу / А. Колісниченко // Київ. – 1997. – № 7–8 ; 1998. – № 9–10.
14. Кононенко Т. Екзистенціальна модель творчості М.Хвильового // Молода нація. – 1999. – № 12. – С. 80–103.
15. Кравченко Н. «Арабески» М. Хвильового: текст у тексті / Н. Кравченко // Маґістеріум. Літературні студії. Випуск другий, 1999. – С. 55–60.

16. Лігостова О. Дзеркало душі (природа у структурі новел М. Хвильового) / О. Лігостова // Дивослово. – 1994. – № 5–6. – С. 59–60.
17. Мейс Д. Буремний дух розстріляного відродження (М. Хвильовий) / Д. Мейс // Сучасність. – 1994. – № 11. – С. 31–42.
18. Мельник В. Початок трагедії Миколи Хвильового / В. Мельник // Київ. – 1990. – № 1. – С. 41–47.
19. Михайловська Н. Трагічні оптимісти. Екзистенційне філософування в українській літературі XIX – першої половини XX ст. / Наталія Михайловська. – Львів : Світ, 1998. – 212 с.
20. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі : [монографія] / Раїса Мовчан. – К. : ВД «Стилос», 2008. – 544 с.
21. Муслієнко О. Микола Хвильовий: "Вступна новела" як текст-код / О. Муслієнко // Молода нація. – 1999. –№ 13. – С. 205–215.
22. Огнєва Т. Відбиток часу у дзеркалі буття : [монографія] / Тетяна Огнєва. – К. : Академвидав, 2008. – 213, [3] с. – (Серія «Монограф»).
23. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі : [монографія]. – 2-е вид., перероб. і доп. / Соломія Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 448 с.
24. Пахаренко В. Поєдинок з Левіяфаном. Міт і псевдоміт в українській літературі 20-х років / Василь Пахаренко // Українська мова та література. – 1999. – Ч. 25–28, 37.
25. Сеник Л. Роман опору: Український роман 20-х років: проблема національної ідентичності / Л. Сеник. – Львів : Академ. Експрес, 2002. – 240 с.
26. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.
27. Цюпяк І.К. Екзистенціал смерті як вимір буття в прозі М. Хвильового / І.К. Цюпяк // Слово і час. – 2001. –№ 3. – С. 72–75
28. Швець Г. Система уроків вивчення творчості М. Хвильового / Г. Швець // Дивослово. – 2000. – № 8–9. – С. 43–52.
29. Шерех Ю. Літ Ікара (Памфлети Миколи Хвильового) // Шерех Ю. Третя сторожа: Література. Мистецтво. Ідеології. – К. : Дніпро, 1993. – С. 266–331.

1. Драма життя і творчості письменника.

Народився М. Фітільов (справжнє прізвище письменника) 13 грудня 1893 р. в селищі Тростянець на Харківщині (тепер Сумської області); навчався у початковій школі, в Богодухівській гімназії. Брав участь у першій світовій війні; в окопах усталюються його демократичні, частково й більшовицькі симпатії. 1918 р. організовує повстанський загін. 1919 р. вступає до комуністичної партії.

З 1921 р. – у столичному Харкові, дебютує як поет: збірки «Молодість» (1921) і «Досвітні симфонії» (1922).

Збірки прози:

1923 р. – «Сині етюди». 1924 р. – «Осінь».

1927 – «Твори. Т. 1», 1928 – «Твори. Т. 2». 1930 р. – «Твори. Т. 3».

Незакінчені романи: «Іраїда» (початок у 1925 р., 1930 р. видано твір під заголовком «Зав'язка»); «Вальдшнепи» (ж-л «Вапліте», 1927 р. № 5, друга частина опублікована в № 6, але весь наклад журналу був конфіскований).

Активний учасник дискусії 1925–1927 рр.

Покінчив життя самогубством 13 травня 1933 р.

«Уявіть, дорогий Миколо Костевичу, людину, яка до божевілля любить шоколад, яка, нарешті, вічно в колі химерних асоціацій, уявіть цю людину на прекрасній вечірній сніговій дорозі, коли тільки-но смеркло і на селі перекликаються собаки, коли зимова тиша так, як віфлеємська зоря, стоїть над оселею, уявіть цю людину на такому фоні в колі дикої гайдамаччини, яка веде цю людину на розстріл. Це я, і так один раз і так – другий/…/.Треба ж додати ще й те, що 3 роки походів, голодовки, справжнього жаху, який описати я ніяк не ризикну, 3 роки голгофи в квадраті на далеких полях Галичини, в Карпатах, в Румунії і т.д. і т.п.…

Про свій стан психічний – любив когось мучити, щоб цим мучити себе – словом, достоєвщина, патологія, але застрелитися я ніяк не можу. Два рази ходив у поле, але обидва рази повертався живим і невредимим: очевидно, боягуз я великий, нікчема» (лист до М. Зерова).

2. Мотиви прози М. Хвильового.

В. Агеєва: Загалом у творчій еволюції письменника можна досить чітко виділити два етапи. Перший – це романтична, лірико-експресіоністична, в основному безсюжетна проза. Другий, початок якого можна датувати приблизно 1926–1927 рр., – це період поступового переходу до врівноваженішої конкретно-реалістичної манери письма, опанування майстерністю сюжетобудови у великих прозових формах, а водночас і посилення іронічних, сатиричних інтонацій.

Мотиви:

- революція: творення чи руйнування? («Життя», «Шляхетне гніздо», «Кіт у чоботях», «На глухім шляху»); «Я (Романтика)»;
- постреволюційний синдром «втраченого покоління» («Юрко», «Синій листопад», «Заулок», «Кімната, ч.2»); «Повість про санаторійну зону»;
- безвихідь як спосіб існування («Редактор Карк», «Силуети»); «Сентиментальна історія»;
- мотив смерті (загибелі) («Солонський Яр», «Бараки, що за містом»);
- сатира і гротеск (перероджeнці) («Колонії, вілли…», «Свиня»);
- пародійна модель світу («Чумаківська комуна»).

В. Агеєва: Поява «Синіх етюдів» (1923) справила вибухове враження, вони були зустрінуті найавторитетнішими тогочасними критиками як явище значне й цілком новаторське. «З Хвильового безперечно цікава постать саме з художнього погляду: ще не вироблена, не вирізьблена, не докінчена навіть, але сильна», – писав С. Єфремов. О. Дорошкевич вважав, що збірка «Сині етюди» «придбала авторові славу першорядного письменника». О. Білецький у відомій статті «Про прозу взагалі та про нашу прозу 1925 року»

назвав М. Хвильового «основоположником справжньої нової української прози».

«Повість про санаторійну зону» (1924); заявка письменника на оволодіння жанрами «великої» прози; твір написано у притаманній ранньому Хвильовому лірико-імпресіоністичній стилістиці. Постає ціла галерея зайвих людей, вчорашніх палких борців за нове життя, в якому їм тепер немає місця. І сама відгороджена від світу «санаторійна зона» – уособлення останнього прихистку цих розчарованих, відкинутих на узбіччя героїв.

С. Єфремов: «Хвильовий зовсім не сатирик, у нього наскрізь лірична вдача, але така вже дійсність».

Основним композиційним принципом таких новел, як «Синій листопад», «Арабески», «Сентиментальна історія», «Дорога й ластівка» (частково й «Повісті про санаторійну зону») є протиставлення уяви й дійсності.

Виразне притчеве звучання має твір «Сентиментальна історія». Б'янка: «...прийшла якась нова дичавина і над нашою провінцією зашуміла модернізована тайга азіатщини». Новела може бути прочитана як життєпис втраченого покоління, трагічна історія безнадійних пошуків втраченого часу.

Повість «Іван Іванович» (1929) написана в сатиричному жанрі; притаманні гостра іронія, сарказм, які спрямовані проти вічних обивателів.

3. Проблематика полемічного роману «Вальдшнепи».

Роман «Вальдшнепи»: перша частина опублікована в журналі «Вапліте» № 5 за 1927 р., друга частина – в № 6, але весь наклад журналу був конфіскований, повного тексту роману досі не знайдено.

Персонажі шукають відповідей на найгостріші питання доби: проблеми національного буття, національно-культурного відродження України, осмислення непростих уроків революції. Дмитро Карамазов – недавній її учасник, представник покоління, яке формувалося під час революції. Через десять років після революції крах ідеалів приводить Дмитра до глибокої депресії, він пробує переглянути й переоцінити свої погляди, але не може відмовитися від дорогої для нього ідеї національного відродження, яка суперечить партійній політиці. Отже, українські революційні інтелігенти опиняються на страшному роздоріжжі. Це – трагедія покоління, трагедія самого М. Хвильового.

Письменник (наскільки можна судити, не знаючи повного тексту твору) пов'язує надії на майбутнє з новим поколінням сильних, вольових людей. Образ «московки» Аглаї, предками якої були козаки, вона проголошує культ нових людей, покликаних до активної дії. Звідси й відкидання провінційності, властивої національній вдачі українця м'якотілості.

Уславлення сильних особистостей, покликаних бути вождями, проводирями мас – новий мотив у творчості прозаїка. Нове трактування героя: активний романтизм (романтика вітаїзму), який він пропагував, передбачав орієнтацію на сильну, діяльну особистість. Саме ці ідеї, як і роздуми про перспективи національного відродження, після журнальної публікації роману були піддані нищівній критиці.

4. Основні риси художнього стилю автора.

Ю. Безхутрий. Більшість новел – полісемантичні, допускають варіативність у своєму тлумаченні. Тут чимало як відкритих, так і неявних, латентних, текстів.

Основу модерністичної художньої моделі дійсності становить усвідомлення байдужості й бездушності, по суті, ворожості світу людині.

В. Агеєва, зауваживши різностильовість творчості письменників початку ХХ ст., пише, що це особливо властиво експериментатору Хвильовому: «Проза Хвильового переважно лірико-експресивна, з елементами неоромантизму, Але при цьому ряд творів позначений сильним впливом імпресіонізму».

Імпресіоністичні риси творчості М. Хвильового: зміни настрою; потік вражень персонажа; автор не втручається в зображуване; герой – цільний, однозначний; описи передають враження, які вони справили на героя; наголошується окрема деталь.

Експресіоністичні риси: незвичайні пристрасті і авантюри; увага до історичних подій; лозунг активізму; орієнтація на сильну, діяльну особистість; увага до моментів пробудження стихійної сили; поетизація стихійності; підкорення грубим чуттєвим інстинктам; персонажі – інваріанти людського типу; контраст рядового героя і незвичайних обставин, які вимагають герочних зусиль і боротьби; колорит – трагедійно-похмурий, пом'якшений авторськими ліричними репліками, контаст потворного і піднесено-прекрасного.

Необарокові елементи (Ю. Безхутрий): хронотоп: поєднання різних часових шарів; простір стає поліцентричним, розгерметизованим для динамічних переміщень героїв; візуальний спосіб організації тексту (афіші, оголошення, записки, листівки, особливе розташування тексту); макаронічна мова; театральність (оголення прийому, образ-маска).

Екзистенційні риси: самотність; внутрішній конфлікт; смерть як вирішення проблеми безвиході (браунінг); немає порятунку душі; безвихідь становища, трагічний фінал.

Катастрофічні тенденції у прозі М. Хвильового.

М. Хвильовий шукав нових сучасних форм втілення вічних гуманістичних ідей, тому не писав тим методом, яким писали його попередники.

ПРОЗА ВАЛЕР'ЯНА ПІДМОГИЛЬНОГО: ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО

План

1. Біографічні відомості: загальний огляд.
2. Художня своєрідність малої прози автора.
3. Новаторський характер повістей та романів В. Підмогильного.

Базова література

1. Історія української літератури XX ст. – Кн. І / За ред. В. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Мельник В. О. Суворий аналітик доби : Валер'ян Підмогильний в ідейно-естетичному контексті української прози першої половини XX ст. / В. О. Мельник ; Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАНУ. – К. : «ВІПОЛ», 1994. – 320 с.

Допоміжна література

1. Васьків М. С. Романні форми в українській літературі 1920–30-х років : монографія / М. С. Васьків. – Кам'янець-Подільський О. А., 2009. – 325 с.
2. Васьків М. С. Український роман 1920-х – початку 1930-х років : генерика й архітектоніка : монографія / М. С. Васьків. – Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О. А., 2007. – 208 с.
3. Галета О. Криза раціоналізму у прозі Валер'яна Підмогильного / О. Галета // Укр. літературознавство : міжвідом. наук. зб. – Л., 2002. – Вип. 65. – С. 187–193.
4. Ганошенко Ю. А. Міф, архетип, традиційний образ в інтелектуальному романі 20 – 30-х рр. XX ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Ю. А. Ганошенко ; ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2006. – 19 с.
5. Гусейнова О. Стратегії читання «київського тексту» в урбаністичній прозі Валер'яна Підмогильного / О. Гусейнова // Укр. мова та л-ра. – 2010. – № 22. – С. 11–13.
6. Дмитренко В. І. Літературний дискурс «Ланки» – МАРСу першої третини XX століття : монографія / В. І. Дмитренко. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2009. – 280 с.
7. Досвід кохання і критика чистого розуму : Валер'ян Підмогильний : тексти на конфлікт інтерпретацій / упоряд. О. Галета. – К. : Факт, 2003. – 432 с.
8. Заверталюк Н. І. «Третя революція» очима Валер'яна Підмогильного / Н. І. Заверталюк // Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту) : зб. наук. пр. – Д., 2002. – Вип. 2. – С. 21–30.
9. Калініченко О. В. Новели В. Підмогильного : жанрово-стильова своєрідність : автореф. дис. ... канд. філол. наук / О. В. Калініченко ; ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2001. – 17 с.
10. Коломієць Л. В. Особливості поетики художньої прози Валер'яна Підмогильного : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Л. В. Коломієць ; КНУ ім. Т. Шевченка. – К., 1992. – 22 с.
11. Кудря Г. М. «Повість без назви» В. Підмогильного : підбиття підсумків / Г. М. Кудря // Вісн. ХНУ. Сер. Філологія. – 2002. – № 557. – Вип. 35. – С. 249–254.
12. Куриленко І. А. Екзистенціалістська модель українського інтелектуального роману 20-х років XX століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук /

І. А. Куриленко ; ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2007. – 19 с. – С. 6–10 : про романи В. Підмогильного «Місто» і «Невеличка драма».
13. Лущій С. Художні моделі буття в романах В. Підмогильного : монографія / Світлана Лущій. – К. : Стилос, 2008. – 152 с.
14. Михайловська Н. Трагічні оптимісти : екзистенц. філософування в укр. л-рі XIX – першої половини XX ст. / Н. Михайловська. – Л. : Світ, 1998. – С. 141–156
15. Мовчан Р. Проза Валер'яна Підмогильного. Доля. Людина. Стиль / Р. Мовчан // Дивослово. – 2000. – № 1. – С. 52–56.
16. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі : [монографія] / Раїса Мовчан. – К. : ВД «Стилос», 2008. – 544 с.
17. Нащадок степу : спогади про Валер'яна Підмогильного / упоряд., передм. та приміт. М. П. Чабана. – Д. : Січ, 2001. – 221 с.
18. Пахаренко В. Поєдинок з Левіяфаном. Міт і псевдоміт в українській літературі 20-х років / В. Пахаренко // Українська мова й література в школі. – № 25–30.
19. Тарнавський М. Між розумом та ірраціональністю : проза В. Підмогильного / М. Тарнавський ; пер. з англ. В. Г. Триліс. – К. : Пульсари, 2004. – 232 с.
20. Тарнавський М. Останній твір В. Підмогильного : [про «Повість без назви»] / М. Тарнавський // Всесвіт. – 1991. – № 12. – С. 174–177.
21. Ткачук М. П. Наративні моделі українського письменства / М. П. Ткачук. – Тернопіль : ТНПУ, Медобори, 2007. – С. 346–365 : Наратив прозових творів Валер'яна Підмогильного.
22. Український письменник Валер'ян Підмогильний (1901–1937) : бібліогр. покажч. / Держ. закл. «Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка» ; уклад. Т. В. Гологорська. – Х., 2011. – 78 с.
23. Філатова О. Екзистенціальні моделі буття В. Підмогильного : синтез авторської художньої свідомості / О. Філатова // Наук. зап. Тернопіл. нац. пед. ун-ту. Сер. Літературознавство. – 2007. – Вип. 22. – С. 189–196.
24. Фоменко В. Іманентність урбаністичного мотиву в прозі В. Підмогильного / В. Фоменко // Наукові записки. Вип. 70 : філол. Науки (літературознавство). – Кіровоград, 2006. – С. 300–305.
25. Харлан О. Дискурс катастрофізму в українській та польській прозі (1918–1939) : монографія / О. Харлан. – К. : Освіта України, 2008. – 305 с.

1. Біографічні відомості: загальний огляд.

Валер'ян Підмогильний народився 2 лютого 1901 р. в селі Писарівка Павлоградського повіту (зараз Синельниківський район) на Катеринославщині в бідній селянській родині. Коли йому було близько 14 років, батьки переселились до панської економії в селі Чаплі. 1910–1918 роки навчався в Першому Катеринославському реальному училищі, потім (з перервами, через матеріальну скруту), на математичному та юридичному факультетах Катеринославського університету, який так і не закінчив.

Друкуватися почав ще з школи під псевдонімом Лорд Лістер. У шкільному журналі він публікував свої пригодницькі оповідання.

Літературна діяльність переривалась вчителюванням, працею у видавництвах. 1921 р. Підмогильний переїхав до Києва, де працював бібліографом Книжкової палати. У 1921–1923 роки, коли в Києві лютував голод, залишив місто й викладав українську мову та

політосвіту у Ворзельській трудовій школі. 1922 р. переїхав до Києва Став членом літературної групи «Аспис» (Асоціація письменників), а згодом «Ланка» (1924–1926, «Марс»). Разом з Є. Плужником у 1926–1927 роках він підготував два видання словника «Фразеологія ділової мови», працював над сценарієм фільму «Коломба» за романом Проспера Меріме. Брав участь у літературній дискусії 1925–1928 років.

У Києві Підмогильний працював редактором видавництва «Книгоспілка» співредактором журналу «Життя й революція». Виступав у періодиці як автор літературознавчих статей та рецензій про творчість Т. Бордуляка, І. Нечуя-Левицького, М. Рильського.

1931 р. переїхав до Харкова; працює у видавництві «Література і мистецтво», а згодом отримує посаду консультанта з іноземної літератури при видавництві «Рух».

Перекладацька діяльність: двотомник творів Дені Дідро, трактат Клода Адріана Гельвеція «Про людину», був одним з організаторів і перекладачів видання 15-томника Оноре де Бальзака та 25-томника Анатоля Франса.

Опубліковані художні твори:

1920 р. – збірка малої прози «Твори Т. 1»;

1922 р. – збірка «В епідемічному бараці»;

1924 р. – збірка «Військовий літун»;

1926 р. – окреме видання повісті «Третя революція»;

1927 р. – збірка оповідань «Проблема хліба»;

1928 р. – роман «Місто»;

1930 р. – роман «Невеличка драма» (журнал «Життя й революція», 1930, № 3–6).

1933–1934 рр. – неопублікована «Повість без назви».

8 грудня 1934 р. Підмогильного було заарештовано зі звинуваченням в «участі у роботі терористичної організації, що ставила собі за мету організацію терору проти керівників партії». Невдовзі Підмогильний був доправлений до Соловецького табору особливого призначення. У складних умовах продовжував писати: збереглося 25 листів до дружини, в яких він розповідає про свої переклади, розпочаті повісті, оповідання. 3 листопада 1937 р. розстріляний; реабілітований 1956 року.

2. Художня своєрідність малої прози автора.

У малій прозі письменник прагнув збагнути й художньо змалювати людину конкретної історичної епохи в складних умовах становлення досі незнаних форм життя через її думки, почуття, прагнення та дії. Він намагався осягнути при цьому такі проблеми, як сенс буття, людина і світ, які взагалі були головним об'єктом творчості прозаїка.

Особливо ретельно досліджує внутрішній світ персонажів і через їх думки, почуття, настрої показує сприйняття звичайною людиною таких історичних подій, як революція та війна («Третя революція», «Гайдамака», «Повстанці», «Іван Босий»). Революційні події, хаос в Україні, невпевненість, зневіра людей у завтрашньому дні, породили, зазначає новеліст, нову особистість – людину з розколотою, роздвоєною психікою.

Підвищена увага до проблеми смислу життя у Валер'яна Підмогильного пояснюється намаганням письменника зобразити окремого індивіда як частину всесвіту. Людина цього періоду якісно відрізняється від людини XIX століття. Герої української прози 20-х років віку XX-го перебувають у трагічній суперечності із зовнішнім світом.

У ранніх творах прозаїка («На іменинах», «Ваня», «Гайдамака», «Добрий Бог», «Важке питання») – це молодь (діти, підлітки, юнаки), що свідчить про інтерес Валер'яна Підмогильного до процесів вікової еволюції людського характеру. Такий герой, долаючи спершу нескладні та щодалі важчі зовнішні, але переважно внутрішні перепони, поступово входить у великий світ, намагається осягнути, зрозуміти доросле життя.

Коли ж героями новел В. Підмогильного є люди дорослі з певним життєвим досвідом і світосприйняттям («Історія пані Євги», «Військовий літун», «Проблема хліба», «П'ятдесят верстов», «Син», «Сонце сходить» та інші), зображення їх внутрішнього світу, психіки ускладнюється тим, що ззовні здається, що вони є ніби творцями власного життя, аналізують свої вчинки, приймають якісь часто доленосні рішення. Насправді ж (і це добре показано новелістом) самодостатність поведінки таких героїв нерідко залежить від інших чинників. Справжнє єство таких людей у В. Підмогильного розкривається в їхніх сумнівах, самоаналізі та духовних пошуках, при цьому зумовлюючими чинниками нерідко є підсвідомі прояви людської психіки. Поряд з реалістичним зображенням дійсності це дозволяє письменнику художньо переконливо показати, що життя окремої людини – це діалектична єдність тіла й духу, що кожен індивідуум являє собою поєднання фізичного й духовного, ідеального й матеріального.

Досить виразно показано й те, що людина не завжди залежить від свого оточення, тому середовище, у якому жив або живе герой, люди, з якими він спілкується, описуються здебільшого ескізно, фрагментарно або й взагалі не згадуються («Іван Босий», «З життя будинку», «Проблема хліба», «Старець» та ін.).

В. Підмогильний, залишаючись переважно реалістом, використовував у новелістиці деякі прийоми і засоби модерністської поетики. Передусім тут слід назвати зацікавленість автора героями маргінального типу як мало поширеного об'єкту психологічного

дослідження (Тимергей, Сергій Данченко та інші). Суттєво важливими ознаками авторської аргументації, які помітно виявляються в морально-етичній концепції письменника є скептично-критична спрямованість, іронічність, антидогматизм, прагнення переосмислити деякі ідеологічні догми та моральні або класові нормативи, потяг до естетичної сублімації, прихований характер авторської оцінки, готовність до виваженої полеміки, апеляція до гуманістичних цінностей та класичних канонів («Добрий Бог», «Важке питання», «Третя революція», «Історія пані Євги»).

У його малій прозі своєрідність поетики виявляється в різновидах конфлікту, характеротворчих та формотворчих засобах. Його текст чіткий і організований синтаксично, ритмічно та інтонаційно.

Найбільш поширений тип конфлікту в новелістиці В. Підмогильного – внутрішньо-інтроспективний, який вповні реалізується на рівні свідомості головного героя чи кількох інших персонажів. Разом з тим у більшості новел 1923–1928 рр. («Військовий літун», «Історія пані Євги», «Третя революція» та інші) цей тип конфлікту істотно ускладнюється проблемами громадсько-політичного, а не лише морально-етичного спрямування, у чому виразніше виявляється авторське розуміння культуротворчої місії мистецтва.

В. Підмогильний-новеліст торував стежину на порубіжжі двох сфер – модерністського та реалістичного літературного письма. Збагативши своє світобачення, систему творчих принципів деякими набутками модернізму, прозаїк разом з тим не зійшов з орбіти реалістичної сюжетної прози, а лише збагатив її новими художніми прийомами, поглибив інтроспективність, витончений психологічний малюнок і поліфункціональну риторичність. З огляду на все, сказане вище, В. Підмогильного слід вважати чільним представником тієї плеяди літераторів (Г. Косинка, М. Куліш, Є. Плужник, М. Хвильовий та інші), котрі у двадцяті роки XX ст. намагалися вивести українську літературу на загальноєвропейський рівень.

3. Новаторський характер повістей та романів В. Підмогильного.

«Місто» – інтелектуальний роман В. Підмогильного, опублікований 1928 року.

Підмогильний створив модерний роман, в якому, на відміну від традиційної селянської і соціальної тематики, акцент переноситься на урбаністичну проблематику, порушуються філософські питання буття, аналізується психіка героїв, а конфлікт розгортається між людьми з різними світоглядами. «Місто» – перший урбаністичний роман в українській літературі, з новими героями, проблематикою та манерою оповіді.

У 1929 році Книгоспілка перевидала роман, а Б. Єлисаветський переклав його російською мовою – в 1930 році роман виходить у серії «Творчество народов СССР».

Після масових репресій інтелігенції 1930-х років, під які потрапив також і Валер'ян Підмогильний, роман «Місто», як і інші твори письменника, був заборонений до 1989 року.

Після публікації роман викликав значний інтерес у громадськості. Його обговорювали на читацьких конференціях, у пресі з'явилися рецензії літературознавців. Одні критики захоплювались твором, в якому відбилася філософія життєствердження епохи, інші тлумачили роман у дусі соціалізму, називаючи книжку «антирадянською», бо в ній не показано «змички робітників і селян». Деякі критики вважали роман автобіографічним, головного героя ототожнювали з автором, проти чого Валер'ян Підмогильний у пресі застерігав читачів.

Розповідь подана через історію душі Степана Радченка – енергійного сільського юнака, який приїздить до Києва, вступає до економічного вузу й сподівається повернутися з новими знаннями на село.

Підмогильний не ставить собі за ціль зробити документальний опис письменницького середовища, він показує народження Автора, його успіхи і невдачі, його мандри різними світами роману. Степан переходить через світ студентства, так і не закінчивши вищої освіти, зазирає до робітничого середовища друкарні. Солідний уривок часу довелося йому витратити на життя у світі міської богеми — театральної публіки, тих, хто вечорами виходить на прогулянки та блукає вулицями й вуличками міста, переважно тільки тому, що насправді не має власного затишного куточка. Письменник показує «засідателів» видавництв, гральних залів та дешевих підвальчиків. Нарешті, він заводить свого героя й читача у ще один світ – помешкання типової міської сім'ї, зразкових міщан Бориса Вікторовича (колишнього доброго знайомого) та Надії Семенівни (першого Степанового кохання).

Наприкінці роману Підмогильний «змушує» Степана Радченка ще раз обійти знайомі йому місця: щось залишилося незмінним, щось стало зовсім іншим, можливо, саме через Степанове втручання. Але відбувши такі «оглядини», Степан остаточно переконується, що все це для нього чуже, далеке або й ненависне. Якщо він і любить своє минуле, то не за те, що воно було, а саме за те, що воно минуло.

Підмогильний розповів про перше Степанове оповідання «Бритва», про піднесення і занепади творчості, про довгі й важкі пошуки тем і натхнення. Письменник залишає свого героя тоді, коли той сідає писати твір власного життя. Останнє речення роману закінчується там, де має розпочатися повість Степана Радченка: *«Тоді, в тиші лампи над столом, писав свою повість про людей»*.

Невеличка драма – роман В. Підмогильного, опублікований 1930 року. «Невеличка драма», за визначенням автора, є «романом на одну частину». На думку В. Мельника, гострота соціальних та моральних проблем роману були очевидною перепоною до окремого видання в тогочасній Україні. В архівах збереглися матеріали про те, що Підмогильний таки бажав видати роман окремою книжкою. Переїхавши до Харкова, він почав працювати у видавництві «Література і мистецтво», до якого й подав свій рукопис. Проте в Головліті дозвіл на видання роман не одержав. Підмогильний навіть спеціально написав передмову до окремого видання, в якій намагався дещо змістити акценти твору й довести потребу його для сучасного читача. Але й це не допомогло, а після арешту Підмогильного публікація будь-яких його творів стала неможливою.

«Невеличка драма» розглядається українським літературознавством як роман інтелектуальний, тобто роман з філософським підтекстом. Головними темами роману є мікросвіт людини та її оточення, національна ідентичність, проблема українізації, конфлікт між розумом та почуттям, коханням та прагматизмом. Водночас Підмогильний демонструє в романі згубний вплив міщанства на духовний світ особистості, заторкує теми тоталітаризму, загальної механізації та відчуження особистості в механізованому, індустріальному суспільстві. Роман є також своєрідним документом життя в радянській Україні 1920-х років XX ст.

Визначальним в структурі роману є бінарні опозиції. Вже самі головні герої твору – Марта Висоцька та Юрій Славенко – є цілком різними людьми, з відмінною життєвою філософією. Натомість Юрій Славенко – породження індустріалізованої доби, науковець, особистість з механістичним світобаченням. Цей молодий винахідник і професор біохімії прагне створити штучний білок і штучний інтелект, а тому в житті намається все звести до раціональних причин. Кохання і навіть мистецтво є нераціональними, а отже, з його погляду непотрібними. Для Славенка кохання до Марти є відхиленням від норми, а тому з часом він повністю позбувається свого почуття. Він обирає Ірен Маркевич, міщанку, здатну пристосовуватись навіть до ворожої їй українізації.

«Повість без назви» (1933–1934) – інтелектуальна розповідь про протистояння деяких концепцій, принципів, закономірностей, тому головні герої цього твору є персоніфікованими ідеями раціоналізму (Городовський), нігілізму (Пащенко), ескапізму (Безпалько). Оскільки через взаємодію, спілкування породжується конфлікт «догм», тому увесь твір нагадує великий діалог. У тексті В. Підмогильного зафіксовано висловлювання трьох людей про життя і все, що має до нього відношення, дії як такої немає, вона замінена на вербалізовані сутички Городовсього і Безпалька, Городовського і Пащенка, монолог – сповідь Пащенка

ХУДОЖНІЙ СВІТ ПРОЗИ ВІКТОРА ПЕТРОВА (ДОМОНТОВИЧА)

План

1. Біографічні відомості: загальний огляд.
2. Романи В. Петрова-Домонтовича як новаторське явище в українській літературі.
3. Загальний огляд малої прози.

Базова література

1. Агеєва В. Поетика парадокса: Інтелектуальна проза Віктора Петрова-Домонтовича : [монографія] / Віра Агеєва. – К. : Факт, 2006. – 432 с.
2. Загоруйко Ю. Віктор Петров (Домонтович)/ Ю. Загоруйко // Історія української літератури ХХ століття : у 2-х кн. / за ред. В. Дончика. – К. : Дніпро, 1993. – Кн. 1. – С. 347–351.
3. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі : [монографія]. – 2-е вид., перероб. і доп. / Соломія Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 448 с.
4. Шевельов Ю. Шостий у гроні. В. Домонтович в історії української прози / Юрій Шевельов // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – Кн. друга. – К. : Рось, 1994. – С. 72–79.

Додаткова література

1. Василишин І. Віртуальний світ українського екзистенціалізму (Ю. Косач, В. Домонтович) / І. Василишин // Слово і час. – 2003. – № 6. – С. 70–75.
2. Гірняк М. Таємниця роздвоєного обличчя : Авторська свідомість в інтелектуальній прозі Віктора Петрова-Домонтовича: [монографія] / М. Гірняк. – Львів : Літопис, 2008. – 286 с.
3. Грегуль Т. В. Особливості біографічних творів Віктора Петрова / Т. В. Грегуль // Вісник ЗДУ: Філологічні науки. – Запоріжжя, 2004. – № 3. – С. 55–60.
4. Гусейнова О. Елементи архітектурного дискурсу в українському урбаністичному романі («Без ґрунту» В. Домонтовича) / О. Гусейнова // Слово і час. – 2004. – № 11. – С. 23–27.
5. Корогодський Р. Слово про друга, або Пізнання творчости в дзеркалі світової культурології й задзеркалля доби // Корогодський Р. І дороги, і правди, і життя. – К. : Гелікон, 2002. – С. 307–354.
6. Корогодський Р. Сюжет для великого роману, або Полон і межі можливого / Р. Корогодський // Кур'єр Кривбасу. – 2003. – № 162. – С. 129-177; № 163. – С. 87–220.
7. Корогодський Р. Віктор Петров (В.Домонтович) // Корогодський Р. І дороги, і правди, і життя. – К. : Гелікон, 2002. – С. 221–306.
8. Матвієнко С. Біографічне та автобіографічне: перетин у текстах Віктора Петрова / С. Матвієнко // Магістеріум. Вип. 4. – 2000. – С. 9–16.

1. Біографічні відомості: загальний огляд.

Віктор Петров – літературознавець, етнограф, фольклорист, мовознавець, філософ, історик, археолог, оригінальний прозаїк.

Народився В. Петров (псевдонім В. Домонтович) 10 жовтня 1894 р. у Дніпропетровську в родині православного священика. 1913 р. закінчив Холмську чоловічу гімназію, 1918 р. – Київський

університет. 1927 р. захистив наукову роботу «Теорія культурництва в Кулішевому листуванні в 1856-1857 рр.». З 1919 по 1941 роки працював у різних наукових установах.

У 20-ті роки В. Петров заявляє про себе в літературознавстві, досліджуючи творчість П. Куліша, Г. Сковороди, М. Костомарова, М. Гоголя, В. Гюго. Товаришував з неокласиками.

Таємниці біографії В. Петрова: з початком війни евакуювався з Академією наук до Уфи, де працював ученим секретарем Інституту суспільних наук. У лютому 1942 р. з'явився в окупованому Харкові, де активно включився в тогочасне культурне життя, створив й редагував журнал «Український засів». Відступив з німецькими військами, у 1943 р. очолив кафедру етнографії Українського наукового інституту у Львові, потім – співробітник Українського наукового інституту в Берліні. У повоєнний час В. Петров жив у різних містах Баварії. Він був одним з ініціаторів створення, а потім – членом правління письменницької організації МУР (Мистецький український рух), що існувала в 1945–1949 рр.; професор Богословсько-педагогічної Академії УАПЦ і продекан філософського факультету УВУ в Мюнхені. Про його розвідницьку місію, на жаль, сьогодні відомо небагато.

18 квітня 1949 р. В.Петров загадково зник із Мюнхена і через рік з'явився у Москві, в Інституті археології. Тільки 1956 р. переїхав до Києва, повернувся до Інституту археології АН УРСР, де завідував архівом. 1965 року згадують про його заслуги як розвідника й нагороджують орденом Великої Вітчизняної війни 1-го ступеня. У 60-ті, після мовчанки 50-х років, починає інтенсивно друкуватись, але тільки наукові праці – з археології, мовознавства, етногенезу народів. Помер у 1969 р. Головним об'єктом Петрова-археолога й історика була проблема етногенезу народів, що втілилась у капітальних монографіях «Скіфи: мова і етнос» (1968) та «Етногенез слов'ян. Джерела, етапи розвитку і проблематика» (1972).

Першим твором В. Домонтовича були «Розмови Екегартові з Карлом Гоцці», написані коло 1925 р., опубліковані 1946.

Виходять романи «Дівчина з ведмедиком» (1928), «Аліна й Костомаров» (1929) та «Романи Куліша» (1930). У журналі «Життя й революція» 1934 р. було вміщено кілька розділів повісті «Напередодні (Гракх Бабеф)». Роман «Доктор Серафікус», за свідченням автора, написаний 1927–1929 рр., але опублікований 1947 р.; останній, підсумковий роман В. Петрова-Домонтовича «Без ґрунту» вперше був надрукований в харківському «Українському засіві» на рубежі 1942–1943 рр., окремою книжкою вийшов 1948 р. в Регенсбурзі (Німеччина).

Чимало оповідань, новел, нарисів розкидані в українській еміграційній періодиці 1940-х років.

З погляду жанрового поділу у прозі В. Петрова визначаються дві групи: романізовані історико-біографічні твори; психологічна проза.

2. Романи В. Петрова-Домонтовича як новаторське явище в українській літературі.

С. Павличко розглядає прозу В. Петрова, звертаючись до таких дискурсів: інтелектуальний, екзистенціальний, ірраціональний, «театральний» («автори як маски, тексти як шифри»), сексуальний.

Романи В. Петрова належать до нового для української літератури типу інтелектуального роману, будучи одночасно психологічними романами. Характер стилю інтелектуального роману визначений переважанням думки над формою. Це романи-дискусії, де монологів і сентенцій на філософські теми більше за дію. Петров зосереджений на універсальних проблемах людського існування. Інтелектуалізм його романів природний, тому що сам автор вчений, природно закорінений у знання й культуру.

Персонажі-інтелектуали: Іполіт Михайлович Варецький («Дівчина з ведмедиком») – інженер-хімік з гуманітарними інтересами; Василь Хрисанфович Комаха-Серафікус – професор, викладач наукової організації праці й «бібліофаг», користуючись визначенням М. Зерова.

Романні сюжети Петрова розгортаються на фоні читання і широких літературних інтересів героя, тобто самого автора. В літературних алюзіях письменник полемізує з іншими авторами, навіть пародіює (початок «Дівчини з ведмедиком»).

Відступи в романі: епізод мессира д'Орко з «Володаря» Маккіавеллі; історія вбивства Буцьким дружини.

С. Павличко. Голос автора добре чути в сентенціях і парадоксах. «Доктор Серафікус» значно далі відходить від традиційного любовного роману, що ним формально є всі твори Петрова. Розгортаючи й будуючи сюжет, автор ніби втомлюється і від роману, і від своїх героїв, есеїст і критик поступово перемагає романіста. Петров починає говорити своїм голосом, а потім обриває твір, мотивуючи це тим, що нічого цікавого вже більше не станеться.

Костомаров і Куліш змальовані Петровим як модерністичні типи з кафкіанськими настроями. Це особи самотні, примхливі, схильні до нудьги, меланхолії, моральної ізольованості, невдоволеності собою, відчаю, навіть неврозу.

Ю. Загоруйко. Письменник не випадково у романізованих біографіях звертається до минулого століття, а саме до тогочасного символу національного відродження – Кирило-Мефодіївського товариства: його привабила споріднена тональність XIX і XX ст. через властиві їм ідеї українства. Спочатку це зацікавлення реалізується в літературознавчих розвідках, потім продовжується в

повісті-біографії. Використовуючи як сюжет відому історію кохання Миколи Костомарова, опираючись, часом дослівно, на спогади Аліни Костомарової, В. Петров розповідає зворушливу, хоч і драматичну, але до певної міри традиційно-банальну історію кохання – щасливий кінець після довгої розлуки. Якщо «Аліна й Костомаров» – це майстерно переказані, трансформовані спогади, то повість-есе «Романи Куліша» – вільне авторське коментування листів героїв. П. Куліш у В. Петрова постає як герой чотирьох романів протягом шести років – з Лесею Милорадовичівною, Марком Вовчком, Параскою Глібовою, Ганною Рентель. Кожна із цих пригод – тонко характеризована автором за допомогою епістолярного цитування, коротких пояснень і влучних визначень. Одночасно автор виконує дві протилежні дії, висвітлюючи свого героя, – засуджує і виправдовує. Саме цей оригінальний прийом створює постійне психонапруження в такому, здавалось би, «несюжетному» творі.

С. Павличко. Розчарування в розумі – осердя песимізму й провідна філософська тема Петрова. Головне питання: чи життя раціональне, побудоване за законами логіки й доцільності, а відповідно – сучасне авторові життя є вінцем еволюції й раціоналізації, чи воно ірраціональне, непідвладне людині, яка не здатна контролювати не тільки буття, але й свої власні вчинки і почуття. Нарешті, що таке розум: вічний сумнів чи система догматів?

Ю. Шевельов. Домонтович не тільки стверджував ірраціональність людини й неможливість установити царство розуму. Він ішов далі. Він твердив, що носії ідеї панування розуму самі ірраціональні.

За дискурсом романи – песимістичні. Вони позначені розчарованістю життям, зневірою в ідеалах розуму, зневірою в людині. Зашифровування Петровим своїх думок.

Петров ніколи не зображав еротичних сцен і не цікавився життям тіла. Його інтригувало кохання як можливість, як філософська гіпотеза. Крім того, парадоксальне кохання, нездійсненне в силу певних обставин життя. Його цікавило й те, як на почуттях позначався вплив часу й літературної моди.

Песимістичну назву «Без ґрунту»В. Домонтович аргументує, означивши в повісті триєдиність тотального безґрунтя – національного, суспільного, духовного. У центрі твору – Варязька церква над Дніпром, довкола неї – фабула про загрозу знищення і боротьбу за врятування церкви. Використовуючи алегорію, автор ілюструє регресивний хід історії в «одній, окремо взятій» державі і побудову «царства свободи» з «гекатомбами жертв» – один вид безґрунтя, яке невідворотно насувалося на суспільство. (Про тотальне знищення української інтелігенції він написав у 40-ві роки публіцистичне

дослідження «Українські культурні діячі Української РСР 1920–1940».)

Роман «Без ґрунту» – кульмінація В. Петрова-прозаїка. В ній найяскравіше викристалізувались риси його письма: діалектично-синтезуюча манера викладу, оригінальний, майстерно сконструйований механізм повіствування. Якщо додати до цього композиційну єдність, характери з чітко окресленим зовнішнім і внутрішнім малюнком, вправну мову, то можна без перебільшення говорити про один із кращих творів української прози першої половини XX ст.

3. Загальний огляд малої прози.

Майже вся мала проза В. Домонтовича написана в 1940-ві роки. Тематично-жанрові різновиди: оповідання з давньої і нової історії України, художні біографії, філософські новели, короткі анекдоти, сюжетні шкіци – всього близько 30 творів.

Диптих «Болотяна Лукроза» засвідчує блискуче опанований ним мемуарний жанр. Університет, Баришівка, Київ різних років, роздуми про літературу й особливо зворушливі сторінки про Миколу Зерова – неповторний колорит спогадів.

В. Агеєва. У малій прозі, зокрема і в романізованих біографіях, сорокових років, написаній переважно у Німеччині, Домонтович осмислює XX століття як кінець великого історичного періоду, Нового часу. У «Франсуа Війоні» простежено зародження цієї епохи, перехід від Середньовіччя до Ренесансу. Ван Ґоґ («Самотній мандрівник простує по самотній дорозі»), митець так само трагічний, м'ятежний і роздвоєний, репрезентує кінець цього п'ятсотлітнього циклу. Промацуючи кризові больові точки історії, Домонтович звертається до подій Великої Французької революції («Напередодні»), трагічно-безнадійних спроб Пилипа Орлика втрутитися у велику європейську політику під час війни за польську спадщину в тридцятих роках вісімнадцятого віку («Приборканий гайдамака»), до початків українського національно-культурного відродження середини наступного століття («Мовчуще божество»). Врешті, усі ці історичні дзеркала потрібні перш за все для стереоефекту, для всебічнішого осмислення власної епохи, Нашого часу як переломного, перехідного моменту до нової культурно-історичної ситуації.

НОВАТОРСЬКИЙ ХАРАКТЕР ТВОРЧОСТІ МАЙКА ЙОГАНСЕНА

А нас, тих, що знали зарані пісню,
Заспівають у трави, квіти й коріння,
Вітерець ***хвильовий*** *пролетить і свисне,*
Тичину блакитний еллан *оповине.*
Закиває лісними очима ***сосюра****,*
І знайдеться десь перекручений корінь,
Такий незграбний, такий чударнацький і бурий,
Що для нього назвищ не стане тих,
Ще раз полізуть в історію
І наречуть йому химерне найменя:
– Йогансен*.*

(«Метемфісис» – з утопічної поеми М. Йогансена «Комуна»)

План

1. Психобіографія М. Йогансена. Періодизація творчості.
2. Особливості поетичного доробку М. Йогансена.
3. Експериментальний характер прози письменника:
   3.1. М. Йогансен як теоретик прози.
   3.2.Художня своєрідність малої прози автора.
   3.3.Романістика М. Йогансена: ігрові стратегії.
   3.4. Жанрове багатство прози.

Базова література

1. Історія української літератури XX ст.: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. В. Г. Дончика. – К. : Либідь, 1993. – Т. 1. – 789 с.
2. Мельників Р. Людина з химерним ім'ям / Р. Мельників// Йогансен М. Вибрані твори. – 2-е вид., доповнене. – К. : Смолоскип, 2009. – С. 5–30.

Допоміжна література

1. Крижанівський С. Романтик революційного слова / С. Крижанівський // Йогансен М. Поезії. – К. : Радянський письменник, 1989. – С. 5–36.
2. Розстріляне відродження [антологія 1917–1933 : поезія – проза – драма – есей / упоряд., передм., післям. Ю. Лавріненка; післямова Є. Сверстюка]. – К. : Смолоскип, 2007. – 976 с.
3. Рябчук С. Автор і читач у повісті Майка Йогансена «Подорож ученого доктора Леонардо...» / С. Рябчук // Слово і Час. – 2005. – № 8. – С. 41–46.
4. Бернадська Н. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція : [монографія] / Н. Бернадська. – К. : Академвидав, 2004. – 368 с.
5. Боярчук О. М. Експериментальна проза 20-их років XX століття: жанрово-стильові модифікації (В. Домонтович, А. Любченко, М. Йогансен) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / О. М. Боярчук. – К., 2003. – 20 с.

6. Денисенко В. Типи комічного в повісті М. Йогансена «Подорож ученого доктора Леонардо і його майбутньої коханки прекрасної Альчести у Слобожанську Швейцарію» // Костюк В., Денисенко В. Модерн як поле експерименту: Комічне, фрагмент, гіпертекстуальність. – К., 2002. – С. 84–176.
7. Біла А. Український літературний авангард: пошуки стильової системи : [монографія / вид. друге, доповнене і перероблене] / А Біла. – К. : Смолоскип, 2006. – 464 с.
8. Боярчук О. «Експериментальна» проза 20-х років ХХ століття / О. Боярчук // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: [зб. наук. праць / відп. ред. О. Д. Гнідан]. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2002. – Вип. І. – С. 106–114.
9. Васьків М. С. Ук3раїнський роман 20-х – початку 30-х років: генерика й архітектоніка : [монографія] / М. С. Васьків. – Кам'янець-Подільський : Буйницький О. В., 2007. – 205 с.
10. Давидова-Біла Г. Творчість М. Йогансена у дзеркалі формалізму / Г. Давидова-Біла // Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наук. праць. Вип. 18. Ч. 2. – К. : Акцент, 2004. – С. 187–201.
11. Лобас Н. Карнавалізація літератури як реакція на соціальні кризи в українському та польському міжвоєнні / Н. Лобас // Studia methodologica. – Вип. 21. – Тернопіль : ТНПУ, 2007. – С. 4–12.
12. Семащук Н. Поетика карнавалу й експериментальна проза міжвоєнного періоду як проблема порівняльного літературознавства (на матеріалі романів М. Йогансена і В. Ґомбровича) / Н. Семащук // Міжнаціональні горизонти і компаративістичний дискурс сучасних літературознавчих студій. Монографія / За редакцією Романа Гром'яка. – Тернопіль : ТНПУ, 2005. – С. 227–269.
13. Цимбал Я. Звукосмислові експерименти в поезії і прозі Майка Йогансена / Я. Цимбал// Слово і час. – 2003. – № 1. – С. 15–21.
14. Цимбал Я. В. Творчість Майка Йогансена в контексті українського авангарду 20-30-х років : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / Я. В. Цимбал. – К., 2003. – 20 с.

1. Психобіографія М. Йогансена. Періодизація творчості.

Майк Йогансен народився в Харкові 28 жовтня 1895 року. Початкову освіту здобув дома. Потім навчався у гімназії, присвячуючи вільний час футболу, грав в одній із місцевих команд. 1917 року успішно складає випускні іспити класичного відділення історико-філологічного факультету Харківського університету. Отримує науковий ступінь магістра філології. Ще року 1918, зізнається Майк Йогансен у своїй автобіографії, «почав писати вірші українською мовою і знайшов, що вони виходять природніше» [28, с. 173]. На 1920–1921 роки припадає його поетичний дебют.

«Наш Універсал до робітництва і пролетарських мистців українських» за підписом Миколи Хвильового, Володимира Сосюри та Михайла Йогансена у збірнику «Жовтень» від 6 листопада 1921 року заманіфестував його прихід у літературу, як, зрештою, і всього покоління «червоного Ренесансу».

Виступаючи творцем та теоретиком нового художнього слова М. Йогансен на сторінках часопису «Шляхи мистецтва» та інших періодичних видань докладає чимало зусиль задля консолідації сил молодої української літератури, виступає одним із засновників та організаторів Спілки пролетарських письменників «Гарт», обґрунтовує завдання й напрямки діяльності, бере активну участь у розбудові кутової мережі «Гарту», зокрема сприяє створенню київської організації та налагодженню плідної співпраці з письменниками-киянами.

Період, то розпочинався 1925 роком, виявився особливо плідним для Майка Йогансена та його найближчого оточення, вершинним за творчим піднесенням і художнім виявом. Щодо зовнішніх атрибутів, то цей відтинок часу також умовно можна означити добою ВАПЛІТЕ і «Літературного ярмарку».

Спроба Йогансена відмежуватися від надмірної ідеологізації через створення ще 1930 року «техно-мистецької групи «А»» за тих умов не могла бути зреалізована. Пролітфронт став останнім організаційним прихистком для більшості колег-однодумців Майка Йогансена, тієї групи «партійної радянської інтелігенції», що так чи інакше еволюціонувала через «Гарт», ВАПЛІТЕ й «Літературний ярмарок» і мала свою «своєрідну систему поглядів на літературу, на мистецтво й навіть на життя й що притримувалася певних громадсько-етичних ідеалів» [27, с. 16].

18 серпня 1937 року Майка Йогансена було заарештовано. Підставою для ув'язнення, майже за сценарієм, описаним у повісті, щоправда, з іншою атрибутикою, послужили «матеріали про участь Йогансена в діяльності антирадянської. націоналістичної організації, яка прагнула шляхом терору й збройного повстання проти Радянської влади відірвати Україну від Радянського Союзу» [16, с. 213].

На цій підставі письменника засудили на смерть «з конфіскацією всього особисто йому приналежного майна» і розстріляли 27 жовтня 1937 року в Лук'янівській в'язниці Києва. Вирок було скасовано, і «справу про нього виробництвом» припинено «за відсутністю складу злочину» 20 березня 1958 року.

Авторське окреслення власного доробку лягло в основу поділу поетичної творчості Йогансена на три періоди, означених у часі виходом етапних книжок: перший – 1921 – 1924 рр., другий – 1925 – 1930 рр., третій – 1931 – 1933 рр. Цей поділ можна віднести і до всього творчого шляху, поставивши крайньою датою смерть письменника.

2. Особливості поетичного доробку М. Йогансена.

Книги поезій: «Д'горі» (1921),«Крововеє коло» (1923), «Революція» (1924), «Пролог до Комуни» (1924); теоретична розвідка «Елементарні закони версифікації (віршування)» (1922). Спираючись передусім на

мову, адже «тільки в мові – невичерпне джерело нових образів, Майк Йогансен на своїх «філософічних ландшафтах» (саме такий підзаголовок мала знакова у творчості поета книжка «Кроковеє коло») вибудовує неоромантичний міф про творення нового світу – «космосу» – «Комуни» – «Ірію» – «України».

На початку творчого шляху молодому поету властивий мотив мрійних «островів хмар», який О. Білецький називає «запізнілим романтизмом».

У першій збірці «Д'горі» поетичними засобами відтворив епоху революції та громадянської війни, яку бачив у високих героїчних тонах. Звертаючись до фольклорних джерел, М. Йогансен переосмислює їх у світлі ренесансних ідей (зб. «Кроковеє коло», 1923). Поетична збірка «Ясен» (1929) виявила нову якість творчих пошуків М. Йогансена: від стихійної революційності молодого українського інтелігента раннього періоду творчості письменник еволюціонізує у напрямку «романтика чистого слова». Пізньому періодові творчості М. Йогансена властиве звернення до сюжетного вірша, балад, віршованих оповідань.

У центрі теорії поезії і поетичної практики – проблема слова. Розробляючи свою теорію образності слова, виділяє образність первинну (прояснення внутрішньої форми слова, О. Потебня) і вторинну (явище паронімічної атракції – зближення слів, далеких за змістом і за походженням, але близьких за звучанням).

Один з важливих способів зображення світу – паронімія. Паронімічні сполуки перестають бути фактом власне звукової організації поезії і стають носіями смислових зв'язків. Звукосемантична актуалізація асоціативних зв'язків виступає як цілком усвідомлений поетичний прийом. Паронімія дає ключ до розуміння образної системи поета, розкриває глибинні філософські пласти його поезії. При цьому смислові й фонетичні асоціації доповнюють одна одну, одночасно творячи поетичний образ.

Зближення, засновані на формальній подібності, можна витлумачити як семантично мотивовані, тобто такі, що відображають якусь онтологічну реальність. Цей розширений «філологічний» всесвіт виявив безліч нових стиків, зв'язків між відомими, здавалося б, речами: щось спільне об'єднує у сполуки слова *полив'яна полова, осяяний осені синіючий сон, радісне радіо, одинокий коник, димніші домни, мисливське мислення* тощо.

Переважаюча тропеїчна ознака ідіостилю М.Йогансена – метафоризм. Важливе образне і світоглядне навантаження несуть *метаморфози*, котрі виступають як реалізація словесної побудови. Поет прагне образного злиття, тому часто реальний і метафоричний ряди у його поезії поєднуються в одному фантасмагоричному видиві. Якщо у футуристів (М. Семенко, Г. Шкурупій) звукові

експерименти можна вважати чистою грою, то у М. Йогансена і ця гра стає засобом проникнути у смислові таємниці мови.

Р. Мельників. «“Міфологізована” поетична гра з її тонким імпресіоністичним інструментарієм виходить на передній план, виступаючи одним із найоптимальніших варіантів існування художнього слова в тексті. Проте надреальність його звучання в реальності нового світу виявляється лише невдалою спробою згармонізувати модель «людина і світ». Це особливо гостро відчувається у третій і водночас останній книзі поезій – «Балади про війну і відбудову» (1933). Відпочатку романтичні «філософічні ландшафти», з яскравим домінуванням людини-творця з когорти «перших хоробрих», еволюціонують через експеримент зі словом в «обезлюднений» світ «ідей» та «речей», де героя вже немає. Залишилися хіба що фантоми на «реалістичних рейках» абсурду».

«Як усякий сильний поет, – зазначав автор у «Передньому слові» до підсумкової книжки «Поезії», що мала характер вибраного у хронологічно витриманій композиційній схемі, – я написав багато слабих віршів, чимало середніх і небагато сильних. У цій книжці я зібрав усі. Читаючи її, ви перейдете від стихійної романтики юнацьких літ через манівці романтики чистого слова до балад активного учасника соціялістичної будови» [28, с. 175], де поет, за власним зізнанням, «замість туманного романтизму намірявся дати яскраві образи «речей»».

3. Експериментальний характер прози письменника.

Перші книги одразу визначили найприкметніші риси, що вигідно вирізняла Йогансена з-поміж тодішнього письменства:

- яскраво виражена фабульність;
- чітка конструкція;
- захоплюючий, гострий, незрідка авантюрний сюжет.

3.1. М. Йогансен як теоретик прози.

«Для того, щоб нам вибитись на «велику» літературу, нам не вистачає серйозного відношення до фабульної розробки. Статичну прозу дуже люблять вчителі словесности (для диктантів), але читачі її не полюблюють», – пише автор у «підручнику» «Як будується оповідання». І далі: «Коли лірика подібна до любовної пригоди, то новела нагадує радше комерційний контракт, за яким автор обов’язується розповісти щось цікаве, а читач погоджується цьому повірити й узяти все за реальність, принаймні на час читання. Отже, щоб скласти такий контракт, треба мати чим торгувати. Систематично розповідати самого себе, як то роблять ліричні поети, в прозі не можна, в прозі це можна зробити тільки один раз.

Таким чином, ми дійшли до того, що треба щось мати до розповідання...». Вимогливість до написаного і водночас іронічна грайливість, орієнтація на потреби й запити читача та

напівсерйозне потрактування літератури як речі передусім утилітарної («…в наших умовах мистецтво міститься десь поміж мороженим та сельтерського водою щодо ролі своєї в виробничому процесі»), що, в першу чергу, спрямовувалося на порятунок власне художності слова, – все це йшло урозріз із тодішніми ідеологічними установками на твір-агітку.

Творчу практику й теорію Майка Йогансена – чи це стосується прози, чи поезії, а чи інших виявів натхнення письменника – слід сприймати як органічну єдність, як додатковий зміст, напрямок інтерпретаційної думки, окреслений самим письменником.

3.2. Художня своєрідність малої прози автора.

До збірки оповідань «17 хвилин» (1925) увійшли твори «Гнилизна», «Рахунок», «17 хвилин» та ін. Притаманна письменникові фабульна напруга зосереджується на чітко окреслених фактах – історіях окремих речей (ленінської картки, фетишованого уявного револьвера, виписаного рахунку), але взятих у досить несподіваному ракурсі. Замикає низку оповідань заглавна новела, її потужний ліричний струмінь «динамізується» пішим простуванням автора вечірнім містом, в тінях якого ще продовжує жити давноминулий Харків. Психологічний «речовізм» та притаманні письменникові кінематографічність, «подієвість» композиції твору виступають засобом конструювання світу «маленької», звичайної людини і в уривках сатиричної оповіді про «філософа» Майбороду, оприлюдненої тоді ж таки на сторінках журналу «Всесвіт».

1931 рік – початок нового періоду. Опубліковано дві збірки прози: «Оповідання про Майкла Паркера» та «Житія Гая Сергійовича Шайби». Деякі твори продовжують розвивати сповнені незвичайними подіями, динамікою розгортання авантюрні сюжети, намічені в ранніх оповіданнях, решта творів, вміщених у цих двох книгах, «Списана спина» і «Життя Гая Сергійовича Шайби», подаючи оригінальні зразки поетичних «мотто» та текстових вкраплень, замикаються в ідейному колі сюжетних колізій «героїчних буднів» «соціалістичної будови». Подібні тенденції можна також відзначити і в творах «Оповідання слюсаря Шарабана» та «В гостях у Н-ській дивізії», які разом із «Появою, пригодами і смертю Майкла Паркера» та повістю «Подорож ученого доктора Леонардо…» увійшли до останньої книги прози письменника «Оповідання» 1932 року. Однак не варто відносити подібні зміни до наслідків зумовленої зовнішніми обставинами еволюції письменника, чи то пак певної деградації, адже це далеко не так. Маємо справу знов-таки з певним експериментом на ідейно-жанровому рівні і, відповідно, з адекватним задуму втіленням. Цікаві саме з цього погляду збірки гуморесок Майка Йогансена 1924 року «Луб'яне

решето» та «Солоні зайці», що вийшли друком у серії «Весела книжка» видавництва «Плужанин».

3.3. Романістика М. Йогансена: ігрові стратегії.

Роман «Пригоди Мак-Лейстона, Гаррі Руперта та інших» (1925) побудований за кращими традиціями жанру пригодницького роману, твір містить також і низку рис власне йогансенівського почерку літературного експерименту:

- яскраво виражена кінематографічність викладу;
- напружено подієва змінюваність «кадрів» та місця їхнього розгортання (Америка, Британія, Франція, Африка, Україна);
- демонстративний монтаж окремих епізодів, подекуди навіть епатажний, скажімо, посиланням на джерела запозичень – «Казки народів Африки», редаговані Григорієм Петниковим, лист Фрітьйофа Нансена тощо;
- багатолінійність та багатоплановість сюжету, що об'єднується наскрізною магістраллю – історією родини Лейстонів;
- подання кожного розділу як окремого випуску, оригінально оформленого художником Вадимом Меллером;
- обкладинкові колажі і знакова типографіка безпосередньо в текстовому просторі, та, на підсилення сюжетної напруженості, – з коротким припочатковим змістом і анонсом наприкінці;
- класична літературна містифікація, що забезпечує додатковий відсоток читабельності: попри те, що уривки з роману впродовж 1924 року були оприлюднені в періодиці за підписом Йогансена, – вже 1925-го він виходить під псевдонімом. У передмові зазначається, що ім'я на обкладинці – «Віллі Вецеліус – псевдонім Антона Райнке, що народився р. 1891 в німецьких колоністів у Запоріжжі (на Хортиці)» [30, с. 227] і загинув у випадковій сутичці з фашистами в Німеччині. Авторові передмови, схованому під криптонімом М. К., «довелося, перекладаючи (на обкладинці ж стоїть «переклад А. Г. Г.») дописувати останню главу» [30, с. 228], де, між іншим, вмонтовуються напівзмістифіковані факти з життя цілком реальної людини – художника Сашка, прибулого до Харкова з Німеччини і знаного нам тепер як Олександр Довженко.

Твір мав неабиякий успіх – протягом 1925 року вийшло десять випусків загальним накладом 100 тисяч примірників.

У виданні 1930 року Майк Йогансен об'єднав два авантюрно-гострі сюжети («Подорожі ученого доктора Леонардо і його майбутньої коханки Альчести у Слобожанську Швайцарію» та «Неймовірні авантури дона Хозе Перейри у Херсонському степу») однією композицією та загальною назвою «Подорожі ученого доктора Леонардо і його майбутньої коханки прекрасної Альчести у

Слобожанську Швайцарію», використавши свій улюблений принцип кінематографічної динамічності.

Увиразнюється і загальна літературно-ігрова концепція «Подорожі...» – кільцева композиція: англомовна передмова – уривок неопублікованої праці автора «Ландшафт в літературі» з вказівкою використання лише для критиків, – якій передує епіграф латиною з Ґорація: «Небо, а не душа змінюється, коли на морі мандруєш», подана українською наприкінці твору, щоправда, без зауваги, проте з поширеним коментарем.

Цей експериментальний твір можна потрактувати як вершинний і у прозовій, і в поетичній творчості Майка Йогансена періоду «манівців романтики чистого слова», доби «туманного романтизму» – епохи ВАПЛІТЕ і «Літературного ярмарку», останній рік якої своїм початком ще давав підстави для сподівання.

Про ще один твір, датований 1936 роком, згадує Микола Глобенко в огляді «Література останніх десятиліть»: «Сконфіскований цензурою автобіографічний роман «Югурта», що являв широку картину передреволюційного Харкова, до читача не дійшов». Оригінал рукопису був вилучений НКВС і, ймовірно, знищений під час відступу більшовиків з Харкова в роки Другої світової війни. Щоправда, в архіві відомого московського перекладача П.Б. Зенкевича віднайдено здійснений ним 1936 року переклад твору російською мовою.

Майстерно виконане епічне полотно передреволюційного Харкова з широким спектром соціального зрізу: від господарів міста до журавлівських бабів та буденних «ваньків», – максимально концентрується у часі й дії: всього лише у кілька днів, що, за дивним збігом обставин і подій, хід яких спричинило падіння з коня поліцейського, а також причинно-наслідкових зв'язків, відображених у багатолінійності сюжету, – стали останніми днями дитинства сина гімназійного вчителя, зачарованого красою природи мурашиного короля Югурти Янсона, для котрого зі смертю батька (композиційною кульмінацією повісті) розпочинається доросле життя.

Однак ці «мотиви» – лише побіжні, третьорядні асоціації в розгортанні головної сюжетної лінії – по-щемкому світлої історії кохання Югурти Янсона та Клави Ізвєкової, двох щасливих людей, котрих після довгих років розлуки і мандрів знову поєднав оновлений Харків.

3.4. Жанрове багатство прози.

У другій половині 20-х рр. Майк Йогансен відкриває для себе кіно, пише спільно з Юрієм Тютюнником, амністованим соратником Симона Петлюри, сценарій фільму «Звенигора» (надалі змінений і поставлений Олександром Довженком, зі зміщенням концептуально-символічного навантаження у бік класового розбрату українського

народу, внаслідок чого Йогансен взагалі відмовляється від авторства), а також сценарій «Марево землі». Та ще більше його поглинає театр. «Березіль» ставить оперету «Мікадо» (написана у співавторстві з Миколою Хвильовим і Остапом Вишнею) та ревю «Алло на хвилі 477». Також письменник плідно працює над перекладами у тому числі й драм, активно експериментує зі словом, що особливо яскраво простежується на межі різних жанрів.

Йому закидали, що він не добачав завдань, які ставить комуністична партія перед письменниками, й ігнорує їх. Йогансена відсилають у творче відрядження в нафтову промисловість. У висліді чого з'являється книжка його нарисів про нафту «Кос-Чагил на Ембі», але і в ній критика знаходить контрреволюційні натяки». Книга датована 1936 роком. Варто наголосити, що Майк Йогансен, автор шести книг нарисів («Подорож людини під кепом: Єврейські колонії» (1929), «Подорож у радянську Болгарію» (1930), «Три подорожі» (1932), «Під парусом на дубі» (1933), «Подорож у Дагестан» (1933) та «Кос-Чагил на Ембі» (1936)), – виступив зачинателем у вітчизняній журналістиці цього популярного й нині документального жанру. Рясно пересипані віршами нариси Йогансена наближаються до кращих зразків його прозового доробку.

У складний, з погляду психології творчості, час енергія пошуку не залишає митця, він активно працює зі словом, зокрема в журналістиці – над подальшою реалізацією свого нового проекту – «Універсального журналу». Головний принцип часопису полягав у простій тезі – про все на світі можна сказати цікаво. Окрім того, Майк Йогансен віднаходить ще одну форму можливого вияву художності, продовжуючи роботу в галузі дитячої літератури (перші оповідання «Жабка», «Кіт Чудило», «Собака (Джек)» вийшли під однією обкладинкою ще 1929 року). Щоправда, у творах «Хитрі качки» (1935), «Старий вепр» (1936), «Джан та інші оповідання» (1937), адресованих молодшому читачеві, стильова манера письменника дещо видозмінюється, можливо, й з огляду на специфіку жанру, адже цілком по-йогансенівському химерною виглядає новела «Ситтутунга» у першому числі «Червоного шляху» за 1936 рік, хоча водночас можемо констатувати її аж занадто схематичний характер.

ДРАМАТУРГІЯ ПЕРІОДУ 10 – початку 30-х рр. ХХ ст.: ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО

План

1. Основні напрямки розвитку українського театру 1910–1930-х рр.
2. Тематично-жанровий діапазон драматургії.
3. Роль М. Куліша в розвитку драматургії 1920-х рр.

Базова література

1. Історія української літератури ХХ ст. : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. В. Г. Дончика. – К. : Либідь, 1993. – Т. 1. – 789 с.
2. Свербілова Т. Від модерну до авангарду: жанрово-стильова парадигма української драматургії першої половини ХХ ст. / Свербілова Т., Малютіна Н., Скорина Л. ; за заг. ред. Л. Скорини. – Черкаси : Вид. «ПП Чабаненко Ю.А.», 2009. – 598 с.

Допоміжна література

1. Голобородько Я. Микола Куліш: людина, аналітик, митець, особистість / Я. Голобородько // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях і колегіумах. – 2002. – № 5. – С. 184–193.
2. Костюк Ю. Творча і громадська діяльність Якова Мамонтова / Ю. Костюк // Мамонтов Я. Твори. – К. : Дніпро, 1988. – С. 5–35.
3. Лавріненко Ю. Кость Буревій – Едвард Стріха / Ю. Лавріненко // Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933. Поезія – проза – драма – есей. – К. : Вид. центр «Просвіта», 2001. – С. 336–344.
4. Наєнко М. Наступ: Творчий шлях Івана Дніпровського / М. Наєнко // Дніпровський І. Яблуневий полон: Вибрані твори. – К. : Дніпро, 1985. – С. 5–20.
5. Голобородько Я. Мистецтво полюсів і полюси мистецтва (Про творчі взаємини Л. Курбаса, М. Куліша і М. Крушельницького) / Я. Голобородько // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях і колегіумах. – 2001. – № 1. – С. 164–174.
6. Красильникова О. Драматургічні образи Миколи Куліша: сценографічна інтерпретація / О. Красильникова // Слово і час. – 1993. – № 12. – С. 63–67.
7. Криловець А. Трагедія Якова Мамонтова «Коли народ визволяється»: проблематика, літературний контекст // Криловець А. Українська література перших десятиріч ХХ ст.: філософські проблеми. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – С. 137–144.
8. Кузякіна Н. Несподіваний сюжет (Із слідчої справи Миколи Куліша) / Н. Кузякіна // Київ. – 1991. – № 11. – С. 130–135.
9. Попович-Семенюк М. Філософія кохання М. Куліша / М. Попович-Семенюк // Слово і час. – 1993. – № 9. – С. 45–50.
10. Ромащенко Л. Павло Полуботок як історична особа та художній образ (за драмою Костя Буревія «Павло Полуботок») / Л. Ромащенко // Українське літературно-мистецьке відродження 20-х років ХХ ст.: Питання стилю, проблематики, поетики, мови. – Черкаси : Брама-Україна, 2005. – С. 231–237.

1. **Основні напрямки розвитку українського театру 1910–1930-х рр.**

Професійний театр 20–30-х рр. розвивався у двох напрямах, які умовно можна назвати «психологічним» та «експериментальним» театром. «Психологічний» напрям пов'язаний з театром ім. І. Франка, керованим Г. Юрою. «Експериментальний» тип театру – це, насамперед, пошуки «Березолю», керівник якого Л. Курбас намагався створити так званий «театр дії», «рефлексологічний» театр, який на відміну від театру «психологічного» спирався на активну позицію глядача і був здатний втілювати найскладніші речі світового (насамперед західноєвропейського) репертуару. Характерним є те, що і театр ім. І. Франка, й «Кийдрамте», з якого виріс «Березіль», обидва походять з Молодого театру, що існував у революційні роки. Теоретичні пошуки Л. Курбаса мали в основі загальноєвропейські джерела, з якими режисер був ґрунтовно обізнаний. Водночас його концепція перетворення багато в чому випередила ідеї часу та збіглася певною мірою з науковими уявленнями сучасної психології. За Л. Курбасом, мистецтво, щоб осягти діалектику дійсності, повинне вдаватися до образного перетворення, яке засноване на законах асоціативного мислення.

У 1926 р. «Березіль» переїздить до столиці (Харків), стає централізованим українським театром. Вистави «Народного Малахія» та «Мини Мазайла» за творами М. Куліша дали привід для політичного цькування Л. Курбаса як режисера, так і М. Куліша як драматурга. Театр Л. Курбаса – М. Куліша був, по-перше, філософським, тобто охоплював трагізм нового життя, а, по-друге, він був по-європейському національним. Тому й нависла над ним загроза знищення.

Драматургію пореволюційної доби неможливо уявити без народної трагедії М. Куліша «97», постановкою якої театром ім. І. Франка (режисер Г. Юра) у 1924 р. починається славне десятиріччя українського театру, яке трагічно завершилося в 1933 р. «97» – єдина п'єса М. Куліша, щодо якої не було, як з іншими п'єсами, вбивчої карколомності в оцінках. В п'єсі побачили нове психологічне мистецтво, змістом якого є повернення до революційних ідей та загибель одного сільського комнезаму під час голоду 1921 р. Сучасники, на думку Т. Свербілової, не змогли побачити в п'єсі умовного психологізму, справжньої народної трагедії нації, осліплення чужою ідеєю.

2. **Тематично-жанровий діапазон драматургії.**

Мелодрама на тему громадянської війни: І. Дніпровський (І. Шевченко) «Любов і дим» (1925), «Яблуневий полон» (1926).

Тема ідейного фанатизму порушувалася в Західній Україні. Я. Галан – «Дон Кіхот із Еттенгайму» (1925–1927), «Вантаж» (1927–1928), «Вероніка» (1928–1929). Поетика модернізму. П'єси 30-х рр. позбавлені цих рис: памфлет «99 %», «Човен хитається» – 1930; «Осередок» (1932).

Драматичні етюди: Я. Мамонтов «Dies irae» (1922), «Третя ніч» (1922), «Захід» (1922).

Ліричні драми, п'єси романтичного, символічного спрямування: Я. Мамонтов «Дівчина з арфою» (1922), «Веселий Хам» (1926).

Фантастична п'єса, що тяжіє до антиутопії: Є. Кротевич «Син сови» (1923); І. Кочерга – п'єса-феєрія «Марко Проклятий» (1928), «Майстри часу» (1934); М. Ірчан «Радій» (1927). Іншу функцію фантастика виконує у «Думі про Британку» (1937) Ю. Яновського.

Історична драма. Найпомітніші постаті – Богдан Хмельницький і Тарас Шевченко, яких позбавлено історичної конкретики й перетворено на символ національної історії в її класовому варіанті: О. Корнійчук «Богдан Хмельницький» (1938), драматичний етюд П. Тичини «Шевченко і Чернишевський»; К. Буревій «Павло Полуботок» (1928), І. Кочерга «Алмазне жорно» (1927), «Свіччине весілля» (1930), І. Микитенко «Маруся Шурай» (1934).

Соціально-побутова комедія: Я. Мамонтов «Рожеве павутиння», І. Микитенко «Соло на флейті» (1933–1936), «Дні юності» (1931–1936).

Соціально-психологічна драма сучасної авторам тематики: М. Ірчан «Дванадцять» (1923) – реальні події (революційні виступи в Галичині 1922 р.); «Родина щіткарів» (1924), «Отрута» (1927); І. Микитенко «Диктатура», «Світіть нам, зорі» («Кадри») – 1930, «Справа честі» (1931), «Дівчата нашої країни» (1933), «Як сходило сонце» (написана 1937, надрукована 1962), «Бастилія божої матері» (1933).

Сатиричні п'єси: К. Буревій «Хами» (1925), «Овечі сльози» (1930), «Опортунія», «Чотири Чемберлени» (1931).

Жанр трагікомедії (політичної, ідеологічної, психологічної) розробляв М. Куліш.

3. Роль М. Куліша в розвитку драматургії 1920-х рр.

М. Куліш (1892–1937) – один із найвизначніших українських драматургів, лідер українського художньо-мистецького процесу, теоретик художньої культури й літератури, інтелектуал, діяч мистецького й національного руху.

Продовження М. Кулішем розробки жанрових різновидів української драматургії: драми, комедії, трагедії. Розвиток жанру соціально-побутової драми («97», «Комуна в степах»), побутової комедії («Отак загинув Гуска»), психологічної драми («Зона», «Закут»), гротескної комедії-сатири («Хулій Хурина»), абсурдистської трагедії («Народний Малахій»), філософсько-інтелектуальної драми («Вічний

бунт»), психологічно-інтелектуальної трагедії («Патетична соната»), соціально-інтимної комедії («Мина Мазайло»), алегорійно-психологічної драми («Прощай, село»), соціально-метафоричної драми («Маклена Граса»). Особливості поетики: фрагменти поетики художнього абсурду, ірраціоналізму, трагедокомедійності, поетики концептуально-структурного оксиморону (пізніше репрезентували себе в творчості Е. Іонеско, С. Беккета, С. Мрожека та інших «абсурдистів»).

Зображення інтелектуально-психологічного стану персонажа у різні моменти й фази його буття: у побутових стосунках і реаліях; екстремально загострених ситуаціях; властивому для оточенні; незвичному, невластивому для нього середовищі; у драматичні й трагедійні періоди його життя; комічних сценах і ситуаціях. Характери Миколи Куліша – це драматично-складні й художньо-самобутні утворення.

ЛІТЕРАТУРА 30-х рр. ХХ ст.: У ВИМІРАХ СОЦІАЛІСТИЧНОГО РЕАЛІЗМУ

План

1. Генеза поняття «соціалістичний реалізм».
2. Джерела соціалістичного реалізму.
3. Основні ознаки соціалістичного реалізму.
4. Український варіант соцреалізму.

Базова література

1. Ковалів Ю. «Соцреалізм» – глухий кут історії літератури / Юрій Ковалів // Слово і час. – 2009. – № 4. – С. 27–42.
2. Наливайко Д. Замітки щодо генези й типології соціалістичного реалізму / Дмитро Наливайко // Слово і час. – 2008. – № 9.

Допоміжна література

1. Бойм С. Китч и социалистический реализм [Електронний ресурс] / С. Бойм // Новое литературное обозрение. – 2005. – № 15. – Режим доступу : http://www.magazines.russ.ru/nlo/2005/15.
2. Булавка Л. Социалистический реализм: Превратности метода. Философский дискурс / Л. Булавка. – М. : Культурная революция, 2007. – 272 с.
3. Гундорова Т. Соцреалізм: між модерном і авангардом / Тамара Гундорова // Слово і час. – 2008. – № 4.
4. Гюнтер Х. Поющая родина (Советская массовая песня как выражение архетипа матери) [Электронный ресурс] / Ханс Гюнтер // Вопросы литературы. – 1997. – № 4. – Режим доступа : http://www.magazines. russ.ru/ voplit/1997/4.
5. Дзюба І. Література соціалістичного абсурду (Твори українських радянських письменників 30-х років про індустріалізацію, колективізацію, розкуркулення, голод) / Іван Дзюба // Сучасність. – 2003. – № 1. – С. 88–112.
6. Добренко Е. Сталинская культура: двадцать лет спустя / Евгений Добренко // Новое литературное обозрение. – № 95.
7. Документы свидетельствуют: Как партия руководила литературой [Электронный ресурс] / Вступ. заметка, публикация и примечания Дениса Бабиченко // Вопросы литературы. – 1997. – № 5. – Режим доступа : http://www.magazines. russ.ru/voplit/1997/5.
8. Захарчук І. Соцреалістичний канон: трансформація архетипів / Ірина Захарчук // Вісник Львівського університету. Серія: Філологія. – 2004. – Вип. 33. Ч. 2. – С. 66–73.
9. Кларк К. Имперское возвышенное в советской культуре второй половины 1930-х годов / Катерина Кларк // Новое литературное обозрение. – № 95.
10. Клейн И. Беломорканал: литература и пропаганда в сталинское время / Иоахим Клейн ; [пер. с нем. М. Шульмана] // 2005. – № 71.
11. Павлишин М. Канон та іконостас : Літературно-критичні статті / Марко Павлишин. – Київ : Час, 1997. – 447 с.
12. Пономарев Е. Даешь советскую Европу. «Путешествие на Запад» в советской литературе 1920–1930-х годов [Электронный ресурс] / Евгений Пономарев // Нева. – 2008. – № 7. – Режим доступа : http://www.magazines.russ.ru/ neva/ 2008/7.

13. Свербілова Т. Проект національної самоідентифікації вітчизняного соцреалізму та драма 30-х років / Тетяна Свербілова // Слово і час. – 2008. – № 4.
14. Социалистический канон / Под общей ред. Х. Гюнтера и И. Добренко. – СПб. : Академический проект, 2000. – 1040 с.
15. Соціалістичний реалізм: міфи і реальність // Філософська і соціологічна думка. – 1995. – Ч. 7–8.
16. Соцреализм и литература: Международный круглый стол // Вопросы литературы. – 1989. – № 4.
17. Філатова О. Український «виробничий роман»: текст і контекст / Філатова Оксана // Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки. – 2011. – Вип. 28. – С. 23–28.
18. Хархун В. Соцреалістичний канон в українській літературі: генеза, розвиток, модифікації : [монографія] / Валентина Хархун. – Ніжин : ТОФ Гідномакс», 2009. – 508 с.
19. Możejko E. Realizm socjalistyczny. Teoria Rozwoj. Upadek / E. Możejko. – Krakow: Universitas, 2001. – 117 s.
20. Suchanek L. Człowiek radziecki i nazod radziecki. Eksperyment ideoologiczny i etniczny / Suchanek L. // Współczesny stowianie wobec własnych tradycji i mitow. – Krakow : Universitas. – 1997. – S. 133–146.

1. Генеза поняття «соціалістичний реалізм».

Соціалістичний реалізм (лат. socisalis – суспільний, realis – дійсний) – унітарний, псевдохудожній напрям і метод радянської літератури, що сформувався під впливом натуралізму і так званої пролетарської літератури. Він був провідним у мистецтві з 1934 по 1980 рік. Радянська критика пов'язувала з ним найвищі досягнення мистецтва XX століття.

Перші спроби зв'язати ідеологію і партійну політику з мистецтвом, формувати ідею партійного керівництва художньою творчістю припадають на середину 1920-х років. Вирішальну роль у становленні практики партійного керівництва мистецтвом відіграла резолюція ЦК РКП(б) від 18 червня 1925 р. «Про політику партії у галузі художньої літератури». В ній чітко визначені основні принципи розвитку нового радянського мистецтва: «комуністична ідеологія», «широке охоплення тих чи інших явищ в усій їхній складності», «освоєння велетенського матеріалу сучасності», використання досягнень мистецтва минулого і, нарешті, відповідна змістові, «зрозуміла мільйонам» художня форма. Резолюція стала, по суті, спрямовуючим орієнтиром подальшого розвитку мистецтва, а також критерієм оцінки художнього рівня того чи іншого твору.

Через рік після прийняття зазначеного документа проблема творчого методу стала об'єктом більш широких дискусій. На межі 1920–30-х років практично всі літературно-художні об'єднання заходилися розробляти проблеми творчого методу, осмислювали специфіку його застосування в мистецтві, визначали найважливіші риси і особливості.

У 1920-х роках на сторінках періодичних видань велися жваві дискусії щодо визначення, яке відобразило б ідейно-естетичну своєрідність мистецтва доби соціалізму. Ф. Гладков, Ю. Лебединський пропонували назвати новий метод «пролетарським реалізмом», В. Маяковський – «тенденційним», І. Кулик – революційно-соціалістичним реалізмом, О. Толстой – «монументальним», Микола Хвильовий – «революційним романтизмом», В. Поліщук – «конструктивним динамізмом» тощо. Зустрічалися і такі назви, як «революційний реалізм», «романтичний реалізм», «комуністичний реалізм».

23 квітня 1932 р. була видана постанова ЦК ВКП(б) «Про перебудову літературно-художніх організацій», яка остаточно запрограмувала впокорення творчої інтелігенції, підготувала шляхи безцеремонного використання письменства, охрещеного «інженерами людських душ», у формуванні суспільної свідомості художніми засобами, що відповідало утилітарним інтересам компартії. Були ліквідовані всі літературні групи та об'єднання, утворювалася єдина Спілка радянських письменників.

Словосполучення «соціалістичний реалізм» уперше ужито 1932 р. в «Литературной газете» у редакційній статті «За роботу». Відомо, що авторство терміна належить Й. Сталіну, а утвердився він 26 жовтня 1932 р. на московській квартирі приборканого М. Горького. Узурпувавши владу, Сталін автоматично став єдиним інтерпретатором марксо-ленінського вчення, поширеного й на літературу. Він розглядав її як «придворну». Такою вона могла бути у форматі «соцреалізму» – за умови, що ініціатива немовби йшла від письменників. Не випадково основні засади соцреалізму генсек обговорював у присутності російських письменників М. Горького, Е. Багрицького, Ф. Гладкова, В. Катаєва, О. Фадєєва та ін., при очільних партфункціонерах на кшталт К. Ворошилова або О. Щербаня.

Визначення методу вперше було сформульоване на І з'їзді письменників СРСР в 1934 році. У статуті Спілки радянських письменників відзначалося, що соціалістичний реалізм є основним методом радянської літератури, він «вимагає від письменника правдивого, історично-конкретного зображення дійсності в її революційному розвитку. При цьому правдивість та історична конкретність художнього зображення повинна поєднуватися з завданням ідейної переробки і виховання трудящих в дусі соціалізму». У цьому визначенні схарактеризовані типологічні ознаки соціалістичного реалізму, сказано, що соціалістичний реалізм є основним методом радянської літератури. Це означає, що іншого методу не може бути. Соціалістичний реалізм став державним методом. Слова «вимагає від письменника» звучать, як наказ. Вони свідчать, що письменник має право на несвободу – зобов'язаний показувати життя «в революційному розвитку», тобто,

не те, що є, а те, що має бути. Мета його творів – ідеологічна і політична – «виховання трудящих у дусі соціалізму». Визначення соціалістичного реалізму має політичний характер, воно позбавлене естетичного змісту.

«Генетично й типологічно, – відзначає Д. Наливайко, – соцреалізм належить до специфічних явищ художнього процесу XX століття, що утворювалися за тоталітарних режимів». Це, за словами вченого, «специфічна доктрина літератури та мистецтва, сконструйована компартійною бюрократією та ангажованими митцями, накинута зверху державною владою і впроваджувана під її керівництвом і постійним контролем».

2. Джерела соціалістичного реалізму.

Джерелами «соцреалізму» визначали: утопії Т. Мора, Т. Кампанелли, Ж. Верна, Г. Веллса та ін.; усічений марксо-ленінським літературознавством реалізм XIX ст., що отрима назву «критичного», у вузькі рамки якого силоміць утискалася творча спадщина Л. Толстого, І. Тургенєва, М. Салтикова-Щедріна (найповніше відповідав вимогам штучного стилю перенасичений публіцистичним дискурсом роман М. Чернишевського «Що робити?» або описово-публіцистичні наративи Г. Успенського); натуралізм, на який спиралася соціальна критика (першорядне місце відведено творам О. де Бальзака на противагу прозі Е. Золя). Присутність реалізму вбачали у «Розмовах богів» Лукіана, «Слові о полку Ігоревім», «Робінзоні Крузо» Д. Дефо, «Людській комедії» О. де Бальзака. Спостерігалися спроби пов'язати нову літературу «соцреалізму» з «епохою пролетарських революцій» і соціалістичним рухом, починаючи з Паризької комуни, зокрема з творчістю І. Франка (повість «Борислав сміється»), В. Морріса («Вісті нізвідки»), М. Андерсена-Нексе (роман «Пеле-Завойовник»), хоча такі прив'язки виявилися надуманими, приписаними йому пост фактум, попри всі застереження, мовляв, він «не міг виникнути одразу, в готовому вигляді». Найчастіше за основне джерело творчого методу брали драму «Вороги» й особливо роман «Мати» М. Горького, в якому перетрансформовано образ Матері Божої та її Сина, почасти апелювали до «прогресивного» романтизму, неначе засвідченого тенденційно-ілюстративними творами Паризької комуни, надто ранньою прозою М. Горького, «романом виховання» «Як гартувалася сталь» М. Островського з аскетичним жертовним ідеалом, утіленим в образі Павки Корчагіна. Визнавали лише «революційний» (активний) романтизм – на противагу «реакційному» (пасивному), що мав би «зростати, переростаючи в соціалістичний реалізм», перетворювати можливість у дійсність, бути «живою мрією», розкриваючи «душу людини, так би мовити, у мить найвищої напруги», зображати «щасливе майбутнє» (А. Овчаров).

3. Основні ознаки соціалістичного реалізму.

Визначальними для соцреалізму стали такі позаестетичні принципи, як *партійність* (абсолютизований критерій класової доктрини марксизму-ленінізму), *звульгаризована народність*, що не мала нічого спільного з культурницьким резистансом саможертовного народництва XIX ст., яке в основу своєї ідеології виносило інтереси простолюду; *пролетарський інтернаціоналізм*, що насправді виявився російським великодержавництвом, уміло закамуфльованим під пролетарську комуністичну риторику. В основу розуміння партійності покладали статтю «Партійна організація і партійна література» (1905) В. Леніна, автор якої розглядав письменство в утилітарному значенні у вигляді «гвинтика і коліщатка загальнопролетарської справи».

Характерною ознакою соцреалізму стала естетизація радянської політики і політизація літератури. Критерієм оцінки твору була не художня якість, а ідеологічний зміст. Часто художньо безпомічні твори відзначалися державними нагородами.

З огляду поетики прикметними рисами (точніше, вимогами, які формулювалися на з'їздах і висловлювалися в постановах) соцреалізму називали: історичний оптимізм (кінцевим результатом історичного прогресу є комунізм), конфлікт в радянській дійсності є боротьбою хорошого зі ще кращим, а потворне – окремими недоліками, обов'язково подоланими у творі, вузька робітничо-селянська тематика, сакралізація радянської історії та вождів, обов'язковою була наявність позитивних героїв (комуністів) і негативних.

Злободенні настанови позбавляли естетичні категорії їхнього природного значення, адже художні твори поціновувалися за партійною ознакою. Їх використовували передусім з утилітарною метою. Поняття *прекрасного* застосовували для міфізування й прославлення радянського ладу і його вождів, містифікованих героїв (Г. Котовський, В. Чапаєв, Павлик Морозов, С. Кіров, чекісти, полярники та ін.), для експансивного пафосу, спрямованого на підкорення довкілля, *потворне* – для «викриття» «класових ворогів», «куркулів», «шкідників», «шпигунів» та ін., знешкодження демологізованої антропології тощо, зумовлюючи появу ініціаційних творів, як «Історія радості» І. Ле, «Аванпости» І. Кириленка тощо, в яких формуються класово свідомі герої.

Згідно з програмою та інтересами компартії виховувати «нову людину», слухняного й фанатичного виконавця її волі за зразок брали образ «залізного більшовика» без сумнівів і моральних терзань, інтенсивно міфізованого в тогочасній літературі. Письменники зобов'язані були «оспівувати», крім компартії та її вождів і революціонерів, також і дружбу народів, «людину праці», класову свідомість пролетаріату, «щасливе» життя за умов соціалізму на

противагу важкому передреволюційному минулому, радянський патріотизм, звинувачуючи різних «ворогів народу», обстоювати надуману й небезпечну за своїми наслідками ленінську теорію «боротьби двої культур», дотримуватися жанрово-стильових рецептів, суворо регламентованих партійними теоретиками соцреалізму тощо. Єдиним критерієм літератури проголошували далекий від неї марксизм-ленінізм, матрицю якого свавільно накладали на твори класиків і сучасників, які часто «не доростали» до його розуміння, що, мовляв, шкодило їхньому таланту.

Змістовою основою соцреалізму був міф «нової ери» із прихованими алюзіями на едем, що мав свої метафоричні відповідники, сформульовані письменниками. Таким чином, бажане трактували як дійсне, жанрово-стильова та образна специфіка літератури була призначена оформлювати дозволену тему (наприклад, виробничий роман).

4. Український варіант соцреалізму.

Культурне піднесення в радянській Україні припинилося у 1932–1933 рр., коли розпочалось масове знищення талановитих діячів української літератури, мистецтва, науки. Саме тоді розпочалося тотальне підкорення всіх форм професійної культури ідеологічним та естетичним догмам соціалістичного реалізму, що мало трагічні наслідки для духовного життя народу. Навіть талановиті радянські письменники, поети, художники, режисери, які працювали в 1930-х роках, змушені були орієнтуватися на пересічні ідеологічні стандарти та художні прийоми. Прикладом може бути поезія П. Тичин, творчість О. Довженка, драматургія О. Корнійчука.

У 30-х роках розпочався злет кар'єри драматурга, кінорежисера, партійного діяча О. Корнійчука. На Всесоюзному конкурсі у Москві 1933 р. його п'єса «Загибель ескадри» була відзначена премією. Успішно йшли в театрах спектаклі за його п'єсами «Платон Кречет» (1934, друга редакція 1963 р.), «Правда» (1937 р.). «Богдан Хмельницький» (1939 р.), «Фронт» (1942 р.), «В степах України» (1941, друга редакція 1963 р.), «Макар Діброва» (1948 р.), «Сторінка щоденника» (1964 р.), «Пам'ять серця» (1969 р.) тощо. Персонажі багатьох творів О. Корнійчука позначені виразною індивідуальністю, автор прагне до психологічного аналізу. Значення творчості О. Корнійчука в тогочасному культурному житті засвідчує те, що виконанням ролей у його п'єсах прославили себе актори А. Бучма, Ю. Шумський, Д. Мілютенко, Н. Ужвій, В. Добровольський, О. Ватула, М. Яковенко, О. Кусенко та ін.

Водночас драматургії О.Корнійчука притаманні соціальний схематизм, спрощеність життєвих ситуацій, відхилення від життєвої правди. Послідовне проведення «лінії партії», вірність принципам

соціалістичного реалізму – все це сприяло не лише мистецькій, а й політичній кар'єрі драматурга, який був керівником Спілки письменників України (1946–1953 рр.), Головою Верховної Ради УРСР (1959–1972 рр.), лауреатом державних премій. Визнання О. Корнійчука комуністичними вождями не зробило його творчість правдивою, але надало саме його естетично-міфотворчим образам величезного впливу на повоєнну генерацію в Україні. У його творчості була закладена «естетична» основа «денаціоналізації» українського мистецтва та «класової» ворожості до мистецтва Західної Європи загалом.

В. Хархун. Концепція українського соцреалістичного іконостасу формується навколо постаті основоположника. Його роль призначено виконати Павлу Тичині, який мислиться як зразковий український соцреаліст.

Концепт абсолюту орієнтований на образ Леніна та його репрезентативну модель – ленініану. Остання постає як автономний естетичний проект, що визначив кодифікування позитивного героя, типологію функціональних ролей митця, ідеологічні й естетичні програми літератури. Це літературний канон із трьома фазами:

- рання ленініана формує культ Леніна як тоталітарного «абсолюту»;
- сталінська узаконює владу нового вождя;
- постсталінська – це фінальна фаза одержавлення та уніфікації культу Леніна.

Це також христологічна модель тоталітарного мислення (ленініана постає як тоталітарне євангеліє та іконографія).

О. Філатова. ...український роман на тему індустріалізації (кращі його зразки), попри нерівнозначний ступінь художньої довершеності, визнають «певним здобутком у розширенні жанрово-тематичних обріїв національної літератури, у функціональному й стилістичному збагаченні літературної мови», що репрезентував «відголоски тих новаторських пошуків та навіть експериментаторства, які були притаманні романістиці 20-х років», однак не витримав перевірки часом і не зберіг свого ідейно-естетичного значення.

«Виробничий» роман виразно репрезентує калейдоскоп, точніше, безперервний потік явищ, подій, фактів, які відтворюють конкретний процес індустріалізації, в основному локалізований межами України, рідше – інших республік СРСР (що, власне, засвідчує «географія» та хронологія зображуваних подій, які часто співпадають із явищами конкретно-історичної соціальної реальності): проблеми героїчної праці й активної боротьби шахтарів Донбасу, гірників Криворіжжя порушуються в романі «Тинда» (1930) Д. Гордієнка, «Кварцит» (1932) О. Досвітнього, «Моцарт і ботокуди» («Долина Май») (1934) О. Кундзіча. Історія будівництва Харківського

тракторного заводу розглядається в романі «Тракторобуд» (1931) Н. Забіли, Дніпровської гідроелектростанції – у романі «Бурун» (1932) С. Скляренка, Луганського паровозобудівного заводу – в романі «Напередодні» (1938) І. Сенченка. Про «трудовий фронт» харківських паровозобудівників йдеться в романі «Петро Ромен» (1932) Г. Епіка, будівництво нового міста Стальгород – в романі «Народжується місто» (1932) О. Копиленка; про створення вітчизняного літакобудування – в романі «Крила» (1931) В. Кузьміча, боротьбу робітників суднобудівного заводу за перевиконання планів на тлі загострення класової боротьби – в романі «Помилка» (1933) С. Скляренка. Питання підвищення темпів виробництва та поліпшення якості продукції на хімічному заводі розглядаються в романі «Інженери» (1934) Ю. Шовкопляса тощо.

Індивідуально-авторську інтерпретацію соціалістичного будівництва в союзних республіках репрезентує «Роман міжгір'я» (1929–1935) І. Ле, у першій частині якого йдеться про будівництво іригаційної системи та електростанції в Узбекистані, у другій – про будівництво зрошувальної системи у Голодному степу та спорудження заводу сільськогосподарських машин у Ташкенті. У межах радянських ідейно-естетичних декларацій вибудовується структура романів «Справа серця» (1933) В. Вражливого (про будівництво нафтопромислів у степах Казахстану), «Зоряна фортеця» (1933) (про будівництво Магнітогорського металургійного комбінату) та «Море відступає» (1934) О. Донченка (про освоєння нафтових родовищ Каспійського моря).

Цілком очевидно, що твори на магістральну тему індустріалізації, обумовлену соціальним (= партійно-державним) замовленням у літературній сфері, стали зразком нового жанрово-тематичного різновиду вітчизняної літератури з чітко оприявненою ідеосферою буття, «новою мовою, формою, стилем». Як відомо, міцної традиції художнього аналізу проблем робітництва, урбанізації, індустріального оновлення в дискурсі української літературної історії сформовано не було. Як і не було, власне, сформовано в Україні на той період великої, технічно розвиненої промисловості та повноцінного, урбанізованого суспільства.

УКРАЇНСЬКА ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА 30-х рр. ХХ ст.: ВИХОВАННЯ ПОЧУТТІВ

План

1. Дитяча література як складова частина літературного процесу.
2. Розвиток дитячої літератури у кінці 1910-х – у 1920-х рр.
3. Зміна морально-етичних орієнтирів у дитячій літературі 1930-х років.

Базова література

1. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Двадцяті роки: літературні дискусії, полеміки: Літературно-критичні статті / Упор. В.Г. Дончик. – К. : Дніпро, 1991. – 366 с.

Допоміжна література

1. Калита Н. »Свої» і «чужі» у циклі казок О. Іваненко «Великі очі» (до проблеми витворення радянського міфа) / Н. Калита // Молода нація: [альманах]. – К., 1999. – Вип. 13. – С. 106–112.
2. Вернигора Н. М. Література для дітей у ХХ ст.: жанрово-тематичний аспект / Н. М. Вернигора // Наукові записки Інституту журналістики. – К. : Інститут журналістики КНУ Тараса Шевченка, 2004. – Т. 14. – С. 87–94.
3. Дереза Л. Жанр казки у творчості Оксани Іваненко / Людмила Дереза // Літературне краєзнавство. – Полтава, 2002. – С. 39–45.
4. Карацупа В. Минуле української фантастики (про українських письменників Володимира Винниченко, Дмитра Бузька, Юрія Смолича та Миколу Трублаїні) / В. Карацупа, В. Левченко // УФО. – 2008. – № 3. – С. 52–60.
5. Кіліченко Л. М. Українська дитяча література : [навч. посіб.] / Л. М. Кіліченко. – К. : Вища школа, 1988. – 264 с.

1. Дитяча література як складова частина літературного процесу.

Література для юного читача початку ХХ ст. постала з гуманістичних традицій української літератури ХІХ ст. і так само мала дві виразно окреслені тенденції, дві проблемно-тематичні домінанти. Одна з них – це виховання загальнодемократичного світогляду, людської гідності, честі, внутрішньої свободи особистості. Друга – прагнення більшості авторів прищепити молоді паростки національної свідомості, любов до рідного слова, до свого народу, гордість за нього.

На початку ХХ століття означений жанр представлений такими іменами як Олена Пчілка, І. Франко, М. Коцюбинський, Леся Українка, В. Самійленко, Б. Грінченко, В. Винниченко, Олександр Олесь, Уляна Кравченко, Катря Гриневичева та ін. Ввійшли до кола дитячого читання й твори С. Васильченка, А. Тесленка. Їхнім адресатом був переважно селянин, малоосвічений, небагатий читацьким досвідом. Але оповідання про дітей, близькі до юного читача своїм героєм, були, як правило, зрозумілі дітям завдяки специфічній концепції

адресата. Більшість названих письменників склали авторський актив журналу «Дзвінок» (видавався у Львові в 1890–1914 рр.) та створеного Оленою Пчілкою 1906 р. журналу «Україна молода», який видавався з перервами до 1915 р. Це були, по суті, єдині в Україні періодичні видання, адресовані дітям. І хоч художній рівень надрукованих там творів був досить високий, переоцінювати вплив цих видань на читацьку аудиторію не варто. Вона була невелика.

Значно більшим був вплив на письменницьку аудиторію. То був стартовий естетичний рівень для молодих письменників, які прийшли в літературу в 20-і роки.

2. Розвиток дитячої літератури у кінці 1910-х – у 1920-х рр.

Дитячих книжок у 1920-х рр. видавалося досить багато. У 1917–1918 роках, попри всілякі ідеологічні перешкоди, в українську дитячу літературу постійно приходили талановиті автори, народжувалися нові жанри, оновлювалась манера оповіді. В 1919 р., наприклад, в Україні вийшло близько 150 назв для дітей і серед них понад дві третини – українською мовою. Тільки в Києві випуском дитячої літератури займалися видавництва «Час», «Друкар», «Вік», «Вернигора», «Криниця», «Волошки», «Нашим дітям», приватні видавництва Є. Череповецького, М. Грінченко та ін. Крім класиків української літератури, друкувалися й переклади з Д. Дефо, Р. Кіплінга, М. Твена, Г.-Х. Андерсена тощо. Прямим продовженням традицій були вірші П. Тичини («А я у гай ходила», «Хор лісових дзвіночків»).

У другій половині 20-х років XX століття з'являються перші пригодницькі та науково-фантастичні твори, яких дореволюційна література для дітей не знала. Популярними стають так звані шкільні повісті. Нового звучання набуває літературна казка, розвиваються історична проза й драматургія для дітей.

Втім, на думку С. Іванюка, не вони визначали шлях нової літератури. Вимоги ідеологічної наснаженості творів для майбутніх громадян лунали все гучніше і згодом поставили дитячу літературу під повний контроль Держметодкому Народного комісаріату освіти: жодна книжка не могла вийти в світ (меншою мірою, але це стосувалося й приватних видавництв) без грифу «Допущено до вжитку».

Одним із найпомітніших наслідків такого вульгарно-соціологічного контролю стала заборона казки, романтики, фантастики, що скувала дитячу літературу в 20-і роки.

Революція, знищивши цілу соціально-економічну систему, спричинила колосальну інерцію деструкції, що захопила всі сфери людського буття. Романтична ідея векторності дитини – тобто односпрямованості в часі, розуміння юного героя як представника прийдешніх поколінь, позбавленого власного конкретного минулого, – була на ті роки досить популярною. Звідси й типовий конфлікт – протиборство майбутнього (уособленого, як правило, образом юного

героя) з минулим (дійсність із невикоріненими «пережитками»). Такими були «Пилипко» та «Червона хустина» А. Головка, «Злодій» М. Іваницької, «Приблуда» С. Васильченка, «Весела компанія» В. Чередниченко, «Хмереч» Ю. Платонова. Автори не акцентували на індивідуальних рисах характеру і, таким чином, давали читачеві широкі можливості для самоототожнення з героєм. Такою специфікою героя й конфлікту зумовлена й відсутність у дитячій літературі 20-х років негативних юних персонажів. Фактично перша спроба змалювати образ дитини – носія темних сил у конфлікті – це образ Пувички з повісті І. Микитенка «Вуркагани» (1929).

Серед проблем, що їх автори ставили в своїх творах, майже неодмінно була проблема колективного й індивідуального. Переважне вирішення її: самозречення, самопожертва героя, індивіда на користь інших, колективу, народу (оповідання А. Головка, повісті Г. Бабенка, О. Донченка, Д. Заянчківського, І. Ковтуна, Ю. Платонова, П. Рєзнікова, В. Таля (Товстоноса), П. Усенка, В. Чередниченко та ін.). Чи не єдиний виняток – оповідання С. Васильченка «Приблуда» (1924), герої якого – мешканці дитячого будинку, колектив – ідуть на самопожертву заради одного – «музиканта Мишка». На жаль, цей гуманістичний пафос виявився не на часі, не відповідав домінантним тенденціям «класової боротьби».

На рубежі десятиліть з'являється анімалістична проза, до якої звертається чимало авторів. Блискучі оповідання про стосунки людини й природи вийшли з-під пера М. Йогансена. Тонка спостережливість, психологізм, влучна художня деталь, доброзичливий гумор – усім цим забезпечувалась добра й мудра авторська позиція.

Надзвичайно поширеною була тема життя дитячого будинку, комуни, колонії, – це сумне явище дійсності, наснажене революційно-романтичним пафосом, широко відбилося в дитячій літературі. Ідея векторності, спрямованості в майбутнє знаходила своє втілення і в історичних творах (скажімо, повість Г. Бабенка «Шляхом бурхливим»).

Подальші зміни в дитячій літературі (не в кращий бік) були спричинені пильною увагою керівництва країни до виховання «належного підростаючого покоління». На рубежі десятиліть вийшло понад десять різноманітних постанов, пов'язаних із цим.

3. Зміна морально-етичних орієнтирів у дитячій літературі 1930-х років.

1934 р. в Харкові відбулася Всеукраїнська партнарада у справах дитячої літератури. Попри всю свою директивність, ця широкомасштабна акція, хоч як це не парадоксально, ознаменувала початок нового етапу в розвитку літератури для юного читача. У 30-і роки вона стала різноманітнішою, багатшою, ніж у попередній період. Мабуть, тому, що кадрово постраждала не так, як «доросла»,

навпаки – прагнучи порятунку (або в пошуках позірно більш безгрішного заробітку), до неї приблизилися нові сили. Багато письменників у 30-і роки почали писати виключно для дітей (Н. Забіла, О. Донченко, О. Копиленко).

Прикладом успішної адаптації до умов можуть бути книжки О. Іваненко «Сандалики, повна скорість!» (1935), «Великі очі» (1936), «Лісові казки» (1935). В міру дидактичні, органічні у всіх своїх компонентах, ці твори, побудовані за законами казки, й досі користуються успіхом у юних читачів. Друкуватися почала з 1925 р. О. Іваненко належать численні збірки оповідань, казок: «Майка та жабка» (1930), «Дитячий садок» (1931), «Черевички» (1933), «Лісові казки» (1934), «Великі очі» (1936), «Джмелик» (1937), «Три бажання» (1940) та ін.

Однак, окрім цього та кількох невеликих віршованих казок Н. Забіли, «Казки про Івана Голика» (1939) Л. Первомайського, «Івасика-Телесика» (1941) Є. Фоміна та А. Шияна й інших нечисленних видань, казка так і не стала поширеним жанром в українській літературі для дітей.

Щодалі головним постулатом у дитячій літературі виступало виховання на зразках для наслідування. Найвартіснішими почали вважатися твори, що пропонували юному читачеві готові етичні взірці, варіанти поведінки за тих чи інших обставин. З таких засад виходили й інші дитячі письменники, яких у 30-і роки друкували й читали: О. Донченко, О. Копиленко, В. Владко, П. Панч, М. Трублаїні, М. Пригара. Відданість комуністичній ідеї стає визначальною рисою характеру юного героя. Саме цей мотив тепер посідає чільне місце серед спонук самозречення героя (а не інтереси іншого, колективу, загалу, як у героїв 20-х років).

Вісь художнього конфлікту змістилася в дитячий колектив. У шкільній повісті (жанр, практично відсутній у літературі попереднього десятиліття) з'являються цілі галереї юних персонажів – і позитивних, і негативних: «Наші тайни» (1936) Ю. Смолича, «Школа над морем» (1937) О. Донченка, «Дуже добре» (1936) і «Десятикласники» (1938) О. Копиленка. Проблематика стає придатною до однозначного вирішення. Разом з тим письменники намагаються переконати читача в тому, що він здатен подолати будь-які першкоди, що радянській людині, навіть зовсім юній, півладне все. Показова в цьому плані дилогія О. Копиленка. Можливо, навіть усупереч бажанням автора, туту переконливо розкрито один із етапів формування фанатизму, який згодом так чи інакше проявлявся в найстрашнішій в історії людства війні.

З початком війни література для дітей на певний час завмерла. Її читач залишився на окупованій території. Ні більш-менш вірогідного знання про його справжнє становище, ні змоги звернутися до нього евакуйовані письменники практично не мали.

ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Методичні вказівки до проведення практичних занять

Вивчення курсу «Історія української літератури 1910–1930-х років» охоплює ключові питання дослідження українського літературного процесу. Цей курс логічно продовжує попередні періоди вивчення дисципліни «Історія української літератури», демонструючи провідні тенденції розвитку поезії, прози, драматургії національного письменства.

Перед опануванням матеріалу студентам рекомендується пригадати періодизацію національної та світової літератури; провідні стилі й напрями літературного процесу: бароко, класицизм, рококо, сентименталізм, передромантизм, реалізм, модернізм, авангардизм, – спираючись на підручники з теорії літератури, літературознавчі словники й енциклопедії, джерела, вказані в переліку базової й допоміжної літератури. Варто звернути увагу на походження терміна, час і місце появи певного явища, філософські та художні засади, головних представників. Під час розгляду окремих монографічних тем узагальнюються й систематизуються знання з курсу «Історія української літератури 1910–1930-х років» (повторюється матеріал про роди і жанри літератури, сюжет і композицію, засоби виразності, традиції і новаторство в літературі, літературний процес, типологію літературних явищ, міжлітературні зв'язки, літературні групи та об'єднання та групи тощо). Знайомлячись із новим поняттям, треба намагатися чітко з'ясувати його сутність, ознаки, відшукати приклади в літературі.

Обов'язковим є прочитання художніх творів, наукових праць, указаних в планах практичних занять і завданнях для самостійної роботи. Якщо можливо, то читання художніх текстів слід доповнити переглядом екранізацій (кіно-, телеверсії творів). Після колективного перегляду в позанавчальний час можна влаштувати обговорення. За наявності технічних можливостей фрагменти екранізацій доцільно використовувати під час лекцій, практичних занять.

Практичні заняття покликані доповнити, узагальнити й систематизувати лекційний матеріал, розвинути навички роботи з художніми текстами й науковими першоджерелами, стимулювати пізнавальну активність і творчий пошук студентів.

Обов'язково слід проглянути конспект лекції, якщо вона передувала практичному заняттю, звернути увагу на рекомендовані першоджерела, проблемні питання викладача, нові поняття. Готуючись до практичного заняття, треба уважно ознайомитися з його планом, темою, рекомендованою літературою. Бажано опрацювати більшість джерел базової літератури і вибірково – джерела зі списку допоміжної літератури. Читати праці літературознавців вдумливо, прагнути визначити головні думки, обов'язково вести робочі записи (складати конспект, тези, тезовий план, виписки). За словником

перевірити значення слів, які незрозумілі. Звертати увагу й на дискусійні моменти, на різні точки зору дослідників на одне і те ж питання. Спробувати сформулювати і власну точку зору щодо певної проблеми.

У підготовці до заняття помічником є Інтернет. Зверніть увагу на електронні адреси сайтів, що вказані в списку допоміжної літератури. Користуючись електронними матеріалами, можна підготувати комп'ютерну презентацію до практичного заняття.

Під час практичного заняття уважно слухайте відповіді товаришів, ставте питання, з'ясовуйте все, що є незрозумілим. Активно беріть участь в обговоренні наукових проблем, не бійтеся висловити власне оригінальне судження, однак підкріплюйте його істотними аргументами.

ПОЕТИКА ЗБІРКИ ПАВЛА ТИЧИНИ «СОНЯЧНІ КЛАРНЕТИ»

План

1. «Не Зевс, не Пан…» як світоглядно-естетичний маніфест.
2. Образ української революції («Одчиняйте двері…», «По хліб шла дитина…», «Скорбна мати», «Війна», «Дума про трьох вітрів», «Золотий гомін»).
3. Філософізм та психологічна глибина пейзажно-інтимної лірики («Арфами, арфами…», «Десь надходила весна…», «Цвіт в моєму серці…», «З кохання плакав я…», «О, панно Інно…», «Квітчастий луг», «Ой не крийся, природо…», «Іще пташки…», «Світає…»).
4. Оригінальність образності в циклах «Енгармонійне», «Пастелі».

Базова література

1. Клочек Г. Павло Тичина / Григорій Клочек // Українська мова та література. – 2003. – Ч. 9.
2. Ковалів Ю. «Рокотанням-риданням бандур»: Українська поезія міжвоєнного двадцятиліття / Ю. Ковалів // Бібліотечка «Дивослова». – 2006. – № 7. – С. 2–26.
3. Лавріненко Ю. Кларнетичний символізм / Юрій Лавріненко // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. – Кн. 1. – К. : Рось, 1994. – С. 588–595.
4. Новиченко Л. Павло Тичина / Леонід Новиченко // Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – С. 99–110.

Допоміжна література

1. Бондар Є. До філософських джерел образу сонячних кларнетів / Є. Бондар // Слово і час. – 1995. – № 4. – С. 71–73.
2. Вежель Л. Поєдинок «золотих кларнетів» із «заржавілою дудкою» / Л. Вежель // Вітчизна. – 2002. – № 3–4. – С. 129–132.
3. Гуменюк В. Творчість Павла Тичини в контексті мистецьких віянь його доби / Віктор Гуменюк // Дивослово. – 2005. – № 5 (278). – С. 56–60.
4. Жила С. Аналіз ранньої творчості П.Тичини у зв'язку з суміжними видами мистецтв / С. Жила // Дивослово. – 1995. – № 4. – С. 39–42.
5. Жулинський М. Павло Тичина // Жулинський М. Із забуття – в безсмертя. – (Сторінки призабутої спадщини). – К. : Дніпро, 1990. – С. 237–251.
6. Клочек Г. Художній світ поезії Павла Тичини «Ви знаєте, як липа шелестить..»: До проблеми аналізу внутрішнього світу художнього твору з позицій рецептивної естетики / Григорій Клочек // Дивослово. – 2007. – № 11. – С. 53–60.
7. Лисенко Н. «…Лиш слово наше й пам'ять наших вчинків» (П. Тичина в оцінці Є.Маланюка) / Н. Лисенко // Слово і час. – 1992. – № 10. – С. 46–48.
8. Меженко Ю. Павло Тичина. «Сонячні кларнети» / Юрій Меженко // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 9.

9. Мелешко В. Кларнетизм раннього лірики Павла Тичини / Віра Мелешко, Тетяна Петренко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2002. – № 4. – С. 20–24.
10. Над'ярних І. За парадоксами бароко й футуризму («В космічному оркестрі» П.Тичини) / І. Над'ярних // Слово і час. – 1997. – № 10. – С. 6–10.
11. Неборак В. Наукове і ненаукове пізнання світу: літературознавство і поезія / Віктор Неборак // Записки Перекладацької Майстерні 2000-2001. – Т. 1. – Львів, 2001. – С. 83–93.
12. Новиченко Л. «В поколіннях я озвуся» (Творчість Павла Тичини) // Тичина П. Зібрання творів у дванадцяти томах. – К. : Наук. думка, 1983. – Т. 1. – С. 5–34.
13. Новиченко Л. Тичина і його час: незайві доповнення / Леонід Новиченко // Радянське літературознавство. – 1989. –№ 3. – С. 3–15; 20-і роки: літературні дискусії, полеміки. Літературно-критичні статті. – К. : Дніпро, 1991. – С. 314–365.
14. Оголовець А. Непереможне сонце ... і невблаганна смерть (Лінгвоестетичний аналіз поезії П.Тичини «Світає») / Анна Оголовець // Дивослово. – 2000. – № 2. – С. 20–24.
15. Подранецька Н. Світла нота «Сонячних кларнетів» Павла Тичини / Надія Подранецька // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 5. – С. 32–37.
16. Сипливець С. Ідея вселенської гармонії у збірці Павла Тичини «Сонячні кларнети» / Світлана Сипливець // Дивослово. – 2007. – № 11. – С. 61–63.
17. Стус В. Феномен доби: Сходження на Голгофу слави / Василь Стус. – К. : Знання України, 1993. – 96 с.; Дніпро. – 1993. – № 1. – С. 114–128; № 2–3. – С. 118–138.
18. Тарнавський О. Т.С. Еліот і Павло Тичина / О. Тарнавський // Всесвіт. – 1990. – № 6. – С. 130–139.
19. Тельнюк С. «Молодий я, молодий...» (Творчість П. Тичини) / Станіслав Тельнюк. – К. : Дніпро, 1990. – 418 с.
20. Тельнюк С. Містифікація генія в тоталітарному пеклі (До 100-річчя П.Г. Тичини) / Станіслав Тельнюк // Дніпро. – 1991. – № 1. – С. 181–197.
21. Шарварок О. Дві долі – одна трагедія: Павло Тичина – Євген Маланюк: діалог без відстані, розмова через тлумачів / О. Шарварок // Київ. – 1993. – № 11. – С. 127–130.
22. Шестопалова Т. Міфологічні джерела синестетизму поетичних символів П. Тичини (На прикладі поеми «Золотий гомін» та вірша «Не Зевс, не Пан...») / Т. Шестопалова // Вісник Луганського держ. пед. університету. – Луганськ : Альма Матер, 2001. – С. 155–162.
23. Шовкуненко О. Павло Тичина в колі друзів / Олександра Шовкуненко // Вітчизна. – 2000. – № 9–10. – С. 123–131.
24. Яременко В. Покара славою (Павло Тичина у прочитанні Василя Стуса) / Василь Яременко // Дніпро. – 1993. – № 1. – С. 110–113.

ХУДОЖНІЙ СВІТ ПОЕЗІЇ МИКОЛИ ЗЕРОВА

План

1. Естетичні засади творчості неокласиків. Осмислення сутності творчості в поезії М. Зерова («Класики», «Pro domo», «Самоозначення», «Читаючи поета», «Творча тиша», «Суниці»).
2. Міфологічні мотиви лірики (поезії «Гільгамеш», «Хірон», «Тесей», «Саломея», «Навсікая»).
3. Образи діячів світової та української культури («Куліш», «Турчиновський», «Чернишевський», «Брама Заборовського», «Вергілій», «Данте»).
4. Авторська інтерпретація історії України («Крим», «Київ», «Дніпро», «Херсон», «Степові дороги», «Обри»).
5. Космічні та філософські мотиви (цикл «Зодіак», поезії «Superstitio», «Kosmos»).
6. Особливості сонета М. Зерова

Базова література

1. Брюховецький В. Микола Зеров / В. Брюховецький. – К. : Дніпро, 1990.
2. Гальчук О. Поетичне осмислення М. Зеровим світової культурної спадщини / О. Гальчук // Дивослово. – 1997. – № 8. – С. 5–8.
3. Державин В. Поезія Миколи Зерова і український неокласицизм / В. Державин // Українське слово. – Т. 1. – С. 522–541.
4. Стріха М. «Камена» М.Зерова: проекція на уересерівську дійсність 20-х рр. / Максим Стріха // Сучасність. – 1996. – № 7–8. – С. 155–158.
5. Черевченко О. Античні та біблійні ремінісценції у поетичному дискурсі українських неокласиків / О. Черевченко // Слово і час. – 2004. – № 8. – С. 65–74.

Допоміжна література

1. Гординський С. Поезія Миколи Зерова // Гординський С. На переломі епох. – Львів : Світ, 2004. – С. 152–159.
2. Дунай П. Київські неокласики та їх лідер, поет М. Зеров / П. Дунай // Українська мова і література. – 1997. – Ч. 35.
3. Зварич В. Образний культурний Всесвіт у поезії М. Зерова / В. Зварич // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1997. – 1997. – № 3. – С. 43–46.
4. Зубрицька М. Микола Зеров: проблема діалогу з читачем / Марія Зубрицька // Слово і час. – 1991. – № 9. – С. 54–59.
5. Івашко І. Микола Зеров і літературна дискусія (1925–1928) / І. Івашко // Слово і час. – 1990. – № 4. – С. 18–27.
6. Кравець Л. Словесно-художні образи поезій М.Зерова / Л. Кравець // Дивослово. – 1996. – № 7. – С. 14–17.
7. Крижанівський С. Чи був у неокласиків літературний маніфест? / С. Крижанівський // Вітчизна. – 1988. – № 2. – С. 158–162.
8. Кудряшов М. Образ України у творчості неокласиків / М. Кудряшов // Дивослово. – 1998. – № 4. – С. 6–8.

9. Куцевол О. Шлях до джерел (Творчий портрет М. Зерова) / О. Куцевол // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях і колегіумах. – 2001. – № 1. – С. 68–82.
10. Лавріненко Ю. Микола Зеров / Юрій Лавріненко // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. – Кн. 1. – К. : Рось, 1994. – С. 513–514.
11. Лисенко Н. Епізод з ранньої творчості Миколи Зерова / Н. Лисенко // Слово і час. – 1990. – № 6. – С. 61–62.
12. Райбедюк Г.Б. Вивчення творчості київських неокласиків : Навчально-методичний посібник / Г.Б. Райбедюк, О.Ф. Томчук. – Ізмаїл, 2010. – 348 с.
13. Солодько П. Ремінісценції з грецької та латині в оригінальних поезіях М. Зерова / П. Солодько // Дивослово. – 1994. – № 12. – С. 9–11.
14. Таран Л. Неокласики М. Зеров і М. Рильський / Л. Таран // Сучасність. – 1995. – № 3. – С. 104–116.
15. Таран Л. Сонет неокласиків М. Зерова і М. Рильського / Л. Таран // Дивослово. – 1994. – № 1. – С. 9–12.
16. Шудря М. Зацвіте надії тло зелене… / М. Шудря // Дніпро. – 2001. – № 9–10. – С. 59–72.

ХУДОЖНІЙ СВІТ ПОЕЗІЇ Б.-І. АНТОНИЧА

План

1. Переосмислення народнопоетичних мотивів та образів у поезії Б.-І. Антонича («Село», «Яворова повість» та ін.).
2. Своєрідність інтерпретації біблійних мотивів («Різдво», «Скарга терену», «Терен співає», «Балада про пророка Йону» та ін.).
3. «Біологізм» як поетична концепція («До істот з зеленої зорі», «Сад», «Пісня про незнищенність матерії», «Вишні» та ін.).
4. Сюрреалістичні тенденції в поезії Б.-І. Антонича («Сурми останнього дня», «Страшний суд» та ін.).

Базова література

1. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща / Володимир Моренець. – К. : Основи, 2002. – С. 259–306.
2. Павличко Д. Пісня про незнищенність матерії / Дмитро Павличко // Весни розспіваної князь: Слово про Антонича. – Львів : Каменяр, 1989. – С. 11–61.
3. Рубчак Б. Богдан Ігор Антонич / Богдан Рубчак // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. – Кн. 2. – К. : Рось, 1994. – С. 688–695.

Допоміжна література

1. Бетко І. Лірика Богдана-Ігоря Антонича у дзеркалі аналітичної психології Карла-Густава Юнга / І. Бетко // Слово і час. – 2003. – № 2. – С. 7–13.
2. Гординський С. Богдан-Ігор Антонич: Його життя і творчість / С. Гординський // Гординський С. На переломі епох. – Львів : Світ, 2004. – С. 220–236.
3. Гординський С. Лабораторія Антонича / С. Гординський // Гординський С. На переломі епох. – Львів : Світ, 2004. – С. 165–169.
4. Ільницький М. Невідомий Антонич / М. Ільницький // Дзвін. – 1990. – № 5. – С. 116–117.
5. Ільницький М. Незнищенність поезії / Микола Ільницький // Антонич Б.-І. Поезії. – К. : Рад. письменник, 1989. – С. 5–42.
6. Пономаренко О. Астральна символіка в поезії Б.-І. Антонича / О. Пономаренко // Слово і час. – 2004. – № 5. – С. 30–37.
7. Рубчак Б. Поетичне бачення землі: три слов'янські варіанти / Богдан Рубчак // Весни розспіваної князь: Слово про Антонича. – Львів : Каменяр, 1989. – С. 236–284.
8. Славутич Я. Від землепоклонства до християнства? / Яр Славутич // Слово і час. – 1993. – № 8. – С. 15–19.

ХУДОЖНІЙ СВІТ ПОЕЗІЇ ВОЛОДИМИРА СВІДЗІНСЬКОГО

План

1. Філософізм поезії Володимира Свідзінського («Ледь позначені сонця сліди», «Вже з дерева життя мойого», «Над джерелом край теплої долини», «Верхи тополь склонились», «Одинока хата при долині», «Війнули зорі холодом»).
2. Фольклорні мотиви творчості («Холод іде, залізо несе», «Заклинання», «Як на півдні темніло грозою», «Їду-поїду на бистрім коні», «Наболіли деревам за гострий день», «Аби заснув приходиш крадькома», «Уже вечір, вечірній вечір», «Я іду здовж ручаю», «Коли ти була зо мною»).
3. Мотив дитинства у поезії автора («Потьмилася небесна синьота!..», «Там на рідній межі», «Дитинство», «Я знов твій гість», «І час далекий, і земля далека», «Синій з смужками золотими», «Коли пізній бродяга трамвай», «У саду мого дитинства»).
4. Особливості урбаністичної теми у творчості письменника («Загудів трамвай і зник поволі», «Ростуть дерева на козиних ніжках», «В колі світла електричного», «Червоний, жовтий і зелений блиск»).

Базова література

1. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща / Володимир Моренець. – К. : Основи, 2002.
2. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. – Кн. 1.: Перша половина ХХ ст. : Підручник. – К. : Либідь, 1998. – С. 172–177.
3. Соловей Е. Невпізнаний гість: Доля і спадщина Володимира Свідзінського / Елеонора Соловей. – К. : Наук. думка, 2006. – 224 с.

Допоміжна література

1. Бондар-Терещенко І. Невідомий Свідзінський / Ігор Бондар-Терещенко // Кур'єр Кривбасу. – 2000. – № 6, червень. – С. 127–140.
2. Дзюба І. Володимир Свідзінськй / Іван Дзюба // Українське слово: Хрестоматія української літератури і літературної критики ХХ ст. : У 3-х кн. – К. : Рось, 1994. – Кн. 2. – С. 402–428.
3. Добрушина Т. Володимир Свідзінський і Болеслав Лесьмян: До формально-лінгвістичної типології / Т. Добрушина // Слово і час. – 2003. – № 5. – С. 76–82.
4. Лавріненко Ю. Володимир Свідзінський, 1885–1941 / Юрій Лавріненко // Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933: Поезія – проза – драма – есей. – К. : Смолоскип, 2002. – С. 190–207.

ОСНОВНІ МОТИВИ ТА ОБРАЗИ ПОЕЗІЇ ЄВГЕНА ПЛУЖНИКА

План

1. Образ часу, його неоднозначне трактування.
2. Мотив смерті як один із засадничих у поезії автора.
3. Мотив самотності.
4. Своєрідність мотиву мовчання.
5. Новаторський характер маринистичних мотивів.

Базова література

1. Державин В. Лірика Євгена Плужника / Володимир Державин // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. – Кн. 2. – К. : Рось, 1994. – С. 223–238.
2. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща / Володимир Моренець. – К. : Основи, 2002. – С. 259–306.
3. Токмань Г. Жар думок Євгена Плужника: Лірика як художньо-філософський феномен. Монографія / Ганна Токмань. – К., 1999. – 162 с.
4. Череватенко Л. Все, чим душа боліла / Леонід Череватенко // Дніпро. – 1988. – № 9. – С. 70–92; Плужник Є. Поезії. – К. : Рад. письменник, 1988. – С. 5–47.
5. Ящук Ж. «…Я справжнім болем догорів…» (особливості екзистенціальної художності Є. Плужника) / Ж. Ящук // Слово і час. – 1994. – № 2. – С. 70.

Допоміжна література

1. Меженко Ю. Нотатки на сторінках «Днів» – першої книжки Євгена Плужника / Юрій Меженко // Життя й Революція. – 1926. – № 8. – С. 76.
2. Меженко Ю. Читаючи «Ранню осінь» / Юрій Меженко // Життя й Революція. – 1928. – № 5. – С. 113.
3. Новиченко Л. По той бік спокою / Леонід Новиченко // Плужник Є. Вибрані поезії. – К. : Рад. письменник, 1966. – С. 5–54.
4. Рильський М. Про двох поетів / Максим Рильський // Життя й Революція. – 1926. – № 8. – С. 87.
5. Якубовський Ф. Ліричні приморозки (З приводу книжки Євгена Плужника «Рання осінь») / Фелікс Якубовський // Глобус. – 1927. – № 19. – С. 303.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР ПОЕЗІЇ МИХАЙЛЯ СЕМЕНКА

План

1. Діяльність М. Семенка як виклик сучасному поетичному світові.
2. Новаторство урбаністичної поезії М. Семенка («Місто» та ін.)
3. Інтимна лірика автора.
4. Візуальні поетичні експерименти М. Семенка.

Базова література

1. Ільницький О. Український футуризм 1914–1930 : пер. з англ. Р. Тхорук / Олег Ільницький. – Львів : Літопис, 2003. – 453 с.
2. Семенко І. Михайль Семенко – основоположник українського футуризму. Перекл. М. Сулима / Ірина Семенко // Хроніка 2000. Документи українського авангарду. – Ч. 65–66. – К., 2007. – С. 15–57.

Допоміжна література

1. Сулима В.І. Ірина Семенко і Михайль Семенко: образ автора в науковому дослідженні [Електронний ресурс] / В. І. Сулима. – Режим доступу : http://www.philology.kiev.ua/library/zagal/Literaturoznavchi_studii_2013_37_2/337_343.pdf.
2. Сулима М. М. Цикл Михайля Семенка «Наївні поезійки» [Електронний ресурс] / М. М. Сулима. – Режим доступу : http://www.philology.kiev.ua/library/zagal/Literaturoznavchi_studii_2013_37_2/344_350.pdf.
3. Семенко М. Вибрані твори. Mychajl' Semenko: Ausgewahlte Werke. [Передм. (Лео Кригер)]. – Jal-reprint – Wurzburg, 1979. – [Кн. 1. Серія: analecta slavica. Volumen 23]. – 234 с.
4. Семенко М. Поезії: вступ. сл. М. Бажана; упоряд. та ст. Є. Адельгейма / Михайль Семенко. – К. : Рад. письм., 1985. – 303 с.

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ ПОЕЗІЇ ЄВГЕНА МАЛАНЮКА

План

1. Празька школа як оригінальне явище української літератури міжвоєнного двадцятиліття.
2. Релігійні мотиви та образи в поезії Є. Маланюка («Молитва», «Євангелія піль», «Ісход», «Поліття» та ін.).
3. Історіософські мотиви в поезії Є. Маланюка («Псалми степу», «Варязька балада», «Українські візантійські очі» та ін.).

Базова література

1. Куценко Л. Dominus Маланюк: тло і постать: монографія / Леонід Куценко. – Кіровоград : Центрально-Українське видавництво, 2001. – 264 с.
2. Лавріненко Ю. Поет своєї епохи; Мислитель-спостережник; Плід дозрілости; «Серпень», остання книжка поета; В енциклопедичному підсумку / Юрій Лавріненко // Українське слово. – Книга 2. – К. : Рось, 1994. – С. 148–158.

Допоміжна література

1. Авраменко Л. Г. Релігійні мотиви в поезії Євгена Маланюка [Електронний ресурс] / Л. Г. Авраменко. – Режим доступу : http://litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2013/12/4-12-3.pdf.
2. Войчишин Ю. «Ярий крик і біль тужавий…» : поетична особистість Євгена Маланюка / Юлія Войчишин. – Київ : Либідь, 1993. – 157 с.
3. Куценко Л. Євген Маланюк: дорогами втрат і сподівань / Леонід Куценко. – Кіровоград : Центрально-Українське видавництво, 2002. – 84 с.
4. Празька літературна школа: Ліричні та епічні твори / Упорядкування і передмова В. А. Просалової. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2008. – 280 с.

«СЕНТИМЕНТАЛЬНА ІСТОРІЯ» МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ

План

1. Особливості сюжету повісті; роль інтертекстуальності у творі.
2. Основні мотиви повісті («даль», «невинність», пошуки кохання, християнський, долі, крові).
3. Просторова організація тексту.
4. Роль гротеску у творі.

Базова література

1. Безхутрий Ю. М. Хвильовий: проблеми інтерпретації / Ю. М. Безхутрий. – Харків, 2003. – С. 446–476.
2. Гундорова Т. Руйнування романтичної метафізики / Тамара Гундорова // Слово і час. – 1993. – № 11. – С. 22–28.
3. Історія української літератури XX ст. – Кн. І / За ред. В. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – С. 284–292.

Допоміжна література

1. Агеєва В. Українська імпресіоністична проза / Віра Агеєва. – К. : Наукова думка, 1994. – 160 с.
2. Білецький О. Проза взагалі й наша проза 1925 року // Білецький О. Літературно-критичні статті. – К. : Дніпро, 1990. – С. 51–90.
3. Грабович Г. Символічна автобіографія у прозі М. Хвильового / Григорій Грабович // Критика. – 2003. – № 6. – С. 20–23.
4. Донцов Д. Микола Хвильовий / Дмитро Донцов // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. – Кн. перша. – К. : Рось, 1994. – С. 654–671.
5. Жулинський М. Талант, що прагнув до зір / Микола Жулинський // Хвильовий М. Твори : У 2-х т. – К., 1991. – Т. 1. – С. 5–42.
6. Колісниченко А. Катастрофа Кентавра. Микола Хвильовий і естетика розстріляного Ренесансу / А. Колісниченко // Київ. – 1997. – № 7–8 ; 1998. – № 9–10.
7. Лігостова О. Вибір героїв М. Хвильового / О. Лігостова // Слово і час. – 1995. – № 1. – С. 56–59.
8. Михайловська Н. Екзистенційний бунт людського «я» у новелах М. Хвильового / Н. Михайловська // Михайловська Н. Трагічні оптимісти. – Львів, 1998. – С. 10–17.
9. Муслієнко О. Микола Хвильовий: «Вступна новела» як текст-код / О. Муслієнко // Молода нація. – 1999. – № 13. – С. 205–215.
10. Поліщук Н. «Я» і «Не-Я» М. Хвильового / Н. Поліщук // Молода нація. – 1997. – № 5. – С. 28–34.
11. Цеков Ю. Підтекст художнього твору і світовідчування письменника (Микола Хвильовий) / Ю. Цеков // Самототожність письменника. До методології сучасного літературознавства. – К. : Наукова думка, 1999. – С. 55–80.
12. Цюпяк І. К. Екзистенціал смерті як вимір буття в прозі М. Хвильового / І.К. Цюпяк // Слово і час. – 2001. – № 3. – С. 72–75.

РОМАН ВАЛЕР'ЯНА ПІДМОГИЛЬНОГО «МІСТО»: ПРОБЛЕМАТИКА, ПОЕТИКА, ОБРАЗИ

План

1. Структурна організація роману.
2. Проблематика роману «Місто».
3. Система образів роману і засоби характеротворення.
4. Художній простір роману.

Базова література

1. Історія української літератури XX ст. – Кн. І / За ред. В. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – С. 277–284.
2. Мельник В. Суворий аналітик доби. Валер'ян Підмогильний в ідейно-естетичному контексті української прози першої половини XX ст. / Володимир Мельник. – К. : Дніпро, 1994. – 320 с.

Допоміжна література

1. Костюк Г. Валер'ян Підмогильний / Г. Костюк // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. : У 4 кн. – Кн. 2. – К. : Рось, 1994. – С. 307–317.
2. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – 2-ге вид., перероб. і доп. / Соломія Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 447 с.
3. Пахаренко В. Поєдинок з Левіяфаном. Міт і псевдоміт в українській літературі 20-х років / В. Пахаренко // Українська мова й література в школі. – № 25–30.
4. Шевчук В. У світі прози Валер'яна Підмогильного / Валерій Шевчук // Дорога в тисячу років. – К. : Радянський письменник, 1990.
5. Васьків М. С. Романні форми в українській літературі 1920–30-х років : монографія / М. С. Васьків. – Кам'янець-Подільський О. А., 2009. – 325 с.
6. Васьків М. С. Український роман 1920-х – початку 1930-х років : генерика й архітектоніка : монографія / М. С. Васьків. – Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О. А., 2007. – 208 с.
7. Гусейнова О. Стратегії читання «київського тексту» в урбаністичній прозі Валер'яна Підмогильного / О. Гусейнова // Укр. мова та л-ра. – 2010. – № 22. – С. 11–13.
8. Дмитренко В. І. Літературний дискурс «Ланки» – МАРСу першої третини XX століття : монографія / В. І. Дмитренко. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2009. – 280 с.
9. Куриленко І. А. Екзистенціалістська модель українського інтелектуального роману 20-х років XX століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук / І. А. Куриленко ; ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2007. – 19 с. – С. 6–10 : про романи В. Підмогильного «Місто» і «Невеличка драма».
10. Лущій С. Художні моделі буття в романах В. Підмогильного : монографія / Світлана Лущій. – К. : Стилос, 2008. – 152 с.
11. Михайловська Н. Трагічні оптимісти : екзистенц. філософування в укр. л-рі XIX – першої половини XX ст. / Н. Михайловська. – Л. : Світ, 1998. – С. 141–156
12. Мовчан Р. Проза Валер'яна Підмогильного. Доля. Людина. Стиль / Р. Мовчан // Дивослово. – 2000. – № 1. – С. 52–56.

13. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі : [монографія] / Раїса Мовчан. – К. : ВД «Стилос», 2008. – 544 с.
14. Ткачук М. П. Наративні моделі українського письменства / М. П. Ткачук. – Тернопіль : ТНПУ, Медобори, 2007. – С. 346–365 : Наратив прозових творів Валер'яна Підмогильного.
15. Філатова О. Екзистенціальні моделі буття В. Підмогильного : синтез авторської художньої свідомості / О. Філатова // Наук. зап. Тернопіл. нац. пед. ун-ту. Сер. Літературознавство. – 2007. – Вип. 22. – С. 189–196.
16. Фоменко В. Іманентність урбаністичного мотиву в прозі В. Підмогильного / В. Фоменко // Наукові записки. Вип. 70 : філол. науки (літературознавство). – Кіровоград, 2006. – С. 300–305.

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ РОМАНУ ВІКТОРА ПЕТРОВА (ДОМОНТОВИЧА) «ДІВЧИНА З ВЕДМЕДИКОМ»

План

1. Композиційні особливості роману.
2. Система образів роману та засоби характеротворення.
3. Художня своєрідність твору.
4. Інтелектуалізм як ознака роману «Дівчина з ведмедиком».

Базова література

1. Агеєва В. Поетика парадокса: Інтелектуальна проза Віктора Петрова-Домонтовича : [монографія] / Віра Агеєва. – К. : Факт, 2006. – 432 с.
2. Історія української літератури XX ст. – Кн. І / За ред. В. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
3. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – 2-ге вид., перероб. і доп. / Соломія Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 447 с.

Допоміжна література

1. Василишин І. Віртуальний світ українського екзистенціалізму (Ю. Косач, В. Домонтович) / І. Василишин // Слово і час. – 2003. – № 6. – С. 70–75.
2. Гірняк М. Слово і мовчання: самоусвідомлення через іншого (в інтелектуальній прозі В. Домонтовича) / М. Гірняк // Слово і час. – 2004. – № 11. – С. 28–36.
3. Гірняк М. Таємниця роздвоєного обличчя : Авторська свідомість в інтелектуальній прозі Віктора Петрова-Домонтовича : [монографія] / М. Гірняк. – Львів : Літопис, 2008. – 286 с. Грегуль Т. В. Особливості біографічних творів Віктора Петрова / Т. В. Грегуль // Вісник ЗДУ: Філологічні науки. – Запоріжжя, 2004. – № 3. – С. 55–60.
4. Гусейнова О. Елементи архітектурного дискурсу в українському урбаністичному романі («Без ґрунту» В. Домонтовича) / Олена Гусейнова // Слово і час. – 2004. – № 11. – С. 23–27.
5. Корогодський Р. Віктор Петров (В. Домонтович) / Роман Корогодський // Корогодський Р. І дороги, і правди, і життя. – К. : Гелікон, 2002. – С. 221–306.
6. Корогодський Р. Слово про друга, або Пізнання творчости в дзеркалі світової культурології й задзеркалля доби / Роман Корогодський // Корогодський Р. І дороги, і правди, і життя. – К. : Гелікон, 2002. – С. 307–354.
7. Корогодський Р. Сюжет для великого роману, або Полон і межі можливого / Роман Корогодський // Кур'єр Кривбасу. – 2003. – № 162. – С. 129–177 ; № 163. – С. 87–220.
8. Матвієнко С. Біографічне та автобіографічне: перетин у текстах Віктора Петрова / С. Матвієнко // Магістеріум. Вип. 4. – 2000. – С. 9–16.
9. Шевельов Ю. Шостий у гроні. В. Домонтович в історії української прози / Юрій Шевельов // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. – Кн. друга. – К. : Рось, 1994. – С. 72–79.

ЕКСПЕРИМЕНТАТОРСЬКИЙ ХАРАКТЕР РОМАНУ М. ЙОГАНСЕНА «ПОДОРОЖ УЧЕНОГО ДОКТОРА ЛЕОНАРДО З ЙОГО МАЙБУТНЬОЮ КОХАНКОЮ ПРЕКРАСНОЮ АЛЬЧЕСТОЮ У СЛОБОЖАНСЬКУ ШВЕЙЦАРІЮ»

План

1. Історія написання твору. Особливості композиції.
2. Типи комічного в «Подорожі…» (сміх над іноземцем; сміх дзеркальних героїв; сміх применшення; раблезіанський сміх; сміх над провінційністю та просвітянством; сміх над науковцями; сміх перевтілення; есхатологічний сміх).
3. Особливості художнього стилю твору (фрагментаризація письма; мандрівні герої; прийом економії письма). Впливи світового письменства (Стерн, Сервантес, Гоголь).
4. Особливості жанру твору (жанр подорожі; фантастика; пародія на лицарський роман – родовід, подвиг, дама серця).

Базова література

1. Денисенко В. Типи комічного в повісті М. Йогансена «Подорож ученого доктора Леонардо і його майбутньої коханки прекрасної Альчести у Слобожанську Швейцарію» // Костюк В., Денисенко В. Модерн як поле експерименту: Комічне, фрагмент, гіпертекстуальність. – К., 2002. – С. 84–176.
2. Кавун Л. Образно-стильові особливості прози Майка Йогансена / Лідія Кавун // Літературно-мистецьке відродження 20-х років ХХ століття: питання стилю, проблематики, поетики, мови. – Черкаси : Брама, 2005. – С. 190–196.
3. Мельників Р. Людина з химерним ім'ям / Ростислав Мельників // Йогансен М. Вибрані твори. – К. : Смолоскип, 2001. – С. 528.

Допоміжна література

1. Бернадська Н. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція : [монографія] / Н. Бернадська. – К. : Академвидав, 2004. – 368 с.
2. Біла А. Український літературний авангард: пошуки стильової системи : [монографія / вид. друге, доповнене і перероблене] / А Біла. – К. : Смолоскип, 2006. – 464 с.
3. Боярчук О. «Експериментальна» проза 20-х років ХХ століття / О. Боярчук // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : [зб. наук. праць / відп. ред. О. Д. Гнідан]. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2002. – Вип. І. – С. 106–114.
4. Боярчук О. М. Експериментальна проза 20-их років ХХ століття: жанрово-стильові модифікації (В. Домонтович, А. Любченко, М. Йогансен) : автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.01.01 «Українська література» / Боярчук О. М. – К., 2003. – 20 с.
5. Васьків М. С. Український роман 20-х – початку 30-х років: генерика й архітектоніка : [монографія] / М. С. Васьків. – Кам'янець-Подільський : Буйницький О. В., 2007. – 205 с.
6. Рябчук С. Автор і читач у повісті Майка Йогансена «Подорож ученого доктора Леонардо…» / С. Рябчук // Слово і Час. – 2005. – № 8. – С. 41–46.
7. Цимбал Я. В. Творчість Майка Йогансена в контексті українського авангарду 20–30-х років : автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.01.01 «Українська література» / Я. В. Цимбал. – К., 2003. – 20 с.

МАЛА ПРОЗА 20–30-х рр. ХХ ст.: ТЕМАТИКА, ОБРАЗИ, ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ

План

1. Психологізм малої прози В. Підмогильного («Ваня», «Проблема хліба», «Син», «Військовий літун», «Історія пані Євги»).
2. Імпресіоністична природа новелістики Г.Косинки («На золотих богів», «Темна ніч», «Політика», «Фавст»).
3. Інтерпретація історичних подій та образів у малій прозі (В. Домонтович «Приборканий гайдамака», Л. Мосендз «Роксоляна», «Євшан-зілля»).

Базова література

1. Агеєва В. Українська імпресіоністична проза кінця XIX – початку XX ст. / Віра Агеєва. – К. : Наук. думка, 1994.
2. Історія української літератури XX ст. – Кн. І / За ред. В. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
3. Мельник В. Суворий аналітик доби. Валер'ян Підмогильний в ідейно-естетичному контексті української прози першої половини XX ст. / Володимир Мельник. – К. : Нау. думка, 1994. – 320 с.
4. Набитович І. Леонід Моседз – лицар Святого Грааля: Творчість письменника в контексті європейської літератури / Ігор Набитович. – Дрогобич : Відродження, 2001. – 174 с.

Допоміжна література

1. Агеєва В. Українська імпресіоністична проза / Віра Агеєва. – К. : Наукова думка, 1994. – 160 с.
2. Гірняк М. Слово і мовчання: самоусвідомлення через іншого (в інтелектуальній прозі В. Домонтовича) / М. Гірняк // Слово і час. – 2004. – № 11. – С. 28–36.
3. Грегуль Т. В. Особливості біографічних творів Віктора Петрова / Т. В. Грегуль // Вісник ЗДУ: Філологічні науки. – Запоріжжя, 2004. – № 3. – С. 55–60.
4. Гусейнова О. Елементи архітектурного дискурсу в українському урбаністичному романі («Без ґрунту» В. Домонтовича) / О. Гусейнова // Слово і час. – 2004. – № 11. – С. 23–27.
5. Корогодський Р. Віктор Петров (В.Домонтович) / Роман Корогодський // Корогодський Р. І дороги, і правди, і життя. – К. : Гелікон, 2002. – С. 221–306.
6. Корогодський Р. Слово про друга, або Пізнання творчости в дзеркалі світової культурології й задзеркалля доби / Роман Корогодський // Корогодський Р. І дороги, і правди, і життя. – К. : Гелікон, 2002. – С. 307–354.
7. Корогодський Р. Сюжет для великого роману, або Полон і межі можливого / Роман Корогодський // Кур'єр Кривбасу. – 2003. – № 162. – С. 129–177 ; № 163. – С. 87–220.
8. Матвієнко С. Біографічне та автобіографічне: перетин у текстах Віктора Петрова / С. Матвієнко // Магістеріум. Вип. 4. – 2000. – С. 9–16.
9. Мельник В. Шлях на Голгофу: Правда про смерть Валер'яна Підмогильного (за архівними матеріалами) / В. Мельник // Вітчизна. – 1991. – № 1. – С. 150–158.
10. Пахаренко В. Поєдинок з Левіяфаном. Міт і псевдоміт в українській літературі 20-х років / В. Пахаренко // Українська мова й література в школі. – № 25–30.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ ЦИКЛУ «МЕТЕЛИКИ НА ШПИЛЬКАХ» ІРИНИ ВІЛЬДЕ

План

1. Система образів у циклі повістей «Метелики на шпильках».
2. Чернівецький текст у трилогії Ірини Вільде.
3. Імагологічний аспект циклу повістей. Проблема національної ідентичності у творах.

Базова література

1. Агеєва В. Жіночий простір: феміністичний дискурс українського модернізму / Віра Агеєва. – Київ : Факт, 2008. – 360 с. – (Серія «Висока полиця»).
2. Андрусів С. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х рр. XX ст. – Тернопіль : Джура – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. – 340 с.
3. Харлан О. Чернівецький текст у циклі повістей Ірини Вільде «Метелики на шпильках» / Ольга Харлан // Слово і час. – 2008. – № 2. – С. 27–32.

Допоміжна література

1. Баган О. Коли серце, як на долоні (Кілька штрихів до ранньої творчости Ірини Вільде) // Вільде Ірина. Метелики на шпильках. Б'є восьма. Повнолітні діти: Повісті. – Дрогобич : ВФ «Відродження», 2007. – 488 с.
2. Горак Р. Колиска її любові: життєвий і творчий шлях Ірини Вільде / Роман Горак // Дзвін. – 2008. – № 10. – С. 116–136.
3. Горак Р. Таємниці Ірини Вільде / Р. Горак //Дзвін. – 1995. – № 8. – С. 107–125.
4. Євстаф'євич Н. С. Імагологічні особливості прози Ірини Вільде (на матеріалі повістевої трилогії «Повнолітні діти») [Електронний ресурс] / Н. С. Євстаф'євич. – Режим доступу : http://litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2013/11/6.4.8.pdf.
5. Євстаф'євич Н. С. Місто як реальність і місто як містика в трилогії Ірини Вільде «Повнолітні діти» / Н. С. Євстаф'євич // Питання літературознавства. – Вив. 82. – С. 94–100.
6. Історія української літератури XX століття : У 2 кн. – Кн. 2: Друга половина XX ст. : Підруч. / За ред. В. Г. Дончика. – К., 1998. – С. 279–283.
7. Качкан В. А. Ірина Вільде: Нарис життя і творчості / В. А. Качкан. – К. : Дніпро, 1991. – 160 с.
8. Кремінь Т. Історіософська концепція ранньої творчості Ірини Вільде [Електронний ресурс] / Тарас Кремінь // Питання літературознавства. – 2007. – Вип. 74. – С. 39–46. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pl_2007_74_8.pdf.
9. Майданська С. Люблю любити любов. Про почуття ностальгії в контексті життя і творчості Ірини Вільде / С. Майданська. – Українська культура. – 1998. – № 3. – С. 30–31.
10. Мацибок-Стародуб Н. О. Особливості комунікації державних і недержавних етносів у ранній прозі Ірини Вільде [Електронний ресурс] / Н. О. Мацибок-Стародуб. – Режим доступу : http://philology.knu.ua/files/library/lit_st/39-2/21.pdf.
11. Мовчан Р. «Естетичне людинознавство» ранньої прози Ірини Вільде / Р. Мовчан // Українська мова та література. – 2000. – 17 травня. – С. 4.
12. Тарнавський О. Два силуети Ірини Вільде / О. Тарнавський // Сучасність. – 1983. – Ч. 6. – С. 189–197.

РОЗВИТОК ЖАНРІВ МАСОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 1920–1930-х рр.

План

1. Особливості хронотопу в науково-фантастичній повісті Ю. Смолича «Господарство доктора Гальванеску».
2. Традиції детективу в циклі Ю. Шовкопляса «Проникливість лікаря Піддубного».
3. Історична пригодницька повість С. Ордівського «Срібний череп»: традиції та новаторство.

Базова література

1. Андрусів С. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х рр. XX ст. / С. Андрусів. – Тернопіль : Джура – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. – 340 с.
2. Олефір В. Жанрова своєрідність трилогії Юрія Смолича «Прекрасні катастрофи» [Електронний ресурс] / В. Олефір. – Режим доступу : http://philolog.univ.kiev.ua/library/zagal/Literaturoznavchi_studii_2011_33/389_392.pdf.
3. Цимбал Я. Проникливий лікар проти радянської міліції [Електронний ресурс] / Ярина Цимбал. – Режим доступу : http://litakcent.com/2013/11/15/pronyklyvyj-likar-proty-radjanskoji-miliciji.

Допоміжна література

1. Грабовський С. Людина і наукове пекло: Проблеми біоетики в українській літературі – очима Юрія Смолича [Електронний ресурс] / Сергій Грабовський. – Режим доступу : http://www.day.kiev.ua/uk/article/istoriya-i-ya/lyudina-i-naukove-peklo ; http://journal.mandrivets.com/images/file/Grabovskyi_2011_6.pdf.
2. Олефір В. Художня концепція людини і дійсності в науково-фантастичній трилогії Юрія Смолича «Прекрасні катастрофи» [Електронний ресурс] / В. Олефір. – Режим доступу : litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article.
3. Носко А. «Прекрасні катастрофи» Юрія Смолича як інтерпретація роману «Острів Доктора Моро» Герберта Веллса / А. Носко // Українська мова та література. – 2008. – 22–24 червня. – С. 35–37.

ДРАМА МИКОЛИ КУЛІША «ПАТЕТИЧНА СОНАТА» ЯК ТВІР-СПОВІДЬ

План

1. Історія створення драми.
2. Специфіка жанру.
3. Особливості композиції. Вертепна побудова драми.
4. Система образів. Роль Великоднього циклу, музики та християнської символіки.

Базова література

1. Кудрявцев М. Драма Миколи Куліша «Патетична соната» / М. Кудрявцев // Українська мова і література. – 2001. – № 20. – С. 9.
2. Кудрявцев М. Система образів у п'єсі «Патетична соната» / М. Кудрявцев // Українська мова і література. – 2001. – № 20. – С. 9–12.
3. Онишкевич-Залеська Л. Жертвоприношення і відкуплення у «Патетичній сонаті» Миколи Куліша / Л. Онишкевич-Залеська // Сучасність. – 1998. – № 5. – С. 105–110.
4. Плахтій Т. «А вино – як кров» (Християнська символіка драм Миколи Куліша» / Т. Плахтій // Українська мова і література. – 2004. – № 39. – С. 7–9.
5. Шерех Ю. Шоста симфонія Миколи Куліша / Ю. Шерех // Куліш М. Твори : У 2 т. – Т. 2. – К. : Дніпро, 1990. – С. 326–337.

Допоміжна література

1. Голобородько Я. Микола Куліш: людина, аналітик, митець, особистість / Я. Голобородько // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях і колегіумах. – 2002. – № 5. – С. 184–193.
2. Голобородько Я. Мистецтво полюсів і полюси мистецтва (Про творчі взаємини Л. Курбаса, М. Куліша і М. Крушельницького) / Я. Голобородько // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях і колегіумах. – 2001. – № 1. – С. 164–174.
3. Голобородько Я. Мистецький тріумвірат (Лесь Курбас, Микола Куліш, Мар'ян Крушельницький) / Я. Голобородько // Вітчизна. – 2003. – № 7–8. – С. 151–159.
4. Гординський С. Гортаючи сторінки «Патетичної сонати»: До п'ятдесятиріччя «Патетичної сонати» Миколи Куліша // Гординський С. На переломі епох. – Львів : Світ, 2004. – С. 245–254.
5. Красильникова О. Драматургічні образи Миколи Куліша: сценографічна інтерпретація / О. Красильникова // Слово і час. – 1993. – № 12. – С. 63–67.
6. Кудрявцев М. Трагедія гуманізму або розстріл ілюзій із-під Бетховена / М. Кудрявцев // Дивослово. – 1998. – № 5. – С. 2–6.
7. Кузякіна Н. Несподіваний сюжет (Із слідчої справи Миколи Куліша) / Н. Кузякіна // Київ. – 1991. – № 11. – С. 130–135.
8. Лавріненко Ю. Микола Куліш / Ю. Лавріненко // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. : У 4 кн. – Кн. 1. – К. : Рось, 1994. – С. 623–636.
9. Панченко В. Арки і шибениці: від Чаплинки до Соловків / В. Панченко // Українська мова і література. – 2001. – № 20. – С. 1–3.
10. Панченко В. Арки і шибениці (Драматургія Миколи Куліша) / В. Панченко. – Кіровоград : Б. в., 1997. – 40 с.
11. Попович-Семенюк М. Філософія кохання М. Куліша / М. Попович-Семенюк // Слово і час. – 1993. – № 9. – С. 45–50.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ ДРАМИ КОСТЯ БУРЕВІЯ «ПАВЛО ПОЛУБОТОК»

План

1. Образ Павла Полуботка в історіографії та українській літературі.
2. Композиція драми К. Буревія.
3. Система образів-персонажів твору.
4. Образи-символи та їх значення.

Базова література

1. Лавріненко Ю. Кость Буревій – Едвард Стріха / Ю. Лавріненко // Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933. Поезія – проза – драма – есей. – К. : Вид. центр «Просвіта», 2001. – С. 326–344.
2. Ромащенко Л. Павло Полуботок як історична особа та художній образ (за драмою К. Буревія «Павло Полуботок») / Л. Ромащенко // Літературно-мистецьке відродження 20-х років XX століття: питання стилю, проблематики, поетики, мови. – Черкаси : Брама, 2005. – С. 232–237.

Допоміжна література

1. Двадцяті роки: літературні дискусії, полеміки: Літературно-критичні статті / Упор. В.Г. Дончик. – К. : Дніпро, 1991. – 366 с.
2. Огнєва Т. Відбиток часу у дзеркалі буття : [монографія] / Тетяна Огнєва. – К. : Академвидав, 2008. – 213, [3] с. – (Серія «Монограф»).

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Методичні вказівки до проведення самостійної роботи

Самоосвіта студентів набуває особливо актуального значення, оскільки обсяг навчального матеріалу з «Історії української літератури (1910–1930-х рр.)» досить значний і потребує і позааудиторного вивчення. Її зміст, мета та завдання зумовлені цілями вивчення дисципліни «Історії української літератури (1910–1930-х рр.)». Мета – вироблення навичок індивідуальної навчально-дослідної діяльності, що передбачає самостійне опрацювання художніх творів та літературно-критичних праць, необхідних для належного засвоєння предмета навчальної дисципліни, а також для розвитку сталих умінь до самостійного вивчення і викладу одержаної інформації. Важливим є засвоєння ключових філологічних понять, сприйняття засвоєного та поглиблене розуміння.

Таким чином, самостійна робота організовується за таким алгоритмом:

- читання тексту;
- вивчення теоретичних питань;
- конспекти праць літературознавців, які пропонуються до даної теми;
- виконання завдань із самостійної роботи.

Вивчення праць вітчизняних та зарубіжних вчених дає можливість студентам отримати більш повне уявлення про різноманітність ідей та концепцій, що розроблялись видатними літературознавцями.

Вибір першоджерел зроблено у відповідності до програми дисципліни «Історії української літератури (1910–1930-х рр.)» за проблемно-тематичним принципом. Це дозволяє вивчити історію розвитку загальнотеоретичних проблем, питань поетики тощо. Студенти повинні опрацьовувати не лише художні твори, які винесені на розгляд під час практичних занять, але й прочитати також інші твори українських письменників цього періоду.

Види завдань:

- ознайомитися з основними теоретичними засадами автора з приводу питання, що вивчається;
- виписати тези із даного дослідження;
- зробити порівняльну характеристику теоретичних засад цього літературознавця із поглядами інших вчених, що вивчали це питання;
- на основі текстів обраного письменника написати творчу роботу;
- створити комп'ютерну презентацію;
- підготувати електронні ресурси (електронні версії художніх творів, цикли критичних та теоретичних матеріалів);

- зробити цілісний аналіз твору;
- законспектувати навчальні матеріали;
- зробити анотацію статті;
- укласти словник термінів;
- скласти опорний конспект;
- скласти план-відповіді;
- створення схем, таблиць;
- добір цитат тощо.

Індивідуальне науково-дослідне завдання виконується студентом (за бажанням) у вигляді реферату, презентації, бук-трейлера. Ці види роботи дають можливість студенту глибше і повніше вивчити розробку теоретичної проблеми у вітчизняному та зарубіжному літературознавстві, ознайомитися з літературою і з основними аспектами проблеми, що досліджується; скласти список джерел, автори яких займались цим питанням; опрацювати вибрані першоджерела; у вступі обґрунтувати актуальність, мету, завдання. Основна частина присвячується вивченню теми.

Самостійна робота студентів тісно пов’язана з їхньою підготовкою до практичних занять, під час яких вони демонструють рівень засвоєного матеріалу.

РОЗВИТОК ТЕАТРУ, МУЗИКИ, ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА, КІНЕМАТОГРАФУ В ПЕРІОД МІЖВОЄННОГО ДВАДЦЯТИЛІТТЯ

1. Багатство шляхів розвитку українського театру. Реформаторська діяльність Леся Курбаса в театральній галузі.
2. Організація музичного життя в період 1910–1930-х рр.
3. Різноманітність ідейно-тематичних і стильових пошуків образотворчого мистецтва.
4. Становлення і розвиток українського кінематографу. Режисерська діяльність І. Кавалерідзе, О. Довженка.

Література

1. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – початок ХХІ ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Ткачук М. Українська література ХХ століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
4. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ ТВОРЧОСТІ «ПЕРШИХ ХОРОБРИХ». ЖІНОЧИЙ ТЕКСТ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ 1920–1930-х рр.

1. Художній світ поезії В. Еллана-Блакитного.
2. Концептосфера художньої творчості В. Чумака.
3. Особливості стильового вираження прози Г. Михайличенка.

Література

1. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – початок ХХІ ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Ткачук М. Українська література ХХ століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
4. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.
5. Філатова О.С. Українська література 20–30-х років ХХ століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії : навчальний посібник / О.С. Філатова, О.В. Казанжи. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 312 с.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТВОРЧОСТІ ПОЕТІВ-КЛАСИКІВ (П. ТИЧИНА, М. РИЛЬСЬКИЙ, В. СОСЮРА, М. БАЖАН)

1. Загальна характеристика поезії П. Тичини. Поетика збірок 20-х років. Своєрідність індивідуального стилю. Зміни естетичних орієнтирів у 30-х роках.
2. Творчість В. Сосюри: жанри, образи, стиль.
3. Громадянська, культурна, наукова діяльність М. Бажана. Особливості індивідуального стилю митця.
4. Особливості творчого стилю М. Рильського. Традиції неокласицизму та новаторство в його поезії 10–30-х рр. Художня довершеність пейзажно-психологічної та інтимної лірики М. Рильського.

Література

1. Історія української літератури XX ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина XX ст. Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – початок XXI ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Ткачук М. Українська література XX століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
4. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.
5. Філатова О.С. Українська література 20–30-х років XX століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії : навчальний посібник / О.С. Філатова, О.В. Казанжи. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 312 с.

ФУТУРИЗМ ЯК ТЕЧІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПОЕТИЧНОГО АВАНГАРДУ 20-х рр.

1. Основні етапи розвитку футуризму. Роль Михайла Семенка в розвитку футуристичного руху в Україні.
2. Художня своєрідність поезії О. Влизька. Творча еволюція поета. Новаторство художнього стилю.
3. Футуристична проза та її особливості (А. Чужий, Г. Шкурупій та ін.).

Література

1. Історія української літератури XX ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина XX ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – початок XXI ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Ткачук М. Українська література XX століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.

4. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.
5. Філатова О.С. Українська література 20–30-х років ХХ століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії : навчальний посібник / О.С. Філатова, О.В. Казанжи. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 312 с.

ПОЕЗІЯ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ (ТВОРЧІСТЬ Б. КРАВЦІВА, С. ГОРДИНСЬКОГО, І. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО): ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

1. Основні мотиви західноукраїнської поезії; літературні об'єдання і групи.
2. Основні мотиви поезії Б. Кравціва.
3. Інтермедіальних характер ліричних творів С. Гординського.
4. Художній часопростір поезії І. Крушельницького.

Література

1. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – початок ХХІ ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Ткачук М. Українська література ХХ століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
4. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.
5. Філатова О.С. Українська література 20–30-х років ХХ століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії : навчальний посібник / О.С. Філатова, О.В. Казанжи. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 312 с.

ХУДОЖНІЙ СВІТ УКРАЇНСЬКОЇ ІМПРЕСІОНІСТИЧНОЇ ПРОЗИ 20-х рр. ХХ ст.

1. Імпресіонізм як один із важливих художніх напрямів української літератури 1920-х рр.
2. Особливості малої прози Г. Косинки.
3. Образна система імпресіоністичної прози А. Головка.
4. Автор і персонаж у прозі М. Івченка.
5. Рання проза М. Хвильового: на перетині художніх напрямів.

Література

1. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – початок ХХІ ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.

3. Ткачук М. Українська література ХХ століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
4. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.
5. Філатова О.С. Українська література 20–30-х років ХХ століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії : навчальний посібник / О.С. Філатова, О.В. Казанжи. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 312 с.

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА ЯК МОРАЛЬНА КАТАСТРОФА ЛЮДСТВА У ПРОЗІ УКРАЇНСЬКИХ АВТОРІВ

1. Жанрові особливості прози про Першу світову війну.
2. Повість-поема О. Турянського «Поза межами болю»: художня своєрідність.
3. Збірка К. Гриневичевої «Непоборні»: історична основа та поетикальні риси.
4. Художня своєрідність «Записок полоненого» О. Кобця.
5. Пейзаж у воєнній прозі: мілітарний та ескапічний аспекти.

Література

1. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – початок ХХІ ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Ткачук М. Українська література ХХ століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
4. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.
5. Філатова О.С. Українська література 20–30-х років ХХ століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії : навчальний посібник / О.С. Філатова, О.В. Казанжи. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 312 с.

РОЗВИТОК ІСТОРИЧНОЇ ПРОЗИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ПИСЬМЕНСТВІ 1910–1930-х рр.

1. Жарново-тематичний діапазон української історичної прози 1920–1930-х рр.
2. Дилогія З. Тулуб Людолови»: композиція, образи, художня своєрідність.
3. Період Київської та Галицької Русі в історичній белетристиці міжвоєнного двадцятиліття (Ю. Опільський, С. Скляренко, К. Гриневичева та ін.).
4. Період козаччини і визвольної війни в українській прозі (О. Соколовський, М. Горбань, Ю. Косач та ін.).
5. Історичні постаті в інтерпретації українських авторів (О. Назарук та ін.).

Література

1. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – початок ХХІ ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Ткачук М. Українська література ХХ століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
4. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.
5. Філатова О.С. Українська література 20–30-х років ХХ століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії : навчальний посібник / О.С. Філатова, О.В. Казанжи. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 312 с.

ХУДОЖНІЙ СВІТ ПРОЗИ Б. АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА

1. Проблематика повісті «Смерть».
2. Цикл новел Б. Антоненка-Давидовича «Сибірські новели» – художній документ епохи.
3. Антитоталітарний пафос новел «Чистка», «Іван Євграфович не належить більше собі», «Протеже дяді Васі», «Хто такий Ісус Христос» та ін.
4. Проблема маргінальної особистості і мистецтво психологічного аналізу в циклі.

Література

1. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – початок ХХІ ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Ткачук М. Українська література ХХ століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
4. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.
5. Філатова О.С. Українська література 20–30-х років ХХ століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії : навчальний посібник / О.С. Філатова, О.В. Казанжи. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 312 с.

ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНЕ РОЗМАЇТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕРНІСТСЬКОЇ ПРОЗИ 1910–1930-х рр.

1. Особливості поетики прози А. Любченка («Via dolorosa», «Кров», «Образа», «Вертеп»).
2. Інтелектуалізм і психологізм як основні складові поетики прози В. Петрова-Домонтовича («Аліна і Костомаров», «Романи Куліша», «Доктор Серафікус», «Апостоли» та ін.).
3. Особливості художньої прози І. Сенченка («Діоген», «Із записок»).

Література

1. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – початок ХХІ ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Ткачук М. Українська література ХХ століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
4. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.
5. Філатова О.С. Українська література 20–30-х років ХХ століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії : навчальний посібник / О.С. Філатова, О.В. Казанжи. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 312 с.

РОЗВИТОК ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПРОЗИ 1920–1930-х рр.

1. Художня своєрідність романістики Г. Шкурупія («Жанна-батальйонерка», Двері в день»).
2. Вплив кіноестетики на роман Л. Скрипника «Інтелігент».
3. Художня специфіка роману Ю. Шпола «Золоті лисенята».

Література

1. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – початок ХХІ ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Ткачук М. Українська література ХХ століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
4. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.
5. Філатова О.С. Українська література 20–30-х років ХХ століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії : навчальний посібник / О.С. Філатова, О.В. Казанжи. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 312 с.

ТЕМАТИЧНО-ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ ДРАМАТУРГІЇ М. КУЛІША

1. Особливості «сільської» трилогії («97», «Комуна в степах», «Прощай, село!».
2. Художня своєрідність жанру сатири («Отак загинув Гуска», «Хулій Хурина»).
3. Проблематика мелодрам («Зона», «Закут»).
4. Новаторство творів «Народний Малахій», «Мина Мазайло», «Патетична соната», «Вічний бунт», «Маклена Граса».

Література

1. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – початок ХХІ ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Ткачук М. Українська література ХХ століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
4. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.
5. Філатова О.С. Українська література 20–30-х років ХХ століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії : навчальний посібник / О.С. Філатова, О.В. Казанжи. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 312 с.

ТЕМАТИЧНО-ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДРАМАТУРГІЇ 1910–1930-х рр.

1. Жанрово-тематичне багатство творчості І. Дніпровського. Особливості прози письменника. Драми «Любов і дим», «Яблуневий полон», «Останній главковерх»: тематика, образи, художня своєрідність.
2. Особливості драматургії Я. Мамонтова. Філософізм творчості письменника («Дівчина з арфою», «Веселий Хам»).
3. Історична драма К. Буревія «Павло Полуботок»: особливості композиції, образи, художня своєрідність.

Література

1. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – початок ХХІ ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Ткачук М. Українська література ХХ століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
4. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.
5. Філатова О.С. Українська література 20–30-х років ХХ століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії : навчальний посібник / О.С. Філатова, О.В. Казанжи. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 312 с.

СВОЄРІДНІСТЬ ГЕНЕЗИ І ТИПОЛОГІЇ СОЦІАЛІСТИЧНОГО РЕАЛІЗМУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ 1930-х рр.

1. Зміни естетичних орієнтирів у поезії 1930-х рр.
2. Жанр виробничого роману в українській прозі 1930-х років.
3. Жанрово-композиційні особливості драматургії епохи соцілістичного реалізму (творчість І. Микитенка, О. Корнійчука та ін.)

Література

1. Історія української літератури XX ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина XX ст. : підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – початок XXI ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Ткачук М. Українська література XX століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
4. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.
5. Філатова О.С. Українська література 20–30-х років XX століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії : навчальний посібник / О.С. Філатова, О.В. Казанжи. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 312 с.

ЖІНОЧИЙ ТЕКСТ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ 1910-1930-х рр.

1. Особливості формування жіночого дискурсу в літературі 1910–1930-х рр.
2. Автобіографізм ранньої поезії Наталі Забіли.
3. Ліризм поетичних Ладі Могилянської.
4. Епатажність поетичного голосу Раїси Троянкер.

Література

1. Історія української літератури XX ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина XX ст. : підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – початок XXI ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Ткачук М. Українська література XX століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
4. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.
5. Філатова О.С. Українська література 20–30-х років XX століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії : навчальний посібник / О.С. Філатова, О.В. Казанжи. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 312 с.

СПИСОК ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ ДЛЯ ЧИТАННЯ

І рівень

Павло Тичина. Сонячні кларнети (збірка).
Микола Зеров. Камена (збірка).
Богдан-Ігор Антонич. Три перстені (збірка).
Володимир Свідзінський. Поезії.
Євген Плужник. Поезії.
Михайль Семенко. Поезії.
Євген Маланюк. Поезії.
Микола Хвильовий. Сентиментальна історія. Санаторійна зона.
Валер'ян Підмогильний. Місто. Ваня. Проблема хліба. Син. Військовий літун. Історія пані Євги.
Віктор Петров-Домонтович. Дівчина з ведмедиком. Приборканий гайдамака.
Майк Йогансен. Подорож доктора Леонардо з його майбутньою коханкою прекрасною Альчестою у Слобожанську Швейцарію.
Григорій Косинка. На золотих богів. Темна ніч. Політика. Фавст.
Леонід Мосендз. Роксоляна. Євшан-зілля.
Ірина Вільде. Метелики на шпильках. Б'є восьма. Повнолітні діти.
Юрій Смолич. Господарство доктора Гальванеску.
Юрій Шовкопляс. Проникливість лікаря Піддубного (цикл оповідань).
Степан Ордівський. Срібний череп.
Микола Куліш. Патетична соната.
Кость Буревій. Павло Полуботок.
Олександр Корнійчук. Платон Кречет.

ІІ рівень

Павло Тичина. Збірки поезій: Сонячні кларнети (1918). Замість сонетів і октав (1920). Плуг (1920). В космічному оркестрі (1921). Вітер з України (1924). Поезії поза збірками.
Микола Зеров. Камена (збірка).
Максим Рильський. Збірки поезій: На білих островах (1915). Під осінніми зорями (1918). Синя далечінь (1922). Крізь бурю й сніг (1925). Тринадцята весна (1926). Де сходяться дороги (1929). Гомін і відгомін (1929).
Збірка новел: Бабине літо (нап. 1911 – поч. 20-х рр., опубл. 1967).
Василь Чумак. Збірка поезій: Заспів (1919–1920).
Василь Еллан-Блакитний. Збірка поезій: Удари молота і серця (1920).
Володимир Сосюра. Збірки поезій: Поезії (1921). Червона зима (1922). Осінні зорі (1924). Сьогодні (1925). Золоті шуліки (1927). Коли зацвітають акації (1928). Солов'їні далі (1957).
Поеми: Два Володьки. Мазепа. Каїн. Розстріляне безсмертя.
Роман: Третя Рота.
Роман Купчинський. Збірка поезій: Недоспівані пісні (1983).

Роман-трилогія: Заметіль (Курилася доріженька. Перед навалою. У зворах Бескиду).
Михайль Семенко. Збірки поезій: Prelude (1913). Дерзання (1914). Кверо-футуризм (1914). Арії трьох П'єро (1929). Кобзар (1924). Степ (1927).
Поема: Німеччина (1936).
Майк Йогансен. Збірки поезій: Д'горі (1921). Кроковеє коло (1923). Ясен (1929).
Проза: Подорож ученого доктора Леонардо з його майбутньою коханкою Альчестою Слобожанською Швейцарією (1930). Пригоди Мак-Лейстона, Гаррі Руперта та інших (1925). Оповідання.
Павло Филипович. Збірки поезій: Земля і вітер (1922). Простір (1925).
Михайло Драй-Хмара. Збірка поезій: Проростень (1929).
Поема: Поворот (1922–1927).
Володимир Свідзінський. Збірки поезій: Ліричні поезії (1922). Вересень (1927). Поезії (1940). Медобір (1975).
Євген Маланюк. Збірки поезій: Озимина: Альманах трьох (1923). Стилет і стилос (1925). Гербарій (1926). Земля й залізо (1930). Земна Мадонна (1934). Перстень Полікрата (1939). Вибрані поезії (1943). Влада (1951). Остання весна (1959). Серпень (1964). Перстень і посох (1972).
Поема: П'ята симфонія.
Есе: Книга спостережень (один твір на вибір студента).
Юрій Липа. Збірки поезій: Світлість (1925). Суворість (1931).
Роман: Козаки в Московії (1934).
Новели: Нотатник (1937). Рубан (1946).
Євген Плужник. Збірки поезій: Дні (1926). Рання осінь (1927). Рівновага (1966).
Роман: Недуга (1928).
Драми: Професор Сухораб (1929). У дворі на передмісті (1929). Змова в Києві (1929).
Микола Бажан. Збірки поезій: 17-й патруль (1926). Різьблена тінь (1927).
Поеми: Гофманова ніч. Сліпці. Політ крізь бурю.
Проза: Зустріч на перехресній станції.
Олекса Влизько. Збірки поезій: Книга балад (1930).
Поема: Мій друг Дон-Жуан (1934).
Богдан Ігор Антонич. Збірки поезій: Привітання життя (1931). Три перстені (1934). Книга Лева (1936). Зелена Євангелія (1938). Ротації (1938).
Роман: На другому березі (незакінчений).
Юрій Дараган. Збірка поезій: Сагайдак (1924).
Оксана Лятуринська. Збірки поезій: Гусла (1938). Княжа емаль (1941).

Наталя Лівицька-Холодна. Збірки поезій: Вогонь і попіл (1934). Сім літер (1937).
Олекса Стефанович. Збірка поезій: Поезії. Збірка І (1923-1926).
Леонід Мосендз. Збірка поезій: Зодіак (1941).
Повість: Засів (1936).
Збірки прози: Людина покірна (1937). Відплата (1939).
Олег Ольжич. Збірки поезій: Рінь (1935). Вежі (1940). Сонце Слави (1947). Проза: Рудько.
Олена Теліга. Збірки поезій: Душа на сторожі (1946). Прапори духа (1947).
Михайло Івченко. Збірки прози: Шуми весняні (1919). Імлистою рікою (1928). Порваною дорогою (1926). Землі дзвонять (1928).
Роман: Робітні сили (1929).
Валер'ян Підмогильний. Мала проза: Ваня. Проблема хліба. Син. Військовий літун. Історія пані Євги.
Повісті: Третя революція. Остап Шаптала (1921). Повість без назви (1934).
Романи: Місто (1928). Невеличка драма (1930).
Микола Хвильовий. Проза: Вступна новела. Редактор Карк. Кіт у чоботях. Солонський Яр. Синій листопад. Свиня. Легенда. Заулок. Арабески. Я (Романтика). Пудель. Мати.
Повісті: Повість про санаторійну зону (1927). Сентиментальна історія. Іван Іванович (1929).
Роман: Вальдшнепи (1926).
Памфлети: Камо грядеши. Думки проти течії. Апологети писаризму. Україна чи Малоросія?
Григорій Косинка. На золотих богів. Темна ніч. Політика. Фавст. Гармонія.
Віктор Петров-Домонтович. Романи: Дівчина з ведмедиком. Аліна й Костомаров (1929). Романи Куліша (1930). Доктор Серафікус (опубл. 1947). Без ґрунту (1948). Мала проза.
Ірина Вільде. Метелики на шпильках. Б'є восьма. Повнолітні діти.
Збірка прози: Химерне серце (1935).
Юрій Смолич. Останній Ейджевуд. Господарство доктора Гальванеску. Дитинство
Юрій Шовкопляс. Проникливість лікаря Піддубного (цикл оповідань).
Степан Ордівський. Срібний череп.
Леонід Скрипник. Роман: Інтелігент.
Гео Шкурупій. Романи: Жанна-батальйонерка. Двері в день.
Степан Тудор. Роман: День отця Сойки.
Катря Гриневичева. Збірка прози: Непоборні (1926). Повісті: Шестикрилець (1935). Шоломи в сонці (1928).
Юрій Косач. Збірка прози: Чарівна Україна (1937). Повість: Еней та життя інших (1946). Роман: Володарка Понтиди.
Андрій Головко. Роман: Бур'ян.

Петро Панч. Повісті: Голубі ешелони. Облога ночі.
Олександр Копиленко. Роман: Буйний хміль.
Федір Дудко. Повісті: Чорторий. Війна.
Клим Поліщук. Романи: Отаман Зелений (1922). Гуляйпільський батько (1925). Мала проза.
Юрій Горліс-Горський. Холодний Яр (1937).
Олександр Соколовський. Богун (1931).
Олекса Кобець. Записки полоненого (1931).
В. Таль (Віталій Товстоніс). Повісті: Любі бродяги (1927). Надзвичайні пригоди бурсаків (1929).
Микола Горбань. Повість: Слово й діло государеве (1930).
Зінаїда Тулуб. Роман: Людолови (1934, 1937).
Осип Назарук. Роксоляна (1930).
Юліан Опільський. Іду на вас (1918). Ідоли падуть (1928). Золотий лев (1926). Танечниця з Пібасту (1921). Поцілунок Іштари (1923). Школяр з Мемфісу (1927) (твір на вибір студента).
Осип Турянський. Повість-поема: Поза межами болю (1921).
Наталена Королева. 1313. Сон тіні. Предок. Що є істина? Легенди старокиївські (твір на вибір студента).
Віра Марська. Буря над Львовом (1944).
Микола Куліш. 97 (1925). Комуна в степах (1925, 1931). Прощай, село (1933). Отак загинув Гуска (1925). Хулій Хурина (1926). Зона (1926). Закут (1929). Народний Малахій (1927). Мина Мазайло (1928). Патетична соната (1929). Вічний бунт (1932). Маклена Граса (1932-1933).
Яків Мамонтов. Дівчина з арфою (1918). Коли народ визволяється.
Іван Дніпровський. Драми: Любов і дим. Яблуневий полон.
Мала проза: Долина угрів. Яхта «Софія».
Кость Буревій. Павло Полуботок.
Олександр Корнійчук. Платон Кречет. Загибель ескадри.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Особливості літературного процесу 1910–1930 рр.: історичні, політичні та культурні обставини.
2. Літературні групи та спілки 1910–1930 рр. у світлі естетичних програм.
3. Літературна дискусія 1925–1928 рр. про шляхи розвитку української літератури. Роль М. Хвильового у перебігу дискусії.
4. Стильові течії, новаторство тематики і жанрових форм української поезії 1920-х рр.
5. Символізм та особливості його функціонування в українському письменстві (П. Тичина, П. Савченко, Я. Савченко, Д. Загул та ін.).
6. Новаторський характер збірки П. Тичини «Сонячні кларнети»: філософізм та психологічна глибина пейзажно-інтимної лірики; імпресіоністична образність у циклах «Енгармонійне», «Пастелі»; образ української революції в ранній лірицi; поліфонізм поеми «Золотий гомін».
7. Художня своєрідність збірок П. Тичини «Плуг» та «Замість сонетів і октав». Оригінальність віршової форми поезій, гуманістичне спрямування збірок.
8. Революційний романтизм як стильова течія української поезії початку 1920-х рр. Особливості поетичної творчості «перших хоробрих» (В. Чумак, В. Еллан-Блакитний). Імпресіоністичні тенденції в поезії.
9. Естетичні засади творчості київської групи поетів-неокласиків. Микола Зеров – фундатор українського неокласицизму 1920-х рр. Провідні мотиви лірики М. Зерова (осмислення сутності поезії, міфологічний струмінь; образи діячів світової та української культури; засудження світу насильства і дисгармонії тощо).
10. Особливості поетичної творчості М. Рильського. Традиції неокласицизму та новаторство в його поезії 1910–1920-х рр. Художня довершеність пейзажно-психологічної та інтимної лірики М. Рильського. Філософська глибина ліричних медитацій М. Рильського. Розмаїття культурологічних мотивів. Утвердження неперехідного значення рідної мови у духовному житті народу.
11. Національна самобутність неокласицизму М. Драй-Хмари. Синтез неокласики і фольклорної символіки як стильова домінанта поезії.
12. П. Филипович як майстер інтимної лірики, художня своєрідність його поезії.
13. Місце В. Сосюри в розвитку української поезії перших десятиліть XX ст. Художній світ інтимної лірики поета:

романтика революції і кохання; філософські роздуми про сутність кохання; загострена емоційно-лірична тональність. Пошуки В. Сосюри в ліро-епічних жанрах. Художня версія образу гетьмана Мазепи в однойменній поемі. Роль вступу у розкритті патріотичних мотивів твору.

14. Новаторський характер поезії М. Бажана. Необароковість як основна риса стилю автора.
15. Основні мотиви поезії Є. Плужника: екзистенційні аспекти образу смерті; новаторський характер маринистичних мотивів; філософізм. Особливості індивідуального поетичного стилю автора.
16. Основні мотиви поезії В. Свідзінського: філософізм; фольклорні мотиви; мотив дитинства; особливості урбаністичної теми.
17. Жіночий текст української поезії (Л. Могилянська, Р. Троянкер, В. Черняхівська та ін.).
18. Футуризм як течія українського поетичного авангарду 20-х рр. Основні етапи розвитку футуризму. Роль Михайля Семенка в розвитку футуристичного руху в Україні. Авангардні риси його поезії. Урранізм як художня домінанта творчості М. Семенка. Візуальні поетичні експерименти М. Семенка.
19. Художня своєрідність поезії О. Влизька. Творча еволюція поета. Новаторство художнього стилю.
20. Творчість «січових стрільців»: мотиви, образи, художні особливості.
21. Художній світ поезії Б.-І. Антонича. Основні мотиви творчості поета. «Біологізм» як поетична концепція поезії Б.-І. Антонича.
22. Празька школа як мистецьке явище в еміграційному письменстві 20–30-х рр. Естетичні засади «пражан».
23. Місце Є. Маланюка в розвитку української еміграційної поезії першої половини ХХ ст. Історіософські мотиви в поезії Є. Маланюка: Україна – «дволикий Янус»; роль символів Візантії, Степової Еллади, Земної Мадонни, Чорної Еллади, Антимарії тощо в змалюванні образу України; «залізний Рим» як ідеал майбутньої держави в поезії Є. Маланюка. Релігійні мотиви та образи в поезії Є. Маланюка («Молитва», «Євангелія піль», «Ісход», «Поліття» та ін.).
24. Ідея українського державотворення в житті і творчості О. Ольжича. Художній світ його поезії і культ сильної особистості, образ воїна – захисника рідної землі; історичні мотиви.
25. Новаторський характер поезії О. Теліги. Особливості неоромантичного стилю поетеси.
26. Основні стильові тенденції і жанрове багатство української прози 1920 – 1930-х років.
27. Перша світова війна як моральна катастрофа людства у прозі

українських авторів (О. Турянський «Поза межами болю», К. Гриневичева «Непоборні» тощо).

28. Розвиток історичної прози в національному письменстві 1920–1930-х рр. (твори З. Тулуб, Ю. Опільського, К. Гриневичевої, О. Соколовського, Н. Королевої, Ф. Дудка, О. Назарука тощо).
29. Художня своєрідність героїко-романтичної новели М. Хвильового («Кіт у чоботях», «Солонський яр», «Легенда»). Проблема роздвоєння особистості у новелістиці М. Хвильового («Мати», «Я (Романтика)»). Трагедія революційної романтики.
30. Проблема «зайвих людей» у прозі М. Хвильового («Заулок», «Синій листопад», «Редактор Карк», «Санаторійна зона»). «Санаторійна зона» М. Хвильового: проблематика та художня своєрідність.
31. Руйнування романтичної мрії у романі «Вальдшнепи» М. Хвильового. Полеміка як основний композиційний прийом твору. Жанр сатири у прозі М. Хвильового. Майстерність сатиричного розвінчання пристосуванців та переродженців у повісті «Іван Іванович».
32. Проблематика малої прози В. Підмогильного: проблема марґінальної особистості («Історія пані Євги», «В епідемічному бараці», «Старець», «Гайдамака»); проблема гострого конфлікту особистості з абсурдним світом та екзистенційного вибору («Син», «Собака», «Проблема хліба»). Майстерність засобів психологічного зображення героїв.
33. Мистецтво психологічного дослідження історії людської душі (за романом В. Підмогильного «Місто»).
34. Проблема конфлікту раціоналізму та почуття у любовному романі В. Підмогильного «Невеличка драма». Символізація героїв твору. Новаторський характер «Повісті без назви».
35. Місце Г. Косинки в літературному процесі 1920–1930-х рр. Імпресіоністична природа новелістики Г. Косинки («На золотих богів», «Темна ніч», «Політика», «Фавст»).
36. Жанрова своєрідність повісті Б. Антоненка-Давидовича «Смерть», її проблематика. Проблема антигероя в повісті Б. Антоненка-Давидовича «Смерть». Цикл новел Б. Антоненка-Давидовича «Сибірські новели» як художній документ епохи. Антитоталітарний характер новел «Чистка», «Іван Євграфович не належить більше собі», «Протеже дяді Васі», «Хто такий Ісус Христос» та ін.
37. Особливості поетики прози А. Любченка («Via dolorosa», «Кров», «Образа», «Вертеп»).
38. Експериментальний характер прози М. Йогансена. Жанрові та стильові особливості роману «Подорож ученого доктора Леонардо та його майбутньої коханки прекрасної Альчести у Слобожанську Швейцарію».

39. Інтелектуалізм і психологізм як основні складові поетики прози В. Петрова-Домонтовича («Дівчина з ведмедиком», «Доктор Серафікус»).
40. Особливості жанру романізованої біографії у прозі В. Петрова-Домонтовича («Аліна і Костомаров», «Романи Куліша», «Мовчуще божество»).
41. Жанрово-тематичне багатство прози І. Сенченка («Діоген», «Із записок»).
42. Жанрово-тематичні обрії художньої творчості Ю. Липи (поезія, новели, роман «Козаки в Московії»).
43. Інтерпретація історичних подій та образів у малій прозі (В. Домонтович «Приборканий гайдамака», Л. Мосендз «Роксоляна», «Євшан-зілля»).
44. Мистецтво сюжетобудови та характеротворення у романі А. Головка «Бур'ян».
45. Розвиток прози в Західній Україні та на еміграції: мотиви, образи, художня своєрідність.
46. Особливості поетики циклу «Метелики на шпильках» Ірини Вільде. Система образів у циклі повістей «Метелики на шпильках». Чернівецький текст у трилогії Ірини Вільде. Імагологічний аспект циклу повістей. Проблема національної ідентичності у творах.
47. Особливості хронотопу в науково-фантастичній повісті Ю. Смолича «Господарство доктора Гальванеску».
48. Традиції детективу в циклі Ю. Шовкопляса «Проникливість лікаря Піддубного». Майстерність автора у побудові сюжету.
49. Розвиток історичної пригодницької прози: традиції та новаторство (повість С. Ордівського «Срібний череп»).
50. Розвиток українського театру у 20-ті роки. Роль Леся Курбаса у створенні національного театру європейського рівня. Експресіоністична естетика Леся Курбаса. Творча співдружність М. Куліша з театром «Березіль».
51. Трилогія М. Куліша («97», «Комуна в степах», «Прощай, село») як художнє відображення драматичних сторінок життя українського села. Майстерність драматичних конфліктів та творення типових народних характерів у п'єсах.
52. Жанрова специфіка драм «Мина Мазайло», «Народний Малахій», «Маклена Граса» М. Куліша. Актуальність національної проблематики, її вирішення в образній системі творів. Ідейно-художнє навантаження засобів комічного зображення (гротеску, іронії, шаржу, пародії, сатири тощо).
53. «Патетична соната» М. Куліша: трагедія гуманізму в добу революційних потрясінь. Вертепна побудова драми. Роль Великоднього циклу, музики та християнської символіки. Трагедія ідейного фанатизму за драмою М. Куліша

«Патетична соната».

54. Жанрово-тематичне багатство творчості І. Дніпровського. Особливості прози письменника. Драми «Любов і дим», «Яблуневий полон», «Останній главковерх»: тематика, образи, художня своєрідність.
55. Особливості драматургії Я. Мамонтова. Філософізм творчості письменника («Дівчина з арфою», «Веселий Хам»).
56. Історична драма К. Буревія «Павло Полуботок»: особливості композиції, образи, художня своєрідність.
57. Своєрідність генези і типології соціалістичного реалізму в українській літературі.
58. Жанр виробничого роману в українській прозі 1930-х років.
59. Творчість О. Корнійчука в системі соціалістичного реалізму.
60. Дитяча література як складова частина літературного процесу. Зміна морально-етичних орієнтирів у дитячій літературі 1930-х років. Творчість Оксани Іваненко: традиції та новаторство.

ТЕМАТИКА КУРСОВИХ, БАКАЛАВРСЬКИХ І МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ

ПЕРЕЛІК ТЕМ КУРСОВИХ РОБІТ

1. Філософізм та психологічна глибина пейзажно-інтимної лірики П. Тичини.
2. Образ української революції в ранній ліриці П. Тичини.
3. Неоромантизм як художнє явище в українській поезії доби Відродження.
4. Провідні мотиви лірики М. Зерова.
5. Особливості творчого стилю М. Рильського.
6. Національна самобутність творчості М. Драй-Хмари.
7. П. Филипович як майстер інтимної лірики.
8. Художній світ інтимної лірики В. Сосюри.
9. Художня версія образу гетьмана Мазепи в однойменній поемі В. Сосюри.
10. Новаторський характер поезії М. Бажана.
11. Художній світ лірики Є. Плужника.
12. Мотиви лірики В. Свідзинського.
13. Урбанізм як художня домінанта творчості М. Семенка.
14. Автобіографізм ранньої поезії Н. Забіли.
15. Творчість «січових стрільців»: мотиви, образи, художні особливості.
16. Основні мотиви творчості Б.-І. Антонича.
17. Основні мотиви поезії Є. Маланюка.
18. Художній світ поезії О. Ольжича.
19. Особливості стилю О. Теліги.
20. Художній простір поезії О. Теліги.
21. Перша світова війна як моральна катастрофа людства у прозі О. Турянського.
22. Особливості творчого стилю М. Хвильового.
23. Художня своєрідність героїко-романтичної новели М. Хвильового.
24. Проблема «зайвих людей» у прозі М. Хвильового.
25. Руйнування романтичної мрії у романі «Вальдшнепи» М. Хвильового.
26. Особливості жанру сатири у прозі М. Хвильового.
27. Поблема маргінальної особистості у новелах В. Підмогильного.
28. Мистецтво психологічного дослідження історії людської душі (за романом В. Підмогильного «Місто»).
29. Художнє відображення трагізму братовбивчої громадянської війни в новелістиці Г. Косинки.
30. Жанрова своєрідність повісті Б. Антоненка-Давидовича «Смерть».
31. Проблема антигероя в повісті Б. Антоненка-Давидовича «Смерть».

32. Жанрово-тематичне багатство прози І. Сенченка («Діоген», «Із записок»).
33. Мистецтво сюжетобудови та характеротворення у романі А. Головка «Бур'ян».
34. Трилогія М. Куліша («97», «Комуна в степах», «Прощай, село») як художнє відображення драматичних сторінок життя українського села.
35. Жанрова специфіка драми «Мина Мазайло» М. Куліша.
36. «Патетична соната» М. Куліша: трагедія гуманізму в добу революційних потрясінь.
37. Проблематика драми М. Куліша «Маклена Граса».
38. Новаторський характер драми М. Куліша «Народний Малахій».
39. Система художніх образів у драмі К. Буревія «Павло Полуботок».
40. Жанрові особливості повісті Ю. Смолича «Господарство доктора Гальванеску».

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДИПЛОМНИХ РОБІТ

1. Художній світ поезії П. Тичини.
2. Поезія Миколи Зерова: проблематика, поетика.
3. Пошуки В. Сосюри в ліро-епічних жанрах: традиції та новаторство.
4. Художній світ лірики Є. Плужника.
5. Футуризм як течія українського поетичного авангарду 20-х рр.
6. Творчість «січових стрільців»: мотиви, образи, художні особливості.
7. Художній світ поезії Б.-І. Антонича.
8. Історіософізм поезії представників празької школи.
9. Празька поетична школа як мистецьке явище в еміграційному письменстві 20–30-х рр.
10. Імпресіонізм художньої прози М. Івченка.
11. Розвиток історичної прози в національному письменстві 20–30-х рр. (на матеріалі роману З. Тулуб «Людолови»).
12. Орієнтальні мотиви та образи в романі З. Тулуб «Людолови».
13. Особливості поетики повісті К. Гриневичевої «Шестикрилець».
14. Співвідношення авторського «я» та «я» персонажів у малій прозі М. Хвильового.
15. Роман В. Підмогильного «Місто»: проблематика, поетика.
16. Особливості поетики роману В. Підмогильного «Невеличка драма».
17. Цикл Б. Антоненка-Давидовича «Сибірські новели»: проблематика, поетика.
18. Особливості поетики прози А. Любченка.
19. Жанрові та стильові особливості роману М. Йогансена «Подорож ученого доктора Леонардо та його майбутньої коханки прекрасної Альчести у Слобожанську Швейцарію».

20. Новаторство Олеся Досвітнього у розвитку пригодницької прози.
21. Жанрово-тематичні обрії художньої творчості Ю. Липи.
22. Мистецтво сюжетобудови та характеротворення у романі А. Головка «Бур'ян».
23. Особливості поетики трилогії І. Вільде «Повнолітні діти».
24. Інтермедіальний аспект роману Г. Брасюк «Донна Анна».
25. Поетика повсякденності в циклі оповідань Ю. Шовкопляса «Проникливість лікаря Піддубного».

ПЕРЕЛІК ТЕМ МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ

1. Жанрове багатство прози 20-х років ХХ ст.
2. Перша світова війна як моральна катастрофа людства у прозі українських авторів.
3. Інтелектуалізм і психологізм як основні складові поетики прози В. Петрова-Домонтовича.
4. Художня топографія української історичної прози міжвоєнного двадцятиліття.
5. Інтерпретація міфологічного образу Ніоби в українській прозі 1910–1930-х рр.
6. Інтерпретація міфу про Орфея в українській літературі міжвоєнного двадцятиліття.
7. Інтимний дискурс української прози 1920-х рр. (Г. Брасюк, О. Донченко, П. Голота).
8. Концептосфера жіночої поезії 1920–1930-х рр. (Л. Могилянська, Н. Забіла, Р. Троянкер).
9. Концептосфера творчого світу неокласиків.
10. Київський текст української поезії 1920-х років.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

1. Агеєва В. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму : [монографія] / В. Агеєва. – К. : Факт, 2003. – 319, [1] с.
2. Агеєва В. Поетика парадокса: Інтелектуальна проза Віктора Петрова-Домонтовича : [монографія] / Віра Агеєва. – К. : Факт, 2006. – 432 с.
3. Агеєва В. Українська імпресіоністична проза / Віра Агеєва. – К. : Наукова думка, 1994. – 160 с.
4. Андрусів С. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х рр. XX ст. : [монографія] / С. Андрусів. – Тернопіль : Джура; Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2000. – 339, [1] с.
5. Астаф'єв О. Образ і знак: Українська емігрантська поезія в структурно-семіотичній перспективі : [монографія] / О. Астаф'єв. – К. : Наукова думка, 2000. – 268 с.
6. Безхутрий Ю.М. Хвильовий: проблеми інтерпретації / Ю.М. Безхутрий. – Харків : Фоліо, 2003. – 495 с.
7. Бернадська Н. І. Роман: проблеми великої епічної форми : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / Н. І. Бернадська. – К. : Логос, 2007. – 116 с.
8. Бернадська Н. І. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція : [монографія] / Н. І. Бернадська. – К. : Академвидав, 2004. – 368 с.
9. Біла А. Український літературний авангард: пошуки стильової системи : [монографія / вид. друге, доповнене і перероблене] / Анна Біла. – К. : Смолоскип, 2006. – 463, [1] с.
10. Борисенко М.В. Уніфікація літературного життя України в 1920–1932 роках / М.В. Борисенко. – К. : УНІСЕРВ, 2001. – 126 с.
11. Васьків М. С. Український роман 20-х – початку 30-х років: генерика й архітектоніка : [монографія] / Микола Степанович Васьків. – Кам'янець-Подільський : Буйницький О. В., 2007. – 205 с.
12. Войчишин Ю. «Ярий крик і біль тужавий...» : поетична особистість Євгена Маланюка / Юлія Войчишин. - Київ : Либідь, 1993. – 157 с.
13. Гірняк М. Таємниця роздвоєного обличчя : Авторська свідомість в інтелектуальній прозі Віктора Петрова-Домонтовича : [монографія] / М. Гірняк. – Львів : Літопис, 2008. – 286 с.
14. Гундорова Т. Соцреалізм: між модерном і авангардом / Тамара Гундорова // Слово і час. – 2008. – № 4.
15. Двадцяті роки: літературні дискусії, полеміки: Літературно-критичні статті / Упор. В.Г. Дончик. – К. : Дніпро, 1991. – 366 с.
16. Денисенко В. Типи комічного в повісті М.Йогансена «Подорож ученого доктора Леонардо і його майбутньої коханки прекрасної Альчести у Слобожанську Швейцарію» // Костюк В., Денисенко В. Модерн як поле експерименту: Комічне, фрагмент, гіпертекстуальність. – К., 2002. – С. 84–176.
17. Дмитренко В. І. Літературний дискурс «Ланки» – МАРСу першої третини XX століття : монографія / В. І. Дмитренко. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2009. – 280 с.
18. Досвід кохання і критика чистого розуму : Валер'ян Підмогильний : тексти на конфлікт інтерпретацій / упоряд. О. Галета. – К. : Факт, 2003. – 432 с.
19. З порога смерті: Письменники України – жертви сталінських репресій / Авт. кол.: Бойко Л.С. та ін. – К. : Радянський письменник, 1991. – 494 с.

20. Ільницький О. Український футуризм (1914–1930) / Олег Ільницький : [пер. з англ. Р. Тхорук]. – Львів : Літопис, 2003. – 456 с.
21. Ільницький О. Український футуризм 1914–1930 : пер. з англ. Р. Тхорук / Олег Ільницький. – Львів : Літопис, 2003. – 453 с.
22. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
23. Кавун Л. «М'ятежні» романтики вітаїзму: проза ВАПЛІТЕ : [монографія] / Л. Кавун. – Черкаси : Брама, 2006. – 328 с.
24. Київські неокласики / [упоряд. В. Агеєва]. – К. : Факт, 2004. – 252 с.
25. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – початок ХХІ ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
26. Костюк В. Модерн як поле експерименту: Комічне, фрагмент, інтертекстуальність / В. Костюк, В. Денисенко. – К., 2002. – 176 с.
27. Куліш В. Слово про будинок «Слово» / В. Куліш // Березіль. – 1991. – № 5. – С. 85–115.
28. Куценко Л. Dominus Маланюк: тло і постать: монографія / Леонід Куценко. – Кіровоград : Центрально-Українське видавництво, 2001. – 264 с.
29. Лущій С. Художні моделі буття в романах В. Підмогильного : монографія / Світлана Лущій. – К. : Стилос, 2008. – 152 с.
30. Мельник В. О. Суворий аналітик доби : Валер'ян Підмогильний в ідейно-естетичному контексті української прози першої половини ХХ ст. / В. О. Мельник ; Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАНУ. – К. : «ВІПОЛ», 1994. – 320 с.
31. Михайловська Н. Трагічні оптимісти. Екзистенційне філософування в українській літературі ХІХ – першої половини ХХ ст. / Наталія Михайловська. – Львів : Світ, 1998. – 212 с.
32. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі : [монографія] / Раїса Мовчан. – К. : ВД «Стилос», 2008. – 544 с.
33. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща / В. Моренець. – К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. – 327 с.
34. Набитович І. Леонід Моседз – лицар Святого Грааля: Творчість письменника в контексті європейської літератури / Ігор Набитович. – Дрогобич : Відродження, 2001. – 174 с.
35. Наливайко Д. Замітки щодо генези й типології соціалістичного реалізму / Дмитро Наливайко // Слово і час. – 2008. – № 9.
36. Огнєва Т. Відбиток часу у дзеркалі буття : [монографія] / Тетяна Огнєва. – К. : Академвидав, 2008. – 213, [3] с. – (Серія «Монограф»).
37. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі : [монографія]. – 2-е вид., перероб. і доп. / Соломія Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 448 с.
38. Панченко В. Арки і шибениці (Драматургія Миколи Куліша) / В. Панченко. – Кіровоград : Б. в., 1997. – 40 с.
39. Пахаренко В. Поєдинок з Левіяфаном. Міт і псевдоміт в українській літературі 20-х років / Василь Пахаренко // Українська мова та література. – 1999. – Ч. 25–28, 37.
40. Просалова В. Текст у світі текстів Празької літературної школи : [монографія] / В. Просалова. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2005. – 342, [1] с.
41. Райбедюк Г.Б. Вивчення творчості київських неокласиків : навчально-методичний посібник / Г.Б. Райбедюк, О.Ф. Томчук. – Ізмаїл, 2010. – 348 с.

42. Розстріляне відродження [антологія 1917–1933 : поезія – проза – драма – есей / упорядкув., передм., післям. Ю. Лавріненка ; післямова Є. Сверстюка]. – К. : Смолоскип, 2007. – 976 с.
43. Свербілова Т. Від модерну до авангарду: жанрово-стильова парадигма української драматургії першої половини ХХ ст. / Свербілова Т., Малютіна Н., Скорина Л. / За заг. ред. Л. Скорини. – Черкаси : Вид. «ПП Чабаненко Ю.А.», 2009. – 598 с.
44. Свербілова Т. Г. Українська драма 30-х років ХХ ст. як модель масової культури та історія драматургії в постатях / Т. Г. Свербілова, Л. В. Скорина. – Черкаси : Маклаут, 200. – 384, [1] с.
45. Семенко І. Михайло Семенко – основоположник українського футуризму / Ірина Семенко // Хроніка-2000: документи українського авангарду. – К. : Фонд сприяння розвитку мистецтв, 2007. – Рік видання XVI. – Ч. 65–66. – С. 15–57.
46. Сеник Л. Роман опору: Український роман 20-х років: проблема національної ідентичності / Л. Сеник. – Львів : Академ. Експрес, 2002. – 240 с.
47. Слоньовська О. Слід невловимого Протея : [Міф України в літературі української діаспори 20–50-х років ХХ століття] : [монографія] / Ольга Слоньовська. – Івано-Франківськ : Плай; Коломия : Вік, 2006. – 684, [4] с.
48. Смолич Ю. Розповіді про неспокій. І знову про неспокій. Розповідям про неспокій немає кінця // Смолич Ю. Твори : У 7 т. – Т.7. – К.: Дніпро, 1982. – 692 с.
49. Соловей Е. Невпізнаний гість: Доля і спадщина Володимира Свідзінського / Елеонора Соловей. – К. : Наук. думка, 2006. – 224 с.
50. Стус В. Феномен доби: Сходження на Голгофу слави / Василь Стус. – К. : Знання України, 1993. – 96 с. ; Дніпро. – 1993. – № 1. – С. 114–128 ; № 2–3. – С. 118–138.
51. Тарнавський М. Між розумом та ірраціональністю : проза В. Підмогильного / М. Тарнавський ; пер. з англ. В. Г. Триліс. – К. : Пульсари, 2004. – 232 с.
52. Ткачук М. Українська література ХХ століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
53. Тельнюк С. «Молодий я, молодий...» (Творчість П. Тичини) / Станіслав Тельнюк. – К. : Дніпро, 1990. – 418 с.
54. Токмань Г. Жар думок Євгена Плужника: Лірика як художньо-філософський феномен. Монографія / Ганна Токмань. – К., 1999. – 162 с.
55. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.
56. Харлан О. Дискурс катастрофізму в українській та польській прозі (1918–1939) : монографія / О. Харлан. – К. : Освіта України, 2008. – 305 с.
57. Хархун В. Соцреалістичний канон в українській літературі: генеза, розвиток, модифікації : [монографія] / Валентина Хархун. – Ніжин : ТОФ Гідномакс», 2009. – 508 с.
58. Цимбал Я.В. Творчість Майка Йогансена в контексті українського авангарду 20–30-х років: автореф. дис на здобуття наук. ступеня канд. філол. Наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / Цимбал Я.В. – К., 2003. – 20 с.
59. Філатова О. Український роман 20–30-х років ХХ століття : типологія авторської свідомості : монографія / О. Філатова. – Миколаїв : Іліон, 2010. – 405 с.
60. Шкандрій М. Модерністи, марксисти і нація: українська літературна дискусія 1920-х років / М. Шкандрій : [пер. з англ. М. Климчука]. – К. : Ніка – Центр, 2006. – 383, [1] с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія української літератури ХХ ст. : У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : Підручник / За ред. В.Г.Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 464 с.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – початок ХХІ ст. : підручинк : у 10 т. / Юрій Ковалів. – Т. 3. : У сподіваннях і трагічних зламах. – К. : ВЦ Академія», 2014. – 472 с.
3. Розстріляне відродження [антологія 1917–1933 : поезія – проза – драма – есей / упорядкув., передм., післям. Ю. Лавріненка; післямова Є. Сверстюка]. – К. : Смолоскип, 2007. – 976 с.
4. Ткачук М. Українська література ХХ століття : монографія / Микола Ткачук. – Тернопіль : Медобори, 2014. – 608 с.
5. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 4 кн. / Упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К. : Рось, 1994.

Навчальне видання

ХАРЛАН Ольга Дмитрівна

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (1910–1930-і роки)

Навчальний посібник

Автор-упорядник –
Харлан Ольга Дмитрівна

Комп'ютерна верстка –
Герасименко Юлія Андріївна

Дизайн обкладинки –
Давиденко Іван Олександрович

Надруковано з оригінал-макету, наданого автором

Підписано до друку 24.07.2017 р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Гарнітура «Arial». Друк – лазерний.
Ум.-друк. арк. 8,4. Обл.-вид. арк. 8,9.
Наклад 100 прим. Вид. № .

Адреса редакції:
71100, м. Бердянськ, Запорізька обл., вул. Шмідта, 4
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи
ДК №2961 від 05.09.2007 р.